

1983/84:133

Onsdagen den 2 maj fm.

Kl. 11.00

1 § Kompletteringsval till utskott

Anf. 1 TALMANNEN:

Socialdemokratiska riksdagsgruppen har som suppleant i konstitutions- och finansutskotten under Bo Söderstens ledighet anmält hans ersättare Bo Krogvig.

Vidare har socialdemokratiska riksdagsgruppen som suppleant i utrikesutskottet under Maj Britt Theorins ledighet anmält hennes ersättare Berit Bölander.

Talmanen förklarade valda till

suppleant i konstitutionsutskottet

Bo Krogvig (s)

suppleant i finansutskottet

Bo Krogvig (s)

suppleant i utrikesutskottet

Berit Bölander (s)

2 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1983/84:140 till skatteutskottet

3 § Föredrogs

kulturutskottets betänkanden

1983/84:17 om radio och television (prop. 1983/84:100 delvis) samt

1983/84:18 om anslag till kulturverksamhet m. m. (prop. 1983/84:100 delvis).

Anf. 2 TALMANNEN:

Kulturutskottets betänkanden 17 och 18 kommer att behandlas i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså kulturutskottets betänkande 17 om radio och television.

Radio och television

Anf. 3 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Kulturutskottets betänkande nr 17 om radio och television ger inte en rättvis bild av alla de problem som åvilar hela radio- och TV-verksamheten i vårt land. Problemen har sina ursprung såväl i den snabba tekniska utvecklingen med vidgade möjligheter till mottagning av ett internationellt TV-utbud som i de rationaliseringskrav som Sveriges Radio-koncernen ålagts.

Utskottet har i sitt betänkande delvis refererat propositionens redogörelse för den aktuella situationen men i huvudsak avstått från att göra egna bedömningar, mot bakgrund av att de flesta frågorna är föremål för utredning eller remissbehandling.

Nästa år kommer förhållandena att vara annorlunda. Under 1984 och början av 1985 kommer många olika förslag att presenteras. Massmediekommittén skall lägga fram förslag om principer för utbyggnad och ny teknik för massmediaändamål. Riksradiion och Lokalradiion har förra året ingått ett samarbetsavtal som löper ut hösten 1984. Inom de både företagen har man genomfört vissa utredningar för att dels bygga ut detta samarbete, dels genomföra de ålagda besparingarna. Sveriges Radio har också påbörjat ett arbete med att se över organisation, regionalisering och betal-TV m. m. Yttrandefrihetsutredningens betänkande remissbehandlas f. n. Den av kulturministern aviserade beredningen med uppgift att förbereda det nya avtalet mellan staten och Sveriges Radio skall arbeta snabbt. Studiefasen, som är ett led i utvecklingen av ett nordiskt radio- och TV-samarbete baserat på överföring via satellit, skall avslutas.

Och nästa år är det bara ett år till 1986, som kan förväntas bli det stora genombrottsåret för direktsändande satelliter.

Mot bakgrund av vad vi kan förvänta oss i fråga om den till 1985 aviserade propositionen och därav följande beslut av långtgående karaktär måste det nu aktuella betänkandet från kulturutskottet betraktas som ett mellanårsbetänkande, som genom en förhållandevis stor enighet ger en ofullständig bild av de olika politiska uppfattningar som råder när det gäller mer specifika frågor om radions och TV:s framtida ställning och verksamhet. Dagens av talarlistan att döma förhållandevis korta debatt här i riksdagen är också ett tecken på att utskottet och riksdagen är benägna att ligga lågt inför nästa års beslut om radions och TV:s framtid.

Sverige är vid en internationell jämförelse sent ute när det gäller att anpassa sig till den tekniska utvecklingen på massmediaområdet. Tekniken har inte vuxit fram under en natt, men det finns en tendens hos oss att alltid

vänta och se vad som kommer härnäst. I Europa kan ungefär en fjärdedel av de västeuropeiska hemmen ta emot TV-program via kabel. Betal-TV är på väg i de flesta länderna, inkl. i våra nordiska grannländer.

Ett skäl till den svenska senfärdigheten torde vara Sveriges Radios monopolsituation, som dock är under uppluckring. Produktionsmonopolet finns inte längre, och sändningsmonopolet är på väg att brytas genom kabel-, satellit- och videoutvecklingen. Än är det emellertid långt kvar till den etableringsfrihet som borde vara en självklarhet i ett fritt, demokratiskt land. Ett annat skäl till att vi inte ligger längre fram i utvecklingen är säkert de begränsade ekonomiska resurser som stått till Sveriges Radios förfogande, kombinerat med en från regeringshåll uttalad ovilja att förutsättningslöst diskutera alternativa finansieringsformer.

Ambitionerna var höga i 1978 års proposition. En rad specificerade krav ställdes på Sveriges Television. Sändningstiden skulle utökas, riksproduktionen decentraliseras, landet täckas av regionala nyhetssändningar och kvaliteten i programutbudet öka, liksom produktionen av gestaltande program. Stora insatser skulle göras för minoriteter och särskilda tittargrupper, utlandsbevakningen skulle förbättras och särskilda reprisblock skulle genomföras.

Allt detta kostar mycket pengar. De extra reformmedel som beviljats har fått sällskap med det 2-procentiga nedskärningskravet, och mot bakgrund därav har Sveriges Television faktiskt gjort ett gott arbete. Att uppfylla alla målen blev dock omöjligt – pengarna räckte inte, och några genomgripande förändringar var inte möjliga så länge det nuvarande avtalet löpte. Att höja mottagaravgiften kunde man däremot medverka till, och den höjningen lär man fortsätta med.

Betal-TV har nu blivit en räddningsplanka som kan ge oss möjlighet att se eftertraktade och dyra program. För en moderat politiker är det obegripligt hur man kan förena en mycket stark vilja att Sveriges Radio skall vara ett public service-företag med åtgärder som innebär att värdefulla och eftertraktade program beläggs med särskilda avgifter. När en stor del av svenska folket inte anser sig ha råd att se vissa program har ju public service-andan minskat avsevärt.

Kombinationen sändningsmonopol och betal-TV innebär ett hot mot väljarna. Hur skall garanti skapas för att inte medel som inflyter geom betal-TV används för att finansiera också de reguljära programmen? Är det över huvud taget möjligt för en organisation som Sveriges Television att direkt relatera kostnaderna för ett program till avgiftsuttaget? Vi moderater anser att betal-TV bara kan kombineras med fri etablerings- och sändningsrätt och fri konkurrens mellan sändningsbolagen, innebärande att tittarna betalar vad servicen kostar.

Herr talman! Kulturutskottets betänkande har en något egendomlig disposition. Utskottets majoritet har när det gäller frågor om den framtida finansieringen av radio- och TV-verksamheten inte ansett reklamfinansiering vara en finansieringsform. På annat sätt kan man inte tyda betänkandets uppdelning i dels ett avsnitt benämnt Reklamfinansiering, dels ett

avsnitt kallat Finansieringsformerna. Den bestämda formen i den senare rubriken skall väl ange att man där behandlar på något sätt godkända former för finansiering.

Folkpartiet och moderaterna, och i viss mån vpk, har inte gjort denna åtskillnad, varför rubriken på reservationerna 3 och 4 avser bägge de nämnda avsnitten i betänkandet.

Frågan om reklam i radio och TV har diskuterats många gånger i denna kammare. I direktiven till massmediekommittén avseende utredning om nya finansieringsformer sägs det att dessa har ett starkt samband med vilka ambitioner som skall präglade Sveriges Radios verksamhet i framtiden. Det är därför motiverat, säger man, att diskutera finansieringsalternativ samtidigt med frågan om Sveriges Radios uppgifter under en ny avtalsperiod. Vidare sägs att reklam inte bör ifrågakomma som finansieringskälla.

Herr talman! Frågan om hönan och ägget aktualiseras onekligen. Hur kan finansieringsformerna relateras till ambitionerna och måluppfyllelsen? Det naturliga borde för kommittén vara att se över, diskutera och föreslå ambitionerna för Sveriges Radios verksamhet och relatera dessa till frågan om huruvida och på vilket sätt det finns ekonomiska möjligheter att uppfylla ambitionerna. Om man verkligen vill uppnå de mål man tycker är önskvärda, då bör finansieringsmöjligheterna provas förutsättningslöst.

Inte alla socialdemokrater resonerar lika förstocket.

Harry Schein har i en stor artikel klargjort sin syn på saken, och Tony Hagström har i en annan artikel sagt: Monopol eller inte. Ideologi eller inte. Mycket snart har vi ändå TV-reklam i Sverige.

Men Bengt Göransson står fast som en klippa – åtminstone t. v. Även klippor kan ju undermineras – det har vi lärt oss i andra sammanhang.

Det finns bara tre finansieringsformer för ett monopolföretag som inte vill använda sig av reklamintäkter: skattefinansiering över budgeten, mottagaravgifter och betal-TV. Det skall bli intressant att se vilka bedömningar massmediekommittén kommer att göra. Skall public service-målet finnas kvar, måste detta resultera i höjda mottagaravgifter eller skattefinansiering. Mot bakgrund av kostnadsutvecklingen lär en höjning av mottagaravgifterna inte bli måttlig. Bl. a. kommer kostnaderna för inköp av utländska program att kraftigt stiga när konkurrensen om programmen ökar i takt med tillväxten av antalet kanaler.

Herr talman! Den intressanta frågan är naturligtvis: Varför vill socialdemokraterna inte ha reklamfinansiering som komplettering till mottagaravgiften?

Det kan inte vara av omsorg om tittarna. Enligt en SIFO-undersökning bland landets vuxna befolkning önskar sju av tio att en del av TV:s verksamhet betalas genom reklaminslag mellan programmen. Endast var femte är emot TV-reklam, och dessutom är motståndet vanligast bland äldre tittare.

Det kan inte vara av misstro mot svenska producenters förmåga att framställa roliga och trevliga reklaminslag – deras förmåga är redan dokumenterad i andra sammanhang.

Det är inte heller av omsorg om svenska företag, som kommer att behöva uppleva hur konkurrerande utländska märken över satelliter låter sin reklam strömma in i våra TV-apparater.

Inom de närmaste åren kommer det att finnas möjlighet att sända program i drygt hundratalet TV-kanaler över mer än ett dussin satelliter. Mycket snart kan svenska kabeltittare följa satellit-TV-sändningar som innehåller reklaminslag.

Två forskare vid Handelshögskolan presenterade för några veckor sedan en rapport om konsekvenserna för svensk industri av reklam i satellit-TV. TV-reklamen kommer främst att gälla märkesvaror av olika slag, framför allt s. k. dagligvaror. I Sverige är i dag 17 000 personer sysselsatta med tillverkning av sådana produkter som passar för utländsk TV-reklam – det gäller då de utländska märkena. Ytterligare 34 000 i vårt land är sysselsatta med personbilstillverkning, som också får en utsatt position i TV-reklamen.

Kulturministern har ställt sig mycket skeptisk till företagens vilja att annonsera. Under debatten i Nordiska rådet framfördes att mångfalden av program skulle göra företagen mindre benägna att annonsera – det blir ju färre tittare per inslag.

Varför betror inte Bengt Göransson företagen att själva göra erforderliga bedömningar av detta slag?

Herr talman! Jag ser fram emot att under debatten här i dag äntligen få höra några skäl till socialdemokraternas inställning *mot* reklamfinansiering. Det är på tiden att vi får ett eller flera sådana skäl. Det finns inga alls i utskottsbetänkandet. Där hänvisar majoriteten bara till riksdagsbeslutet 1975 om att kommersiell reklam som riktar sig till allmänheten inte skall få förekomma. Det har nu gått nio år – med en svindlande snabb utveckling på TV-området – sedan det beslutet fattades. Har de åren gått socialdemokraterna spårlöst förbi?

Herr talman! I Sveriges Televisions anslagsframställning för det kommande budgetåret tar bolaget självt upp några av de krav som måste ställas på verksamheten inför det snabbt ökande internationella utbudet. Bl. a. konstaterar Sveriges Television att många av de satellitsändningar som blir tillgängliga för vårt land kommer att ha en sändningstid som omfattar kanske 16 timmar per dygn. Det är då betydelsefullt att det inte blir alltför stor skillnad i sändningstid mellan utländska sändningar och våra egna svenska sändningar. Med en friare etableringsrätt skulle kanske en utjämning ske i skillnaden mellan utländska och svenska sändningstider.

Det är emellertid inte bara fråga om sändningar på svenska. Vi måste i vårt land ha ett programutbud av god kvalitet, som värnar om vår kultur och som kan utgöra en motvikt mot det myckna lätta gods som kommer att översvämma oss. En kvalitativ programproduktion är dessutom självgenererande så till vida att den drar till sig goda författare, artister och regissörer.

Men tyvärr vet vi mycket litet om svenska folkets programval i en situation med många olika alternativ. Det räcker inte med att göra bra program. Det gäller också att göra program som tittarna väljer – vilket inte alltid är samma sak. När kulturutskottet var i Canada, där det amerikanska överflödet

numera svämmar in över landet, frågade jag ett par gånger om färre eller flera människor nu jämfört med för tio år sedan skulle välja en bra naturfilm från New Foundland framför en usel amerikansk show. Svaret blev varje gång: För tio år sedan skulle flera ha valt naturfilmen – nu väljer de showen.

TV är en del av vårt kulturliv. Den skall inte bara pejla det. Det är därför viktigt att vi inte får en motsvarande utveckling i vårt land. Med socialdemokraternas rigida inställning till alternativa finansieringsformer, bl. a. åskådliggjord i betänkandets uppdelning på olika rubriker, ökar risken för att så blir fallet. Med nu gällande skatte- eller avgiftsfinansiering kommer vi förr eller senare till en punkt, där också väljarna föredrar enkla program framför ökade kostnader. Vi moderater vill inte ha den utvecklingen. Bl. a. därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservation nr 3 i betänkande nr 17.

Anf. 4 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Om man tänker tillbaka på de debatter som vi under några år har haft i Sveriges riksdag om radio- och TV-frågorna, måste man konstatera att det är en ganska stor skillnad mellan dagsläget och den situation som då rådde. Den dåvarande talesmannen för socialdemokraterna i riksdagen ägnade en betydande del av sin tid åt att polemisera mot och kritisera närradion. Den var den stora hydran, som hotade demokratin och yttrandefriheten.

Häromveckan läste jag en krönika i Örebro-Kuriren, där någon socialdemokrat skrev att socialdemokraterna hade varit pådrivande i närradiofrågan med visst stöd från folkpartiet. Det går sannerligen snabbt undan.

En annan sak som man kritiserade under den förra perioden var utvecklingen när det gäller satelliter. Man diskuterade t. o. m. ett förbud mot parabolantennor. Under hela denna period sade man nej till Nordsat.

När Bengt Göransson tillträdde skedde en betydande tillnyktring. Med den verklighetsförankring som han har försvann givetvis motståndet mot närradion. Sådana vanvettiga tankar som ett förbud mot parabolantennor förpassades till kulturdebattens skräckkabinett. Jag tror att det även finns ett nytt intresse för nordisk samverkan på TV-området.

Ändå är allt inte bra. Den massmediekommitté som den förra regeringen tillsatte fick hastigt ny ordförande – och det må väl vara. De gamla direktiven ersattes med fullständigt nya, och utredningen förbjöds att syssla med förberedelser för det nya avtalet mellan staten och Sveriges Radio. Detta gör att förberedelserna för detta avtal har vilat enbart på den ena parten, nämligen Sveriges Radio.

Parallellt med detta sker en våldsam teknisk utveckling, som väl ingen av oss kunde drömma om för 8–10 år sedan. Jag minns att vi i 1972 års pressutredning diskuterade kabel-TV. Då försäkrade expertisen att det var någonting i Sverige alldeles ointressant, bortsett möjligen från Stockholms- och Göteborgsområdena. I dag planerar televerket för fullt en utbyggnad över praktiskt taget hela landet. Också satellitutbyggnaden har skett snabbare än vi trodde. Framför allt kan man beklaga att nej till Nordsat fick till följd att vi i det nordiska språkområdet definitivt kom på efterkälken i

förhållande till de kontinentala bolag som planerar satellitsändningar.

Nu har kulturministern meddelat att det blir en parlamentarisk beredning som i höst skall förbereda det nya avtalet mellan staten och Sveriges Radio. Det är bra att en sådan sätts till. Tyvärr har vi väl förlorat ett å två år genom att massmediekommitténs direktiv ändrades. Just nu råder en ganska stor förvirring inom Sveriges Radio-koncernen. Det pågår *en* debatt med anledning av det besparingskrav som åvilar koncernen. Det pågår *andra* debatter, som har initierats inom koncernen, om betal-TV och reklamfinansiering. Det finns alltså mycket för den parlamentariska beredningen att ta itu med, speciellt som planerna i varje fall ursprungligen torde ha varit att riksdagen skulle pröva det nya avtalet redan våren 1985.

Herr talman! Låt mig lämna några synpunkter inför den parlamentariska beredningens arbete.

En utgångspunkt måste vara att skapa en så vid etableringsfrihet som någonsin är möjlig. Det innebär inte bara en permanentning av närradion och möjligheter till när-TV-sändningar, utan också ett ökat utrymme för lokala TV-program. Jag är övertygad om att vi under nästa avtalsperiod kommer att få se en rad olika lokal-TV-sändningar, med kanske framför allt lokala tidningar som ansvariga.

Jag tror att det blir nödvändigt med en omprövning av finansieringsformerna. Om man avvisar skattefinansiering – och det bör man göra inte bara av hänsyn till statsbudgeten utan också av omsorg om Sveriges Radios integritet – återstår, som Ingrid Sundberg påpekade, licensfinansiering, betal-TV och reklamfinansiering. För min del är jag starkt kritisk mot betal-TV därför att den, i varje fall för Sveriges Radios del, oundvikligen leder till frestelsen att placera de attraktiva programmen inom ramen för betal-TV-systemet, medan de övriga programmen får gå över de allmänna kanalerna. Jag tror alltså att det blir ofrånkomligt att pröva någon form av kombination av licens- och reklamfinansiering.

Folkpartiet har tidigare avvisat reklamfinansiering av ett enda skäl, nämligen omsorg om dagspressen. Av många undersökningar att döma verkar det nu som om den reklamform som skulle komma att förlora vid införande av reklammöjligheter i televisionen är direktreklamen. Då finns det inte längre anledning att på samma sätt vara tveksam till att använda reklam som en kompletterande finansieringskälla vid sidan av licensfinansieringen.

Jag tror vidare att det är nödvändigt att hitta nya former för samverkan mellan Riksradion och Lokalradion. Ett av de konstateranden vi med besvikelse måste göra efter den innevarande avtalsperioden är att det har blivit så mycket av konkurrens mellan Riksradion och Lokalradion. Det är som om man inte riktigt har upptäckt att ljudradions stora problem är att hävda sig gentemot TV.

Det är också möjligt att en ny organisationsform kan bli aktuell för Utbildningsradion.

Enligt min uppfattning kommer det också att bli nödvändigt att öka konkurrensen mellan de två TV-kanalerna. En intressant modell som har

Nr 133

Onsdagen den
2 maj 1984

*Radio och
television*

diskuterats är den där den ena kanalen har sin bas i Göteborg och distrikten i övrigt och den andra har sitt säte i Stockholm. På det sättet skulle vi komma ifrån alla diskussioner om hur stor del av programproduktionen som görs utanför Stockholm.

Jag hoppas också att Tele-X kommer att användas för nordisk program-samverkan i väntan på en mera permanent nordisk TV-satellit.

Vad gäller alla de många viktiga programfrågorna är kammaren kanske inte rätta platsen att i dag diskutera dem. Jag vill dock anföra ett par synpunkter.

Den ena är att det är nödvändigt att man i nästa avtal ytterligare framhåller det kulturansvar som public service-kanalerna har. Det gäller både TV och ljudradion.

Den andra är att andelen frilansproduktioner, dvs. produktioner gjorda utanför Sveriges Radio-koncernen, bör ökas ut.

Det finns alltså fullt upp med arbetsuppgifter för den parlamentariska beredningen. Jag tror att det är viktigt att den får tid på sig för att diskutera utformningen av det avtal som skall styra Sveriges Radios verksamhet och etermediaverksamheten i Sverige under 1990-talet.

Herr talman! Jag ber också att få yrka bifall till reservation 4.

Anf. 5 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! I centrum för den svenska mediapolitiken måste ställas de demokratiska värdena. Massmedier skall medverka till och fördjupa den svenska demokratin. Så inleder vi från vpk:s sida årets motion om Sveriges Radio och mediautvecklingen. Denna målsättning återfinns redan i 1972 års pressutredning och vidareutvecklades av 1974 års radio- och TV-utredning.

Det kan finnas anledning att erinra om denna målsättning i dag, när debatten om Sveriges Radio/TV går hög, och då inte minst – det märker vi också här i kammaren – reklamdebatten. Vi har från vpk:s sida konsekvent hävdats att Sveriges Radio/TV, som ju utgör den kanske viktigaste informations- och kulturkälla vi har, måste garanteras en stark och oberoende ställning gentemot alla former av intressegrupper, vare sig de har kommersiella förtecken eller inte.

Därför avvisar vi bestämt reklam i TV. Vi tycker att den kommersiella masskulturen redan i dag spelar en alltför stor roll, och mediapolitiken har tyvärr alltmer kommit att styras av industripolitiska och av multinationella företags intressen – inte av kulturpolitiska sådana.

Vare sig vi vill det eller ej spelar radio och TV en framträdande roll i människors vardagsliv, inte minst barnens och ungdomens, och måste erkännas som ett så viktigt kultur- och informationsinslag att det inte får överlåtas på privata företags vinstintressen eller för den delen på politikernas ryckighet i beslutsfattandet.

Det har ju, herr talman, visat sig att den Wikströmska uppsplittringen av företaget blivit vad vi redan då varnade för, nämligen en synnerligen dyrbar katastrof, som inte inneburit en bättre programkvalitet, inte inneburit ett värnande om den nationella kulturen, inte inneburit en förbättrad informa-

tionsspridning och därmed – för att återgå till den inledningsvis nämnda målsättningen – en fördjupning av demokratin.

Vad vi vill ha är en mediapolitik som tar ställning – tar ställning för en ideologi, där man ser information och kvalitativt bra underhållning som grundläggande rättigheter och sociala behov för varje medborgare.

I debatten har ju på senare tid framkommit flera intressanta förslag. Dit hör t. ex. Arne Ruths, men de bör naturligtvis först utredas och begrundas. Därför välkomnar vi den av Bengt Göransson aviserade parlamentariska beredningen, och vi förutsätter att vi till skillnad från massmediekommittén blir representerade där.

Till dagens betänkande har vi fogat flera reservationer. Den kanske mest akuta och viktigaste i dag handlar just om finansieringsformerna. Vpk är det enda parti som har den bestämda uppfattningen att Sveriges Radio/TV behöver mer pengar nu. Omedelbart! Om inte pengar skakas fram, så kommer Sveriges Radio, oavsett om den aviserade beredningen arbetar snabbt, att gå in i vad någon kallat satellitåldern kraftigt försvagat. Enligt TV-chefens egna bedömningar till styrelsen kommer budgetpropositionen att innebära ”drastiska nedskärningar av svensk originalproducerad gestaltande produktion och underhållning, effektiva genomarbetade dokumentärer samt utläggning till fria produktionsbolag och frilansare”. Den tunga gestaltande produktionen skulle, enligt TV-chefen, sjunka från nuvarande 180 timmar per år till 150. Utläggningarna skulle minska med hälften – enbart frilansproduktionen i distrikten skulle sjunka från ca 38 timmar per år till 10,5 eller med 72 %. Teaterensemblen, skriver han, hotas, barnprogrammen försämras osv. På sikt blir effekterna naturligtvis än allvarigare.

Vi framhåller i vår motion att vi inte ifrågasätter att det finns rationaliseringsmöjligheter inom Sveriges Radio-koncernen. Men vi ifrågasätter om det är rimligt att i dag minska det nationella utbudet och utarma public service-tanken så till den grad att skadorna kommer att ta lång tid att reparera. Vi anser det helt enkelt oförsvarligt att man lägger ned miljarder och åter miljarder på Tele-X-projektet, samtidigt som man inte medger endera ett extra anslag ur rundradiofonden om 45 miljoner eller en höjning av TV-licensen med 20 kr. mer om året än vad regeringen vill. 20 kr. om året innebär 1:66 mer i månaden. Det skulle ge Sveriges Radio/TV det andrum som krävs inför alla de utredningar som skall läggas fram. Jag tror, herr talman, att svenska folket har råd att lägga ut ett par kronor i månaden för att upprätthålla ett bra TV-utbud, för att värna om andelen egenproducerade program och för att bevara den svenska nationella kulturen. Höj licensen i avvaktan på en genomtänkt politik från statsmakternas sida! På sikt måste man naturligtvis pröva andra finansieringsvägar som inte hotar integriteten. Men medel behövs redan inför kommande budgetår. Annars bäddar man helt enkelt för det Ingrid Sundberg och Jan-Erik Wikström pläderat för, nämligen reklam- eller betal-TV.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till vpk-reservationerna.

Nr 133

**Onsdagen den
2 maj 1984**

*Radio och
television*

Onsdagen den
2 maj 1984.

*Radio och
television*

Anf. 6 TYRA JOHANSSON (s):

Herr talman! Vi har behandlat frågan om reklam i TV de senaste fyra åren i utskottet och i kammaren – detta blir alltså femte gången i rad.

I vårt betänkande i dag erinrar vi om två saker: dels att riksdagen 1975 beslöt att kommersiell reklam mot vederlag i TV- och radioprogram inte skulle få förekomma, dels att det i direktiven till massmediekommittén framhålls att kommersiell reklam som riktar sig till allmänheten inte skall förekomma vare sig i radio och TV eller i program som förmedlas genom nya distributionsformer.

I propositionen föreslås en licenshöjning på 28 kr. för att kompensera kostnadsökningar, och detta förslag tillstyrks av utskottsmajoriteten.

TV och radio är ett billigt nöje i jämförelse med de flesta andra företeelser. För 700 kr. per år – dvs. knappt 2 kr. per dag – får vi ju två TV-kanaler och dessutom tre radiokanaler plus lokalradion. Det är en kostnad som helt enkelt är i särklass, och att höja licensavgiften ter sig därmed som en klart mer sympatisk åtgärd än att finansiera med osäkra reklampengar. Det är ju också ett misstag att tro – och ovederhäftigt att påstå – att reklam i TV skulle innebära gratis program för tittarna, i motsats till licensavgiften. Vem betalar dessa pengar? Bjuder företagen på dem? Ånej, all reklam tas ut på varornas pris – det är konsumenterna som betalar. Försök inte dölja det! ”Reklamfinansiering är en förskönande omskrivning av konsument- och skattefinansierad TV-reklam”, för att citera en av de ekonomer som deltagit i massmediadebatten om dessa frågor.

Det är också naturligt att fråga sig: Har vi för litet reklam i vårt land? Är det ett konsumentkrav att få mer av den varan? Jag tror faktiskt att de flesta svarar nej på den frågan. Det är ju inte mer reklam de vill ha – det är bättre TV-program. Och det utlovas ju att det skall de få om de är beredda att ta emot reklam-TV.

Då kommer nästa fråga: Vad är det för program man får genom reklampengar? De företag som betalar reklampengar ser på tittarsiffrorna – minsta motståndets lag kommer att följas. Lägsta gemensamma nämnaren för programkvaliteten får råda, för att citera Nycop. Ett sådant underhållningsskval verkar passiviserande, och många av oss befarar rent av ett analfabetiserande.

Ingrid Sundbergs exempel från Canada, där man för tio år sedan skulle ha valt naturbilder från New Foundland, men nu väljer den dåliga showen, tycker jag var ett utmärkt exempel på vad jag menar.

Frågorna är legio. Här är en till: Hur mycket TV vill vi egentligen ha? Hur står sig boken i konkurrensen? Filmen? Teatern? – För att inte tala om tidningarna, som redan har svårigheter. Man kan fylla på med friluftslivet, familjesamvaron, föreningslivet och gemenskapen i samhället.

Jag menar: Hur mycket skall TV tillåtas dominera vår tillvaro, och hur mycket är vi beredda att acceptera för att få så mycket underhållningsskval som möjligt i TV?

I det här resonemanget har man utgått från att reklam i TV skulle ge en massa pengar, ett stort tillskott. Men det är faktiskt tämligen osäkert om det

skulle bli så i verkligheten. TV-chefen har gjort en gissning, om jag minns rätt, att det skulle bli en tillgång under ca tre år men att reklamen sedan knappast skulle ge mera.

Vi vet inte heller om annonspengar skulle göra programmen kvalitetsmässigt bättre. Vi är många som tvivlar på det, och det finns ändå en risk för styrning och för ett felaktigt urval, ett urval som annonsören står för.

I diskussionen om reklampengar kontra avgiftsfinansiering finns också den komponenten att när man betalar en avgift vet man vad det är man betalar för och att det är endast apparatinnehavarna som betalar. Men om jag köper en speciell vara därför att jag behöver den, är det inte säkert att jag därför är villig att betala genom företagens reklampengar för ett speciellt TV-program.

Även om jag inte tänker använda USA:s TV-reklam som slagträ i debatten – jag anser att den formen är otänkbar hos oss – vill jag ändå påstå att TV-reklam inte är något konsumentintresse. Själva reklamen är ingen tillgång i sig: den är sällan informativ, den blir med nödvändighet slagordsmässig, det skall hinnas med så mycket på så kort tid.

Ett av de stora argumenten, som också framförs i den moderata reservationen 3, är att reklam i TV ändå kommer att nå oss genom utländska satellitsändningar. Men detta är ju verkligen att kapitulera, att ge upp!

Låt mig göra ett par kanske något hisnande jämförelser. Från t. ex. England och Tyskland får vi in förorenad luft – alltså finns det ingen anledning för oss själva att rena våra utsläpp. Eller: Eftersom vi får in knark över gränserna från andra länder, kan vi lika gärna släppa det fritt i Sverige.

Vi har väl ändå anledning att värna vår egenart, vår egen kultur, vårt eget arv. Vi vet också ganska litet om hur mycket svenskarna kommer att ta åt sig av de otextade programmen från andra länder. Hotet kanske inte blir så stort, trots allt.

Under 1980-talet kommer de utländska satellitprogrammen att kunna tas in bara i de södra delarna av landet, och då måste man också ha stora, kostsamma parabolantenner. Även av den anledningen – förutom språkfrågan – blir det ett begränsat antal människor som får ut något av dessa satelliter.

Vi menar alltså att det alls inte finns någon anledning till att förivra oss. Vi har tid att vänta. Inför vi reklam i TV, är den införd – det kan knappast ske en ändring tillbaka. Men om vi inte inför reklam har vi vår handlingsfrihet kvar. Det är ingenting som brådskar.

Jag kan inte låta bli att i det här sammanhanget påpeka att situationen för Sveriges Radio/TV med all säkerhet hade varit bättre i dag om inte den borgerliga regeringen tvingat igenom den olycksaliga sönderslagningen i flera bolag. Den har stulit pengar, tid och ork, som i stället kunde ha använts till att göra program. Jag tycker att det vore klädsamt om Jan-Erik Wikström i dag kunde erkänna att detta var ett misstag.

Jag vill till Jan-Erik Wikström säga att en del av de frågor som han tog upp kommer Catarina Rönnung att ägna sig åt, enligt den uppdelning som vi har gjort.

Jag vill dock säga någonting om den något underliga debattkonsten att ta

upp det som en enskild s-medlem säger i en lokaltidning eller det som en enda förening inom en sidoorganisation till partiet diskuterade angående parabolantennor. Jag skulle på samma grunder kunna ställa Jan-Erik Wikström och folkpartiet till svars för hur en lokal ledande folkpartist i Uddevalla gick emot byggandet av länsmuseum. Jag tycker att det är fel sätt att föra debatten.

F. ö. tycker jag fortfarande att allemansradion är klart överlägsen närradion, framför allt ur demokratisynpunkt.

Jag skulle även kunna citera åtminstone två ledande artiklar i folkpartiets stora tidning Dagens Nyheter, som går emot reklam i TV. Man kan undra vad Jan-Erik Wikström säger om det.

Jag yrkar alltså avslag på reservationerna 3 och 4.

När det gäller vpk-reservationen nr 5 hänvisar vi till vad statsrådet Bengt Göransson sagt i en debatt här i riksdagen, nämligen att i samband med förberedelserna för ett nytt radioavtal bör finansieringsfrågorna belysas ingående. Förberedelserna kommer att ske i en parlamentarisk beredning. Även inom Sveriges Radio behandlas dessa frågor inför den nya avtalsperioden och i det interna arbete som pågår i anledning av den. Vi avstyrker därför reservation nr 5.

Reservation nr 6 av vpk är enligt min uppfattning en tämligen onödig reservation. Jag tror att den som läser betänkandet och sedan reservationen får litet huvudbry med vari skillnaden egentligen består. Att alla försök med kabel-TV skall ske i enlighet med de kulturpolitiska målen är en självklarhet. Jag yrkar alltså avslag på reservation nr 6.

Herr talman! Låt mig avsluta med ett citat av Ernst Wigforss. Han är borta nu och därmed godkänd även inom borgerliga kretsar. För 50 år sedan ungefär sade han: "Att koppla av det privata vinstintresset blir inte ett medel att minska människans frihet utan att öka den." Jag yrkar alltså bifall till kulturutskottets hemställan i betänkande nr 17 och avslag på motionerna 3, 4, 5 och 6.

Anf. 7 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Siffror brukar tala, Tyra Johansson. Enligt de undersökningar som är gjorda räknar man med att 1985 kommer lägst 5 % och högst 12 % av Sveriges hushåll att kunna ta emot satellitsändningar. 1990, och det är inte så värst långt dit, räknar man med 27 % som lägst och 69 % som högst. Det är inte några få.

Man blir nästan förtvivlad när man lyssnar på Tyra Johansson. Det blev inte femte gången gillt. Jag tvivlar på att det blir sjätte gången gillt. Det blir nog "aldrig gillt" när det gäller att förstå vad reklam i TV innebär. Allt förarbete har syftat till att helt fristående, speciella snuttar med reklam läggs in på vissa, företrädesvis fasta tider, utan att företagen som annonserar har någon som helst påverkan på placeringen eller att reklamen på något sätt får påverka programmen. Det är det systemet man har i Holland, och där fungerar det alldeles utomordentligt. Jag skulle önska att Tyra Johansson kunde fara dit och titta hur reklam-TV fungerar.

Jag blir också något chockad över den totala reklamfientlighet som Tyra

Johansson gav uttryck för. Hon menade att konsumenterna får betala reklamen i TV. Ja, tidningsläsarna betalar i så fall annonserna i tidningarna. Är det så Tyra Johansson menar? Jag ser det som ett konsumentintresse att vi får en delvis reklamfinansierad TV, eftersom konsumenterna i så fall åtminstone slipper höjningen av mottagaravgifterna.

Lars Engqvist har sagt att det nu är högerkrafterna som ställer frågorna och socialdemokraterna som inte kan svara. Jag skulle vilja säga att här har jag som moderat ställt en fråga och fortfarande icke fått svar.

Vad har ni emot reklam i TV? Tyra Johansson erinrade om och drog fram direktiven. Där står bara att det inte skall vara reklam i TV. Men vad är skälet?

Skälet att man skulle kunna påverka programmen kan vi ta bort. Vi kan, som Jan-Erik Wikström sade, ta bort det motstånd som har funnits hos pressfolk mot reklam i TV. Det finns konkreta undersökningar som visar att tittarna är villiga att godta reklam.

Sedan vill jag också säga ett par ord när det gäller konkurrens utifrån. Tvivlar Tyra Johansson på att det kommer reklam i våra TV-apparater även om den inte förmedlas via svensk TV, tvivlar hon på att svenska folket, under den tid Sveriges Television inte sänder, med stor sannolikhet kommer att ta in utländska sändningar? Det kommer att vara den faktiska verkligheten.

Man brukar tala om att gömma huvudet i busken. Och det verkar som om det är vad ni gör. Jag ställde i mitt första anförande frågan: Har socialdemokraterna låtit tiden gå förbi helt och hållet? Jag ställer frågan en gång till.

Anf. 8 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Tyra Johanssons inlägg var något förvirrat. Jag passade på att berömma kulturministern för den tillnyktring i etermediadebatten som har skett i och med hans tillträde. Och så sätter Tyra Johansson i gång något slags rättegång när det gäller exempen.

Jag förstår över huvud taget inte vad Tyra Johansson syftar på. Tyra Johansson tillhörde själv dem som fäktades mest energiskt mot närradion. Och inte fanns det något intresse för nordisk TV-samverkan! Jag påpekar då, att det har skett en tillnyktring i debatten och att många socialdemokrater i dag är mer verklighetsförankrade än tidigare. Jag menade det som en komplimang, och jag kan försäkra att det inte fanns någon kritik mot Tyra Johansson på den punkten.

Sedan ville Tyra Johansson att jag skulle erkänna de misstag som gjordes i samband med 1978 års radio- och TV-reform. Jag kanske kan få anledning återkomma till det mer utförligt i ett annat sammanhang än i en replik till Tyra Johansson.

Jag förstår att det är svårt att förbereda ett inlägg i kammaren i en debatt som denna. Vi har inte haft så stora meningsskiljaktigheter formellt i utskottet, och därför valde jag att tala om det arbete som den parlamentariska beredningen skall syssla med.

Jag konstaterar att Tyra Johansson i debatten inte är någon nyansernas mästare.

Anf. 9 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Jag tycker att Tyra Johansson var litet motsägelsefull när hon tog upp vpk-reservationen. Till att börja med framhåller Tyra Johansson hur billigt det egentligen är att höra på radio och se på TV, att vi har en unikt låg licensavgift i det här landet.

Men sedan, när vi kräver en mindre höjning med 1:66 kr. i månaden – alltså ungefär hälften av vad en kvällstidning kostar om dagen – är det helt plötsligt stopp. Då säger Tyra Johansson att finansieringsformerna skall ses över. Det är bra. Det föreslår vi också i vår motion. I framtiden kan man tänka sig andra vägar än höjning av licenserna – om ock icke reklam.

Men det är nu pengarna behövs. Om Tyra Johansson hade lyssnat på vad jag sade om hur man inom styrelsen för Sveriges Radio bedömer att produktionen kommer att utvecklas under det kommande året – om dessa hårda rationaliseringskrav skall gälla – tror jag att hon kunde ha ställt upp på denna höjning med 1:66 kr. Det är ju ett faktum att de hårda rationaliseringskraven har drabbat bolagen mycket hårt och drivit och driver fram ett slags otyglad kommersialism, som klart strider mot målsättningen att Sveriges Radio skall vara ett public service-företag. Jag vet inte om Tyra Johansson har lyssnat till televerkets uppenbarliga förtjusning över kabelutbyggnaden och de miljardbelopp som det är fråga om i framtiden och om hon har bedömt sådana satsningar mot de kulturpolitiska målen. I annat fall skulle jag rekommendera en genomläsning av de mål som riksdagen har lagt fast för kulturpolitiken.

Anf. 10 TYRA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Till Ingrid Sundberg vill jag säga att alla siffror som vi har i det här fallet är osäkra – det tror jag vi kan vara ganska överens om. Och hur kan vi veta att programmen inte egentligen styrs på något sätt av annonsörerna? Det ligger ju absolut i deras intresse.

Skillnaderna mellan reklam i TV och i tidningar skulle det behöva sägas mycket mer om. Men *en* skillnad är att i tidningarna har annonserna mycket större möjligheter att bli informativa och därmed mycket bättre för konsumenterna. Sedan har det ju också att göra med själva finansieringen av tidningar.

Till Eva Hjelmström: Frågorna om finansieringen är så utförligt besvarade i utskottets betänkande att jag tyckte det var onödigt att läsa upp det här igen. Jag har inget att tillägga utöver det som står i betänkandet om finansieringsfrågorna.

Beträffande Jan-Erik Wikströms inlägg vill jag bara säga att det vore skönt om någonsin Jan-Erik Wikström tillnyktrade.

Anf. 11 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Ett kort svar på Tyra Johanssons fråga: Fristående programbolag som gör programfilmerna, vilka sänds på fasta tider, ger inga möjligheter till påverkan på programmen.

Anf. 12 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:
Herr talman! Jag avstår från replik till Tyra Johansson.

Nr 133

**Onsdagen den
2 maj 1984**

Anf. 13 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag har begärt ordet för att tala om företrädesvis två punkter. Jag tycker att det är viktigt att det i en debatt, som rör anslagen och verksamheten för Sveriges Radio och Sveriges Television under kommande år, också sägs att det faktiskt produceras en del program, både i radio och i television, och att den programverksamheten är mycket bra.

*Radio och
television*

Debatten ger emellanåt vid handen att läget skulle vara så katastrofalt att i varje fall inga goda program kunde produceras. Samtidigt för man en diskussion om reklamfinansiering, som om reklamtillskottet – de intäkter man förväntar sig av reklamen – i någon rimlig grad skulle kunna innebära en förstärkning. Det man diskuterar som reklamfinansiering gäller rätt blygsamma belopp.

Ingrid Sundberg bygger upp sitt inlägg på att jag inte skulle ha redovisat skäl mot TV-reklam. Jag har redovisat mycket klara skäl för regeringens ställningstagande i direktiven till massmediekommittén.

Viljan att säkra tidningarnas utgivning och tidningarnas ekonomi är en sak. Det finns en rad andra skäl, alltifrån det som handlar om att säkra Sveriges Radios ställning som public service-organ genom att ge företaget och dess dotterbolag en säker, oberoende och billig finansiering. Reklamen är nämligen dyr. Det är i och för sig riktigt att konsumenterna alltid betalar på det ena eller andra sättet vad de ser, och de betalar naturligtvis också reklamkostnaderna. Reklamen i TV – om man ser den strikt från Sveriges Radios synpunkt – innebär ju då att en mycket stor del av det som man betalar för reklam kommer att gå åt till produktion av reklam och kringkostnader. Medan licensavgiften egentligen till praktiskt taget varje krona går till program, så går i varje fall minst hälften av varje reklamkrona någon annanstans än till program. Jag tycker att också det kan vara viktigt att komma ihåg.

Jag har pekat på att vi inte i dag har anledning att säga ja till reklam i television, därför att vi får en ny mediasituation. Jag utgår nämligen ifrån att den kommer. Och den innebär naturligtvis då att läget blir ett annat i Holland. De som vill ha reklam i TV stiger upp och säger att vi ju kan lägga annonserna på tider när folk inte tittar TV eller när de kan låta bli att titta på TV. Det skall man naturligtvis värdera in när man gör en ekonomisk bedömning av möjligheterna, och det har jag gjort. Och man vet att i det mellanrum som finns mellan TV:s Rapport och det program som kommer kl. 8, när det visas olika typer av information, faller en stor del av tittandet bort. Det är en bedömning som också reklamköparen måste göra. Han söker självfallet annonsplatsen på det ställe där han förutsätter att någon tittar på hans annons. Företagen är rimligtvis främst intresserade av att sälja sina varor och mindre intresserade av att göra goda TV-program.

Om vi då hamnar i en situation där TV-sändningar som når oss utifrån innehåller reklam, blir alldeles uppenbart marknadsbilden en annan än i dag.

17

Den kommer att bli annorlunda också i Holland och Finland samt i andra länder som i dag har nationella system. De kommer inte att kunna ha ett nationellt system på en reklammarknad som är internationell. Det är ganska naturligt att det blir så. Det finns länder i vilka ett ganska stort antal TV-kanaler konkurrerar med varandra om reklamen. I varje fall i ett av dessa, USA, kan vi se hur reklamen utformas. Samtidigt finns det anledning att peka på att reklamfinansieringen är osäker.

Ingrid Sundberg frågar varför jag inte låter företagen själva göra sin bedömning av värdet av reklam-TV. Jo, det får de göra, men jag tycker att de skall bedöma värdet för företagets del. Vad jag diskuterar är värdet för Sveriges Radios del. Vilka möjligheter har Sveriges Radio att reklamfinansiera? Allt talar enligt min mening för att detta är någonting osäkert.

När jag påpekar att de många TV-kanalerna, den stora spridningen, faktiskt är ett argument mot och inte för reklam-TV, då blir jag aldrig bemött i sak. Då talar man alltid om parabolförbud, som om jag hade förespråkat det. Jan-Erik Wikström har i dag konstaterat att jag inte har gjort det. Jag tycker att folk skall kunna se på de program de vill, även program från satellitsändningar. Vad vi här skall ta ställning till är hur vi skall kunna finansiera vår nationella radio och TV.

Påverkan på pressen är en fråga som det naturligtvis också är intressant att tala om. Jan-Erik Wikström söker upp det argument som säger att det egentligen bara är direktreklamen som drabbas. Ja, det sägs i alla undersökningar. Eller också säger man att dagspressens annonsintäkter ökar samtidigt som man inför TV-reklam. Men man glömmar bort att tala om att det har gällt i ett och annat land som har haft en stark ekonomisk expansion. Samtidigt som TV-reklam införts där har alltså konsumtionsmarknaden ökat. Men i dagens läge med en vikande eller i varje fall stagnerande ekonomi finns det inget som talar för att annonsmarknaden skulle öka.

Jag gjorde under några veckor i vintras en genomgång av den post som hamnade i brevlådan inkl. den direktreklam som kom. Under dryga två veckor nådde mig en rad erbjudanden från olika handlare, alltifrån O U Fritidslager till textilinsamlingen Evangelisten, som skulle äga rum på torsdag. Den enda direktreklam under den perioden som var generell var Nordiska rådets sessionstidning, dvs. det nummer som skulle finansiera alla våra TV-program framöver.

När jag sade detta på Nordiska rådets möte mötte jag invändningen att man måste lita på forskningen och inte på vad som hamnar i brevlådorna. Men jag tillhör dem som tror att det emellanåt är en poäng att också se till verkligheten och inte bara läsa forskningsrapporter. Jag läser också forskningsrapporter och har bl. a. tagit del av den av Ingrid Sundberg här åberopade rapporten, som handelshögskolefolket har gjort. Den var intressant. Man säger bl. a. att om TV-reklam via satellit leder till att svensk bilindustri mister 5 procentandelar kommer si och så många människor att mista sina jobb. Det är ju en villkorssats som låter sig formuleras. Men det står också så här, och det är intressant: "Redan mot slutet av decenniet finns det med all säkerhet över 100 satellit-TV-kanaler. Forskarna har kommit

fram till att 50 % av de svenska hushållen kan se satellit-TV 1990. Vartannat svenskt hushåll blir alltså mottagligt för reklam från utlandet." Forskarna är säkra på sin sak och kan nästan räkna fram varje "gubbe" som tittar på TV. I undersökningen säger man nämligen så här: "Enligt en prognos väljer 18 % av tittarna något av satellit-TV-programmen under bästa sändningstid. Det blir i så fall sport-, underhållnings- och naturprogram där det inte behövs så stora språkkunskaper."

Låt oss gå igenom vad dessa siffror står för. Anta att det rör sig om 4 miljoner tittare, varav hälften kan se dessa satellitprogram. Det blir alltså 2 miljoner. 18 % av 2 miljoner är 360 000.

De 360 000 tittarna skall fördela sig på mer än 100 kanaler – och så skall de dessutom betala alla TV-program! Det är i snitt 3 600 per kanal som skall dels betala TV-programmen, dels knäcka svensk bilindustri.

Om det är så, som forskarna säger, att vi får så många kanaler, då är det ett mycket starkt argument för min tes att reklam-TV har sett sina bästa dagar. Ett reklammedium som når så få människor och har en så splittrad bild som det här handlar om kommer att visa sig vara ett mycket dåligt finansieringsmedel för svensk television. Det är därför vi i dag skall säga nej till reklam i televisionen.

Anf. 14 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Bengt Göransson slutade med att ge ett skäl, för vilket jag tackar, till att man på socialdemokratiskt håll inte vill ha reklam i TV, nämligen att det är ett dåligt finansieringssätt. Vad han glömmer bort är att han gör en bedömning som går stick i stäv mot den som företagen har gjort i andra länder där reklamfinansiering förekommer.

Rapporten från Handelshögskolan redovisar inte bara egna forskningsresultat utan också andra, t. ex. vad det är som gör att vi köper ett visst märke. Man får mycket snabba bilder, man hinner inte läsa texten, men man får en "image" – det är det ord som står i rapporten, herr talman – av förekomsten av varan. Om detta står det så här i rapporten:

"Entydiga forskningsresultat visar att märken som i jämförelse med konkurrerande märken minskat sin 'imagebyggande' reklam till förmån för promotion tappar marknadsandelar på några års sikt. Senare tids forskning visar dessutom att så få som två à tre exponeringar för dagligvarumärken i TV-reklam direkt kan påverka köpbeteendet, bl. a. via 'ord-till-mun-metoden'." Jag översätter då det engelska uttrycket "word of mouth".

Hur man än ser på frågan om reklam, är det på det sättet att socialdemokraterna vill fatta besluten för näringslivet, helt annorlunda än de beslut som näringslivet fattar självt. Det var roligt att höra Bengt Göranssons kommentarer, eftersom de trots allt i de två punkterna byggde på sakkunskap. Jag vill också erinra om att jag i mitt anförande sade att jag tycker att Sveriges television – och det är den första av Bengt Göranssons två punkter – har klarat sin uppgift bra.

När det däremot gäller synpunkten på reklam kan det hända att undermineringen av Bengt Göransson redan har börjat. Jag skrev ner vad

Bengt Göransson sade: Vi har *i dag* inte orsak att säga ja. Vi får väl, herr talman, se framtiden an.

Anf. 15 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! I likhet med Bengt Göransson vill jag säga att det är viktigt att komma ihåg att programverksamheten är det centrala.

Ett stort problem framöver är att televisionen blir alltmer kostsam, och det gäller särskilt i det läge där konkurrensen med utländska bolag blir mera markerad. Mitt förslag är att den parlamentariska beredningen skall få pröva olika finansieringsmöjligheter för TV, och jag är i dag närmast beredd att förordna en kombination av licens- och reklamfinansiering.

Till sakfrågan vill jag också säga att det är alltid förbudet som måste motiveras, aldrig friheten. Det gäller även på det här området.

Vi kommer att nås av TV-reklam redan inom några år, och det blir en stor frestelse för företag i vissa branscher att använda sig av utländska kanaler. Det är klart att även det bör vägas in.

I dag kan vi konstatera att det finns delade meningar mellan partierna och inom partierna i den här frågan. Det naturliga är då att den parlamentariska beredningen får frihet att pröva olika finansieringsmöjligheter och kombinationer av finansieringsmetoder.

Anf. 16 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Låt mig först bara konstatera, att den entusiasm med vilken Jan-Erik Wikström talar för reklamfinansiering av TV är ytterst behärskad, och av den behärskningen drar jag slutsatser.

Ingrid Sundberg hävdade att jag, stick i stäv med vad man säger i andra länder, skulle hävda att vi inte skall ha reklam-TV eller att reklam-TV skulle vara en ointressant finansieringsform. Jag vill då bara påminna om att när man i andra länder har infört reklamfinansiering har det gjorts i en situation där man har kunnat skydda det egna företaget på reklammarknaden. Jag erinrar om att den nya mediasituationen faktiskt innebär att man icke kan skydda ett nationellt reklam-TV-företag som opererar på en internationell marknad, eftersom jag förutsätter att Ingrid Sundberg inte är beredd att införa förbud mot parabolantenner för att säkerställa svenska företags tillgång till annonsmarknaden i Sverige för egen räkning. Jag utgår ifrån att den utländska marknaden även i moderaternas samhälle kommer att vara tillgänglig.

Jag tar inget beslut för företagens del. Jag har bara sagt att det vi nu har anledning att diskutera är mediepolitik. I en tidigare debatt med Ingrid Sundberg har jag sagt att näringspolitiska skäl naturligtvis skulle kunna få betydelse, om svenska företag blir skadade av att inte kunna göra reklam i svensk television; det är den effekt som Handelshögskoleutredningen påstår skulle kunna uppstå. Men då skall man komma ihåg att det inte bara gäller från utlandet kommande reklam gentemot svensk reklam. Samma näringspolitiska argument måste rimligen av rättviseskäl kunna anföras av lokala företagare i Sverige gentemot dem som arbetar på riksnivå. Om man

accepterar det näringspolitiska argumentet, måste möbelhandlaren i Karlstad rimligen få tillgång till ett etermedium. Man kan icke utgå från att bara IKEA och OBS Interiör, som har rikstäckning, skall ha tillgång till etermediet television.

I det ögonblick man av näringspolitiska skäl bestämmer sig för att ha reklamfinansiering eller reklamintäkter i svensk television måste man också konsekvent införa reklam i lokalradion. Det tycker jag att det ändå finns anledning att påminna om. I den stunden är det inget tvivel om vilka effekter det blir för tidningarna i det här landet. Det är ytterligare ett skäl för mig att på ekonomiska grunder säga nej till reklam-TV. På den punkten är jag mycket bestämd.

Anf. 17 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Det var intressant att Bengt Göransson här på slutet tog upp de näringspolitiska skälen för eller emot reklam-TV. Liknelsen med IKEA och det lokala möbelföretaget var alldeles korrekt, men vad som har visat sig när det gäller reklamfinansiering av television i olika länder har ju bl. a. varit att man har gjort åtskillnad mellan märkesannonsering och företagsannonsering. Den allt överskuggande typen av TV-reklam i Europa är märkesannonseringen, och märkena säljs ju, med vissa undantag inom Kooperationen, i olika affärer.

Just det skäl som Bengt Göransson tog upp, nämligen frågan om vad man skall göra med företagsannonsering eller med affärsannonsering, borde vara ett utomordentligt tungt vägande skäl till att man, som Jan-Erik Wikström sade, skulle få titta på den här typen av finansiering i utredningen. Det är nämligen just där man kan göra de avgränsningar och de bedömningar som är nödvändiga för att undvika negativa näringspolitiska effekter. Men Bengt Göransson tycks föredra, eftersom frågan av princip inte skall utredas, att säga att det inte går. Det är där den stora skillnaden mellan våra uppfattningar ligger.

Anf. 18 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Programverksamheten är det centrala. Jag förutser betydande kostnadsökningar för TV-verksamheten i framtiden. Då är det fyra metoder som har diskuterats: licensfinansiering, reklamfinansiering, betal-TV och skattefinansiering. Jag tror för min del att det är en kombination av de två första som lättast låter sig förena med den allmänna yttrandefrihet vi har i detta land och som också ger de bästa förutsättningarna för programverksamhet i framtiden. Men jag utgår från att licensfinansiering är den huvudsakliga källan till intäkter. Jag tror också att det finns ett visst utrymme för höjning av TV-licensen i framtiden. Vi konstaterar i dag att den är lägre i Sverige än i våra nordiska grannländer. Det är också så att prenumerationskostnaderna för dagstidningar har stigit mycket kraftigt, och den jämförelse som man tidigare har gjort behöver inte utfalla till TV:s nackdel f. n.

Anf. 19 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Mycket kort: I de beräkningar som gjorts har optimistiskt angivits en summa på uppåt 450 milj. kr. i intäkter av reklamtelevision. De bedömningar som nu har gjorts tyder på att man möjligen skulle kunna komma upp i halva den summan. Att i det ögonblicket äventyra en del av Sveriges Radios självständighet och oberoende har jag inte sett någon anledning att medverka till.

Ingrid Sundberg tar upp frågan om vilka som får annonsera i televisionen och säger att man genom en strikt styrning av annonsörerna inte överlåter åt företagen själva att bedöma detta. Ingrid Sundberg skall alltså åta sig att göra det, för att skydda möbelhandlaren i Karlstad. Den typen av styrning har jag mycket svårt att förstå.

Talmannen anmälde att Ingrid Sundberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 20 KARL BOO (c):

Herr talman! På radio- och TV-området blåser f. n. förändringens vindar snabbare än kanske på något annat område. Vi kan förvänta oss att debatten och diskussionerna kommer att stegras mycket markant under det närmaste året. I sommar kan vi vänta ett betänkande från massmediekommittén om uppbyggnaden av kabel-TV i Sverige. Vi kommer under den närmaste framtiden att få diskussioner om Sveriges Radio-koncernens organisation och hur man där ser på framtiden. Vidare arbetar närradiokommittén, och yttrandefrihetsutredningens betänkande är ute på remiss.

Det är därför helt nödvändigt att man nu får en parlamentarisk beredning – som regeringen också har annonserat – vilken tar itu med dessa frågor för att förbereda nästa avtalsperiod, 1986. Det är egentligen i senaste laget att den parlamentariska beredningen kommer till nu.

Under våren har det tidvis förts en mycket upprörd diskussion med anledning av olika utredningar inom radiokoncernen om hur distriktsorganisationen skall se ut framöver. Vi inom centern finner det naturligt att man väntar med mera långtgående organisationsförändringar till dess att just den parlamentariska beredningen har gjort sitt arbete och sina bedömningar. Jag tycker att det finns anledning att understryka vad utskottet har sagt i den frågan:

”Utskottet konstaterar att de synpunkter och förslag på Sveriges Radios organisation som motionärerna” – från centerpartiet – ”fört fram är föremål för utredningar inom bolagen. Efter det att Riksradiation och Lokalradiation styrelse tagit ställning till resp. utredningsförslag kommer moderbolagets – SRAB – styrelse att behandla förslagen. Utskottet förutsätter att utredningarna kommer att ingå i underlaget för den ovan nämnda parlamentariska beredningens arbete.”

Detta är ett besked från utskottet som borde kunna lugna den diskussion som f. n. pågår på sina håll.

Jag vill också säga att det finns andra mycket viktiga målfrågor att ta

hänsyn till vid förändringar av organisationer, och det gäller hur produktionen skall ske framöver. Den tidigare målsättningen, att man bör komma upp i minst 40 % produktion regionalt, är mycket viktig att infria och nå upp till i realiteten. Detta får självfallet inte innebära att man inte tar itu med och åstadkommer ett så nära tekniskt samarbete på det regionala planet som är möjligt för att förbilliga verksamheten, dra ner kostnaderna och öka rationaliteten. Det finns anledning att understryka också detta.

Inför det beredningsarbete som förestår bör man självfallet fästa stort avseende vid de synpunkter och förslag som har kommit och kommer från koncernens olika delar och personalorganisationen. För egen del tycker jag att det kan vara värt att vidare fundera över det förslag som har kommit om en särskild kanal för distriktsproduktion i TV – om det är möjligt att göra någonting i den riktningen. Vi är självfallet medvetna om de problem som alltid finns med en sådan inriktning, inte minst ekonomiska.

När det gäller de frågor som speciellt har diskuterats här tidigare i dag anser jag att finansieringen blir en viktig fråga för den kommande parlamentariska beredningen. Enligt centerens uppfattning är det angeläget att en kommande beredning får möjlighet att bedöma dessa frågor så förutsättningslöst som möjligt.

Med det sagda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 21 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Jag skall först be att få yrka bifall till hemställan i utskottsbetänkandet i dess helhet och avslag på reservationerna 1 och 2 och på samtliga motioner.

Sveriges Radios avtal med staten löper ut den 30 juni 1986. Det Sveriges Radio som skall verka efter 1986 kommer att arbeta i en ny konkurrenssituation. Förutom video kommer satellit- och kabel-TV att tävla om människors intresse. Andelen utländska program ökar. Massmedieutredningens arbete med att kartlägga de snabba landvinningarna på kommunikationsteknikens område och reglera användandet av denna teknik efter allmänhetens önskemål och behov är därför synnerligen betydelsefullt.

Men lika betydelsefullt kommer den parlamentariska beredningens arbete att bli. Utifrån Sveriges Radios egna utredningar skall den arbeta fram en strategi för vår inhemska radio- och TV-produktion. En självklar utgångspunkt för detta arbete måste vara att koncernens roll som ett företag i allmänhetens tjänst understryks. Sveriges Radio kommer i en ny mediesituation att ha speciella förpliktelser att slå vakt om vår nationella identitet och vårt språk, driva och fördjupa samhällsdebatten, spegla kulturlivet och engagera kulturarbetare.

Kulturrådet håller på med en utvärdering av de kulturpolitiska mål som antogs av riksdagen 1974. De angelägnaste, att nå ut till svaga grupper och att decentralisera verksamheten, har varit svårast att förverkliga. Radio och TV kommer här in som kulturförmedlare nr 1, eftersom radio och TV når ut i varje hem.

Det är naturligtvis inte något gravallvarligt Sveriges Radio som är eftersträvansvärt. God underhållning är ett lika legitimt krav som något annat.

Jag skulle i detta sammanhang vilja lyfta fram radions betydelse både nu och i framtiden. Organisatoriska förändringar ligger inom Sveriges Radios initiativrätt. Ett nytt avtal mellan Riksradiion och Lokalradiion förbereds.

Tiden, ytterligare rationaliseringskrav och ett ökat samarbete inom teknik och administration bäddar kanske för en framtida sammanslagning av dotterföretagen. Man måste noga skilja mellan företagets verksamhetsområden. Att göra jämförelser mellan olika produktionskostnader per timme, som görs i en del motioner, är djupt orättvist.

Lokalradiions förtjänst är att den gör aktualitetsprogram snabbt och smidigt, att den upprätthåller en nära dialog med lyssnarna och att den bevakar det lokala och regionala stoffet. Men god radio är mer än detta. Den pålitliga gamla Riksradiion har utan några större åthävor verkat sedan 1920-talet i bästa mening i allmänhetens tjänst. Den har andra krav på sig än vad Lokalradiion har – nämligen att den skall sända program av riksintresse och att den inte bara skall spegla dagsaktualiteter utan också skall fördjupa sig i vissa problemställningar. Den skall ge en historisk bakgrund till det som sker och bevaka kulturlivet. När diskussionen fördes om en sammanslagning av distrikten blev reaktionen häftig från allmänhet, press och kulturarbetare – kanske inte så mycket för distriktsomläggningen i sig utan för att vissa väsentliga program skulle kunna utgå.

Radiion spelar roll som en omistlig del av människors vardag, kanske på ett helt annat sätt än som kunde förutses. Det mål som redan radioutredningen uttalade, att radiion skulle lyftas fram ur TV:s skugga i den framtida mediesituationen, är angelägnare än någonsin. Radions stora fördel är att den snabbt och billigt bevakar det som händer. Det bästa exemplet är radions Sportextra som ger en snabb överblick och en snabb rapportering från de olika arenorna, t. ex. från Allsvenskan i fotboll.

Sveriges Television har aktualiserat frågan om försökssändningar med betal-TV. Bolaget hyser förhoppningar om att pengar kommer in till företaget genom att man via betalkanalerna sänder attraktiva sportevenemang och nyinspelade filmer. På det sättet får man råd med en kvalitetshöjning över hela programfältet. För min del är jag dock skeptisk till att denna verksamhet permanentas.

Att sända populära och attraktiva program i en särskild kanal och till en tämligen hög avgift för den enskilde ser jag som ett klart avsteg från public service-begreppet. Detta blir inte TV i hela allmänhetens tjänst. Försöksverksamheter i massmedier har en tendens att permanentas, speciellt om särskild mottagarutrustning behövs.

Sveriges Radios verksamhet har vuxit kraftigt under de senaste 20 åren. År 1983 var 6 020 personer anställda inom koncernen. Budgetåret 1966/67 fanns det bara 2 500 tjänster. Kostnaden för verksamheten har i fast penningvärde ökat med drygt 90 %. År 1978 splittrades koncernen upp i ett moderbolag och fyra dotterbolag – något som socialdemokraterna motsatte sig, eftersom

det skulle leda till ökade överhead-kostnader.

Regionaliseringen av radion – f. n. avser den 40 % av verksamheten – får betraktas som slutförd. Regionaliseringen av TV har varit kostsam. Man har beslutat att den skall ske i långsammare takt än som uttalats i de ursprungliga planerna. Kravet att man inte bara skall spegla Stockholms nyheter och kulturliv utan att man också skall ta till vara kunnandet och kreativiteten i hela riket har vitaliserat verksamheten.

Sveriges Radio har ett besparingskrav över sig om 2 % sedan budgetåret 1981/82 – samma besparingskrav som gällt för statliga myndigheter under betydligt längre tid. Samtidigt har ett reformpåslag skett med 2,3 %. När besparingar görs, är det viktigt att man inte bara tittar på de kommersiellt gångbara programmen med höga lyssnar- och tittarsiffror. Sveriges Radio måste spela rollen som kulturförmedlare även i besparingstider.

Herr talman! Jan-Erik Wikström påstod att socialdemokraterna ansåg att närradion skulle bli något slags jättelik hydra som skulle utbreda sin verksamhet på ett okontrollerbart sätt. Jag känner inte igen mycket i det överdrivna uttrycket – Jan-Erik Wikströms idé om närradion var kanske inte så betydelsefull.

Närradiokommittén arbetar på ett förslag om närradions framtida roll. Jan-Erik Wikström med sin fallenhet för religiöst bildspråk har i Upsala Nya Tidning uttalat att socialdemokrater är syndare som omvänt sig i denna fråga. Det djupt syndiga med vårt ursprungliga ställningstagande var att allemansradion i en kompetent lokalradios regi skulle ta till vara både privatpersoners och små organisationers yttrandefrihet på ett rättvisare och rent av liberalare sätt än närradion gjort.

F. n. pågår försökssändningar med närradio, som – bortsett från vissa flagranta övertramp – det inte finns så mycket att anmärka på, när nu allemansradion inte blev något alternativ.

Herr talman! Utskottet avvisar vpk-reservationerna om utökad dragningsrätt ur rundradiofonden alternativt en licenshöjning. Att lättsinnigt ta ur rundradiofonden har vpk förespråkats under ett antal år. Om vpk hade fått hållas tror jag att den skulle ha varit uttömd vid det här laget. Licensen höjdes kraftigt förra året, och den höjs även i år. Även för Sveriges Radio har det varit angeläget med vissa besparingar. Koncernen får dessutom ej permanenta lån ur rundradiofonden.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 22 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Eftersom riksdagen inte beslutat om extra anslag ur rundradiofonden finns det faktiskt pengar där.

Socialdemokraterna får lov att bestämma sig i den här frågan. Först säger Tyra Johansson att vi har en unikt låg licensavgift. Sedan säger Catarina Rönnung att licensavgifterna kraftigt höjts. Någon ordning får det väl vara även inom det socialdemokratiska partiet. Det är ett faktum att en ytterligare höjning med 1:66 kr. i månaden – observera det – eller 20 kr. om året skulle innebära att man kunde bygga vidare på de kulturpolitiska och mediepolitiska

ka mål som riksdagen faktiskt beslutat. Nu kan man inte uppfylla de krav som vi ställt på Sveriges Radio-koncernen. Ytterligare 20 kr. om året skulle innebära omkring 40 miljoner extra till Sveriges Radio. Vi tycker att det är motiverat, i avvaktan på den parlamentariska beredningen och på massmediekommitténs förslag.

Anf. 23 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Herr talman! Jag delar inte Eva Hjelmströms uppfattning att Sveriges Radio inte kan uppfylla de kulturpolitiska mål som man ålagts att förverkliga. F. n. finns det 153 milj. kr. i rundradiofonden. Mindre får bufferten inte vara. Man kan inte, som vpk år efter år föreslår, börja tulla ur rundradiofonden. Vpk:s resonemang på den punkten går inte ihop.

Vidare vill jag betona att licensen höjdes kraftigt förra året och att den i år höjs med ett belopp motsvarande inflationen. Naturligtvis kan det i framtiden när det gäller finansieringen av Sveriges Radios verksamhet bli aktuellt med ytterligare licenshöjningar. Men för i år nöjer vi oss med den licenshöjning som föreslås i budgetpropositionen.

Anf. 24 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Det finns alltså pengar. Det är bara att konstatera den saken.

Vidare är det ett faktum att licensavgiften i Sverige inte är anmärkningsvärt hög. I och för sig är vi inte förespråkare för en licenshöjning till varje pris. År efter år har vi ju föreslagit andra finansieringsvägar, t. ex. att televerkets investeringskostnader skall skattefinansieras. Det skulle inte hota integriteten.

Vi har vidare föreslagit att man skulle ta upp frågan om en särskild avgift på t. ex. TV- och radioapparater, videoapparater och liknande. Alla dessa krav, som vi gång på gång har fört fram, har avvisats av socialdemokraterna och de övriga partierna.

Vad man från socialdemokratiskt håll inte inser är att man genom att ställa så hårda rationaliseringskrav på koncernen i dess helhet och strypa verksamheten – även om också jag medger att programmen många gånger är mycket bra, t. o. m. kanske bättre nu än tidigare – bäddar för reklam-TV, som man ju inte vill ha!

Anf. 25 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Herr talman! Jag vill erinra Eva Hjelmström om att Sveriges Radio har ett rationaliseringskrav på 2 % över sig. Dessutom utgår medel – 2,3 % – till reformer av verksamheten; de skall garantera en bra programkvalitet.

Anf. 26 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Riksdagen kan inte påverka programvalet i radio och TV. I ett par moderata motioner har emellertid önskemål framförts om en ökad internationalisering av programutbudet.

De flesta av oss är trägna lyssnare till radions tidningskrönikor. Mot denna bakgrund väckte jag i januari motionen om en internationell pressöversikt,

som skulle presentera nyheter, händelser och kommentarer från ett urval av världens ledande tidningar. För Sveriges Radio-koncernen gäller avtalsmässigt skyldighet att "meddela nyheter samt kommentera eller på annat sätt belysa händelser och skeenden och därvid ge den allsidiga information som medborgarna behöver för att vara orienterade och ta ställning i samhälls- och kulturfrågor".

Med all säkerhet skulle den föreslagna internationella pressöversikten på några minuter per dag – eventuellt med annan intervall – få ett mycket gott gensvar hos lyssnarna och ligga i linje med kravet på mångfald och opartiskhet. Många gånger kan det faktiskt vara mer angeläget att få veta vilka bedömningar som görs i New York Times eller Pravda än vad lokaltidningarna anser om viktiga världshändelser.

Eftersom Riksradiion säger sig ha haft planer på att införa program av det slag som jag efterlyst men av besparingsskäl anser sig vara tvungen att avstå tar jag för givet att en sådan internationell pressöversikt kommer att få högt prioriteringsvärde i radions framtida planering.

I samma särskilda yttrande som berör min motion om internationell pressöversikt och som har avgivits av moderaterna och centern behandlas en centermotion om reguljära nyhetssändningar på engelska, tyska och franska i svensk radio. Det är ett bra förslag, värt att uppmärksammas och realiseras. Jan Hyttring kommer om några minuter att vidareutveckla sin och Bertil Jonassons motion, och jag nöjer mig därför med att framföra den bedömningen att även detta förslag borde kunna inrymmas i Sveriges Radios budget.

Herr talman! Låt mig avsluta med ett par ord i en annan fråga och beklaga det nedläggningsshot som vilar över Edsbergs musikskola. Jag vet att Bengt Göransson varit tvungen att lämna kammaren för ett ögonblick, men han är snart tillbaka. Herr Göransson! Finns det några möjligheter att på något sätt bevara en skola av sådant internationellt anseende som den här och som under så lång tid berikat vårt musikliv?

Anf. 27 JAN HYTTRING (c):

Herr talman! Vi brukar ofta glädja oss åt att vi i vårt land får allt fler utländska besökare. Det är roligt – inte minst i turistsammanhang brukar vi framhålla detta. Men har vi flera utländska besökare här i landet måste vi också servicemässigt tänka på det.

Alla som rest i länder som inte har internationellt språk vet att behovet av att få höra framför allt nyhetssändningar som man förstår är stort. Det är många utländska gäster som vistas i vårt land hela året. Bertil Jonasson och jag har i vår motion pekat på säkerhetskonferensen, som har många utländska deltagare.

Det här kan ju inte i första hand vara en fråga om ekonomi för Riksradiion; det måste mera vara en fråga om bristande insikt om det stora värdet för den som besöker vårt land av nyhetssändningar på främmande språk. Jag vill i detta sammanhang hänvisa till det särskilda yttrande som är fogat till kulturutskottets betänkande.

I motion 1233 behandlas lokalproblemen för televisionen i Karlstad. Utskottet förutsätter i betänkandet att man inom TV-bolaget försöker komma till rätta med problemet. De lösningar som har föreslagits från kontoret i Karlstad har inte ansetts rymmas inom den anslagsram som gäller t. o. m. budgetåret 1988/89.

Men sedan utskottet behandlat motionen har TV-bolagets chef varit i Karlstad och förklarat att nya lokaler kan byggas redan nästa år och att pengar till detta finns inom nyss nämnda planeringsram.

Jag hälsar naturligtvis detta besked med stor tillfredsställelse men undrar samtidigt hur det är möjligt för TV-ledningen att så kort tid efter utskottets behandling av frågan uttala att det finns pengar, när utskottet på förfrågan fått beskedet att inga pengar finns. Det måste ha hänt någonting under mellantiden, och jag hoppas att det då blir den positiva händelse som TV i Karlstad är så väl värd inför starten av de regionala nyhetssändningarna.

Jag yrkar bifall till kulturutskottets hemställan i betänkande nr 17.

Anf. 28 GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! På ss. 25–27 i utskottsbetänkandet behandlas regionala och lokala radio- och TV-sändningar m. m. Från Värmland har vi i två motioner tagit upp frågor som främst berör localsituationen för såväl TV som Riks- och Lokalradion i distriktet.

När det gäller lokaler för televisionen i Värmlandsdistriktet har vi i en fempartimotion pekat på den långa väntan vi fått utstå på att TV i Värmland skall få sin lokalfråga löst.

Vi har i motion 1233 visat på det förhållandet, att Värmland under de sex budgetår som utbyggnaden av radio- och TV-verksamheten i Sverige pågått sedan riksdagen 1978 tog sitt beslut inte tillförsäkrats rimliga förutsättningar för att bedriva sin radio- och TV-verksamhet.

SVT:s investeringsbudget för innevarande avtalsperiod för de åtta mindre distrikten omfattar 90 milj. kr. I den ursprungliga planen fanns inget upptaget för Karlstads del, och det var anledningen till att vi från samtliga fem riksdagspartier motionerade under den allmänna motionstiden.

Vid ett besök som TV-chefen Sam Nilsson gjorde i Karlstad i slutet av mars månad och som Jan Hyttring nyss refererade till fick berörd personal besked om att det inom 90-miljonersramen finns medel som skulle göra det möjligt att lösa lokalfrågan för TV i Karlstad. Det skulle då gälla en tillbyggnad av Folkets hus med ett s. k. nyhetshus, främst avsett för att möjliggöra för Värmland att vara med och starta regional-TV våren 1986.

För att TV-ledningens förslag skall kunna genomföras måste SVT-styrelsen ta ett beslut och godkänna förslaget, och det hoppas vi verkligen skall ske redan den här våren för att TV-ledningen skall kunna presentera satsningen i Karlstad i sin anslagsframställning för nästa budgetår. Eftersom en nybyggnad i Karlstad skulle kosta över 2 milj. kr. måste regeringen godkänna investeringen. Riksdagen skulle följaktligen kunna fatta det definitiva beslutet under våren 1985.

Jag hoppas verkligen att kulturutskottet vill medverka till att TV:s

lokalfråga i Karlstad löses så snabbt som det över huvud taget är möjligt, så att starten av regional-TV för Värmlands vidkommande inte äventyras utan kan komma i gång våren 1986.

Herr talman! Beträffande lokalfrågan för Riksradiation och Lokalradiation i Värmland har vi från socialdemokratiskt håll i motion 1663 framhållit det riktiga i att söka samordna Riks- och Lokalradiations resurser. Det är inte minst angeläget just nu när det faktiskt föreligger ett hot då det gäller frågan huruvida Värmland skall få bestå som eget radiodistrikt eller inte. Utskottet har hänvisat till den parlamentariska beredning – inte utredning utan beredning – som kulturministern har aviserat. Jag kan ha full förståelse för att utskottet vill avvakta resultatet av denna berednings arbete.

Den utredning som tidigare i vår kom med det helt förkastliga besparingsförslaget att lägga ner fem av nuvarande tio radiodistrikt fick ju den behandling som den var värd. Det skedde vid Riksradiations styrelsesammanträde den 3 april. Remissyttrandena över förslaget var som bekant också helt negativa. Det var med andra ord tummen ner från praktiskt taget alla som hade möjlighet att avge ett remissvar.

Alla krafter måste nu inriktas på att hitta rationaliseringseffekter och besparingar utan att över huvud taget "avlöva" landet på ett eller flera självständiga distrikt. Jag kan i det fallet hålla med radiostyrelsens ordförande Rune Gustavsson om de synpunkter som han förde fram här i kammaren under interpellationsdebatten den 23 mars i år.

Herr talman! Utskottet har avstyrkt vår motion 1663, där vi pläderar för en samordning av Riks- och Lokalradiations verksamhet i Karlstad. Jag finner ingen anledning att ha något annat yrkande, men jag hoppas dock att de synpunkter som vi för fram i vår motion kommer att beaktas av den parlamentariska beredningen. Våra samordningstankar är tillkomna uteslutande för att göra besparingar utan att lägga ner något av distrikten. Besparingsförslag av den karaktär som Riksradiations egen utredning kom fram till kommer vi från Värmland nämligen aldrig att ge vårt bifall till.

Jag yrkar därmed bifall till utskottets hemställan.

Anf. 29 STINA GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Jag skall i likhet med föregående talare uppehålla mig vid det avsnitt i kulturutskottets betänkande nr 17 som har rubriken Regionala och lokala radio- och TV-sändningar m. m.

År 1978 beslutade riksdagen om utbyggnad av såväl radio- som TV-verksamheten. Olika former av regional utbyggnad har skett under de sex år som har gått sedan beslutet fattades, t. ex. regionala TV-nyheter. Distriktens andel av radiens riksproduktion har ökat och lokalradiation har utvecklats.

Enligt budgetpropositionen kommer nu tyngdpunkten i reformåtgärderna att förskjutas i riktning från regional utbyggnad till insatser för att höja programkvaliteten. Det är säkert ingen som har något emot att kvaliteten höjs. Men när det gäller utbyggnad eller kanske snarare komplettering av den utbyggnad som har gjorts, så vittnar ett flertal motioner om att situationen inom en hel del områden i vårt land fortfarande är högst

otillfredsställande. Klagomål över dåliga mottagningsförhållanden för regional-TV förekommer, och svårigheter att höra lokalradion gör sig också påmind. Ibland rör det sig om hela kommuner. Så är t. ex. förhållandet i Markaryds kommun i mitt eget hemlän.

Jag är väl medveten om att riksdagen har beslutat om en reducering av utbyggnadsvolymen för mindre TV-stationer, vilket medfört senareläggning av några av stationerna. Men jag noterar också att televerket säger sig vilja medverka till att utbyggnadstakten ökar något. Detta kan ske genom omdisponeringar i televerkets budget. Det man måste sträva efter är att ett helt läns invånare skall kunna ta del av de sändningar som är avsedda för länet.

Herr talman! Låt mig något beröra motion 636, som behandlas i detta betänkande. Motionärerna begär att Markaryds kommun skall få möjlighet att ta del av regionala och lokala sändningar och att tidigare fattade beslut om en FM-sändarstation i Halmstad som sänder Radio Kronoberg skall verkställas.

Av utskottsbetänkandet kan man få den uppfattningen att inget görs för att Markaryds kommun skulle få möjlighet att lyssna till länets egen lokalradio. Utskottet hänvisar till den allmänna återhållsamheten.

I en PM utarbetad av rundradiosektionen vid televerket kan man dock utläsa att televerket börjat vidta åtgärder för att komma till rätta med mottagningsförhållandena i Markaryds kommun. Sålunda har man planerat att anlägga en särskild FM-sändare i området. Av tekniska skäl har sändaren placerats i det nya FM-bandet, 100–104 MHz. Frekvenstilldelning har begärts i detta frekvensband, och planen kommer att utarbetas under hösten 1984. Televerket beräknar att FM-sändaren för Markarydsområdet skall kunna tas i bruk hösten 1985. I planerna ingår också en höjning av effekten för den sändare som betjänar Kronobergs län, nämligen sändaren i Vislanda.

Herr talman! Jag har under denna punkt inget annat yrkande än utskottets, men jag ansåg det angeläget att under debatten redovisa de planer televerket har redovisat för Kronobergs län.

Anf. 30 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Jag vill utnyttja detta tillfälle, då riksdagen diskuterar Sveriges Radio-koncernen, att uppmärksamma riksdagen på ett problem som berör många människor i vårt land och där Sveriges Radio tyvärr har visat sig alltför ointresserad. Den fråga jag syftar på gäller Sveriges Radios inställning till att ge språkservice till finlandssvenskarna i vårt land.

Invandrarna från Svenskfinland har under en följd av år fordrat att det finskspråkiga nyhetsmagasinet Viikkokatsaus, som sänds varje vecka, textas till svenska. Hos berörda myndigheter i Finland är man av samma åsikt. Detta nyhetsprogram innehåller värdefull information om aktuella händelser som rör inrikes- och utrikespolitik, arbetsmarknad m. m.

Företrädare för de ca 80 000 inflyttade finlandssvenskarna i Sverige har vid flera tillfällen uppväktat TV-ledningen och framfört klagomål över den nuvarande ordningen. Här i riksdagen har jag i en fråga aktualiserat

problemet för statsrådet Bengt Göransson vid ett tidigare tillfälle. Men ännu har ingenting hänt i positiv riktning.

Många av de finlandssvenska invandrarna kommer från helt svenska trakter i Finland och har aldrig lärt sig finska. Och de som eventuellt kunnat finska har under åren i Sverige mer eller mindre glömt språket.

Saken har även aktualiserats genom en anmälan till Radionämnden. Man ställde frågan varför finlandssvenskarna över huvud taget diskrimineras av programföretagen i förhållande till de finskspråkiga. I ett avvisande svar i maj 1982 framhåller nämnden att den inte anser att finlandssvenskarna framstår som någon etnisk grupp i förhållande till rikssvenskarna och därför inte är berättigade till särskild hänsyn när det gäller sändningar i radio och TV. Detta är en något egendomlig uppfattning med tanke på att finlandssvenskarna i Sverige faktiskt uppfyller de kriterier som kännetecknar en etnisk minoritet:

1. känslan av att vara ett folk och tillhöra en nationalitet,
2. att ha en egen kultur och ett eget språk – nämligen i Finland.

Skall det verkligen läggas finlandssvenskarna till last och vara dem till hinder att de kan svenska, medan våra bröder och systrar av samma folk med finska som modersmål fått tillgång till hemlandsservice i över tio år med upp till 20 timmar per vecka i radio och TV?

I de finska sändningarna i radion ingår nyhetsrapportering om olika händelser i Finland. Detta har särskild betydelse vid valtider i Finland, eftersom all valinformation i Sveriges Radio till invandrarna från Finland enbart riktar sig till finskspråkiga i Sverige, som här tillgång till hela den egna valinformationen plus den finska valvakan som Sveriges Radio bjuder på.

Vad vi här upplever mitt i Invandrarsverige är en segregering genom att Sveriges Radio och Sveriges Television tar sig för att dela upp invandrarna från Finland i två motsatta läger – helt i strid med Sveriges invandrapolitiska målsättning, där en av de viktigaste punkterna är att på alla sätt försöka sträva efter att öka förståelsen och samarbetet invandrargrupperna emellan.

Till sist en vädjan: Vore det inte önskvärt att genom finlandssvenska sändningar ge även alla övriga tittare och lyssnare i Sverige möjlighet att vidga sitt kunnande om ett broderfolk i Norden?

Anf. 31 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Utskottet har tidigare uttalat att det är viktigt med program för invandrare och minoritetsgrupper.

Sveriges Radio har gjort en egen utredning om minoritetsspråk inom Sveriges Radio-koncernen. Den utredningen är f. n. föremål för behandling inom koncernen.

Anf. 32 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Det som utskottets företrädare här sade får väl uppfattas som en viljeyttring. Det finns anledning för de berörda att ta denna ad notam.

Låt vara att vi kan avvakta utredningsarbetet, men jag tolkar Catarina

Rönning så, att det bör bli en bättre tingens ordning. Med det beskedet är jag nöjd.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om kulturutskottets betänkande 18.)

Anf. 33 TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera kulturutskottets betänkande 18 om anslag till kulturverksamhet m. m.

I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter.

Kulturverksamhet m. m.

Anf. 34 LARS AHLMARK (m):

Herr talman! Vi behandlar i dag kulturutskottets betänkande nr 18, som omfattar en betydande del av det kommande budgetårets anslag till kulturverksamhet. Det kan då finnas anledning understryka att statlig kulturpolitik i praktiken är mycket mer än denna anslagsgivning.

Kulturens möjligheter att utvecklas kan visserligen främjas av statliga bidrag – på en del områden är de alldeles nödvändiga – men samhällets kulturklimat påverkas i långt högre grad av en rad andra ting.

Det gäller bl. a. skattepolitiken. Vi har här i landet en extremt hård beskattning av enskilda människors arbetsinkomster. Därför är det svårt att köpa något som producerats med en annan människas tidskrävande arbetsinsats, t. ex. konstverk och konsthantverksprodukter. En person kan inte med en veckas arbetsinkomst betala en annan för en veckas jobb, just därför att samhället går in i transaktionen och för sin del kräver 50, 60 eller 70 % i skatt.

Vårt skattesystem bygger också på principen att vanliga inkomsttagare skall betala mer i skatt än de egentligen har råd med. För att klara sina levnadsomkostnader skall man sedan åtnjuta det välvilliga samhällets stöd, dels i form av direkta bidrag, dels i form av subventionerade nyttigheter.

När denna metod drabbar allmänheten är det illa nog. När den också drabbar kulturskaparna är det än allvarligare. Då uppstår ett beroende av bidragsgivarna i kulturrådet, i kommunerna eller var de nu sitter, vilket kan få en hämmande effekt på den fria kulturdebatten.

Det är något fel i ett samhälle när allt som inte är subventionerat därmed automatiskt blir diskriminerat av skattesystemet. Jag vet inte om denna situation är avsiktligt framdriven av socialdemokraterna eller om den är resultatet av bristande förmåga att se konsekvenserna av de egna åtgärderna. En förändring av skattesystemet är emellertid en av de viktigaste *kulturpolitiska* reformerna just nu.

En väsentlig förutsättning för ett kultursamhälle är att kulturskaparna har goda möjligheter att nå en bred publik. I dagens högteknologiska samhälle är

ett effektivt utnyttjande av etermedia betydelsefullt för att skapa de förutsättningarna.

Genom sitt envisa motstånd mot Nordsat har svensk socialdemokrati tagit på sig ett tungt ansvar i rollen av bromskloss för den nordiska kulturpolitiken. Det torde vara ett av århundradets största kulturpolitiska misslyckanden att svenska författare, kompositörer och musiker inte inom överskådlig tid kommer att få den självklara och naturliga kontakt med våra grannfolk som ett totalutbyte av nordiska radio- och TV-program hade inneburit. Att många kulturskapare själva var med om att krympa horisonten till det snävt nationella gör inte saken bättre. En och annan ångerfull kommentar gör sig också redan hörd.

Det är en central uppgift att medverka till att den moderna tekniken kan utnyttjas för att ge fler människor delaktighet i kulturupplevelser. Den osannolika tröghet med vilken samverkan mellan Sveriges Radio-koncernens programbolag och vårt lands kulturinstitutioner på teater- och musikområdet utvecklas markerar att det finns områden, där politiska insatser kunde vara till glädje för kulturen.

Ännu en väg att underlätta tillvaron för kulturskaparna vore att välkomna näringslivets intresse för kulturen. Det bör understrykas att detta intresse ingalunda är någon helt ny företeelse.

En del företag liksom enskilda företrädare för industri och handel har alltid varit beredda att göra en kulturinsats. Det vore ett misstag att tro att detta enbart skulle vara någon form av sofistikerad PR-verksamhet. Nej, faktum är att likaväl som det finns industriarbetare, bönder, akademiker och en och annan riksdagsman med ett spontant personligt kulturintresse finns det bergsingenjörer och verkställande direktörer som ser på kulturen på samma sätt. Om detta tar sig uttryck i ett sponsorskap – ja, så mycket bättre för kulturen.

Nu finns det människor som oroas av den här utvecklingen. De tycks mena att näringslivets folk på ett otillbörligt sätt skulle vilja lägga sig i kulturens innehåll, vilket politikerna inte förutsätts göra. Jag vet inte vilken erfarenhet detta antagande bygger på. Sakförhållandet är nog snarast det motsatta. Oron grundas också på att politisk styrning skulle störas av dessa nya insatser. Och säkert är det så, vilket är glädjande för kulturen.

En kulturskapare är, även om det för många känns besvärande, nästan alltid beroende av en marknad. Om den marknaden, från tid till annan, består av bara biskopar och furstar, grosshandlare och brukspatroner, eller kulturrådet och socialförvaltningens inköpsnämnd, är det inte bra. Ju fler som bildar denna marknad, och ju fler enskilda som kan uppträda på den, dess större blir friheten för kulturskaparna. Vill man inte ha den friheten – och det finns politiska riktningar som inte vill det – då är sponsorskapet ett problem. Men ur moderat synvinkel är kulturens frihet central. Därför ser vi det som en tillgång att näringslivet visar kulturen ett ökat intresse.

I reservation 5 har de moderata ledamöterna uttalat sin anslutning till de riktlinjer för kulturpolitiken som i motion 1361 karakteriserats med begreppen frihet, mångsidighet och kvalitet. Jag har här något utvecklat hur frihet

och mångfald kan främjas. Kvalitet är någonting som bl. a. växer fram ur människors vilja och förmåga att värdera och välja i ett rikhaltigt utbud. Därför har hemmen och skolan, studieförbunden och föreningslivet samt naturligtvis kulturskaparna själva en stor pedagogisk uppgift att fylla. Det är med positiva insatser, från förskolans kreativa lekar till pensionårdernas studiecirklar, som ett kvalitetsmedvetande skall skapas.

Med det nu anförda yrkar jag bifall till reservation 2 om finansiering av kulturverksamheten och reservation 5 om riktlinjer i övrigt för kulturpolitiken.

Statens kulturråd handlägger viktiga delar av den statliga kulturpolitiken. Det finns ett värde i att exempelvis bidragsbeslut fattas under de öppna former som gäller för kulturrådets arbete. Men det ligger också en kulturpolitisk fara i den dominerande ställning som rådet har inom de områden det har att bevaka. Den kan leda till ensidighet – smakmässigt eller i andra avseenden – och därmed indirekt till en styrning av utvecklingen. Därför vore det bättre om man kunde finna former för att låta flera, av varandra oberoende organ sköta bidragsgivningen. Kulturrådets inflytande skulle minska, och på sikt kunde rådet avskaffas. Innan vi kommit dithän är det viktigt att styrelsens ledamöter politiskt skall kunna identifieras. Många beslut, exempelvis beslut i samband med remissyttranden, tvingar ledamöterna att bekänna politisk färg. Den torde heller inte vara okänd för regeringen vid utnämningen. Men då är det rakare att styrelsen öppet ges en helt parlamentarisk sammansättning. Inget hindrar ju partierna från att nominera personer med gedigen kulturell bakgrund – så skulle säkert ske.

Jag yrkar bifall till reservation 9.

Från moderat sida har vi redan tidigare kritiserat att kulturministern till sitt förfogande haft vissa s. k. nålpenningar att dela ut under löpande budgetår. Sådant skall inte regeringen syssla med. Det har dessutom skapat dubbelarbete inom regering och kulturråd och en oklar ansvarsfördelning mellan dessa parter. Nu föreslår regeringen att dylika medel flyttas över till kulturrådet. Men inkonsekvent nog behåller regeringen en hel del pengar. Därmed blir på sitt sätt den andra villan värre än den första. Man försvarar sig med att kulturrådet inte bevakar hela kultursektorn. Men samtidigt säger utskottet att regeringen skall kunna använda sina medel inom kulturrådets ansvarsområde. Förvirring är med andra ord avsiktlig.

Enligt moderat uppfattning är det rimligast att det är kulturrådet som sysslar med denna kompletterande verksamhet, vilken dessutom bör vara så liten som möjligt. Den reguljära budgetprocessen skall i princip följas av alla. Vi yrkar därför en nedskärning med 1 milj. kr. av de medel som föreslås ställas till regeringens disposition.

Jag yrkar bifall till reservation 14.

I budgetpropositionen föreslås ett anslag på 2,5 milj. kr. till Arbetets museum. Detta anslag har inte beretts på sedvanligt sätt inom kulturrådet, utan stiftarna – LO, TCO, KF och ABF – gick direkt till regeringen med sina anspråk. Kulturrådet har fått nöja sig med att vara remissorgan. Men

regeringen är även i dagens pressade budgetläge beredd att snabbt gå fram med ett förslag.

Vad skall då detta nya museum syssla med? Enligt budgetpropositionen skall det dokumentera arbetets och arbetarrörelsens historia och klargöra hur arbetets innehåll har förändrats och hur det påverkar våra levnadsvanor. Man frågar sig hur gränsdragningen till andra museer skall se ut. Mängder av museer i vårt land sysslar ju med arbetets innehåll – i och utanför hemmet. Några citat ur utredningen om Arbetets museum kan få ge en bild av ambitionsnivån.

”Ett Arbetets museum skall givetvis ha goda kontakter och nära samarbete med arbetarrörelsens organisationer och företag, liksom med kulturarbetare, kulturinstitutioner och myndigheter, både nationellt och internationellt.

Organiserade samarbetsformer bör utvecklas med andra museer för att bevaka, bevara och levandegöra samtidshistorien med perspektiv bakåt och framåt i tiden.

Åtskilliga företag och organisationer har gemensamma intressen av att ett Arbetets museum inrättas och att samarbetet intensifieras angående bevarandefrågor.

Byggföretagen bör ha särskilt intresse av att byggandets yrkeskunnande bevaras och vidareutvecklas, likaså bör hyresgäströrelsen ha intresse av att människors boende- och levnadsmiljöer beskrivs historiskt.

Kvinnors levnadsvillkor och historia är i dag inte tillräckligt dokumenterade i befintliga institutioner. Det är angeläget att deras erfarenheter och resurser tillvaratas och att reella möjligheter ges för att gestalta kvinnors historia.”

Ett annat citat:

”Museet skall svara för rådgivning och stimulans till olika instanser och vara en plattform och resurs för långsiktig planering, metodiskt och pedagogiskt utvecklingsarbete, modellskapande insatser och för experiment och förnyelse av den historiska dokumentationen.

Skolan ger begränsade kunskaper om arbetets och folkrörelsernas historia varför det behövs en central resurs för att påverka samhällets institutioner.”

Och ett sista citat:

”En av många uppgifter för ett Arbetets museum blir att bidra till bättre kontakt och kommunikation mellan forskningen på olika nivåer, organisationer och allmänhet.

Detta förutsätter samarbete med bl. a. Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek, lokala arbetarrörelse- och folkrörelsearkiv, högskolorna och med ABF, och som ett stöd bör ett särskilt forskningsråd inrättas.”

Var och en förstår att de 2,5 milj. kr. som riksdagen inbjuds att fatta beslut om i dag endast är första steget på en lång väg. En ingående studie, inte minst av gränsdragningen gentemot annan statligt stödd verksamhet, borde ha föregått ett beslut.

Man får förmoda att detta är inledningen till den satsning på kultur i arbetslivet som aviseras i budgetpropositionen.

Situationen är rätt egendomlig. Vi har många av de kulturellt mest eftersatta grupperna utanför arbetsplatserna: arbetslösa, barn, pensionärer, vissa handikappade, människor på institutioner, vissa invandrargrupper. I ett kärvt ekonomiskt läge tänker socialdemokraterna ändå prioritera de grupper som har jobb och som finns på arbetsplatserna.

Men till detta får vi anledning återkomma, säkert många gånger. Nu gäller det Arbetets museum, ett ärende vars hantering tydligt förebådar vad vi har att vänta på detta område.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 39, vilket innebär avslag på anslaget till Arbetets museum.

Övriga moderata reservationer i detta betänkande kommer att behandlas av Lars Hjertén.

Jag yrkar bifall till samtliga reservationer vilka stöds av utskottets moderata ledamöter.

Anf. 35 KARL BOO (c):

Herr talman! Många gånger har frågan ställts: Vad är kultur? Många skiftande svar har också givits, och så kommer det väl alltid att bli framöver. Kultur, menar jag, växer fram i vardagstillvaron. Kulturmönster bildas av allt som har med människors skapande att göra – av tankar, ord, bild, form, ton etc., men också av arbete, traditioner, värderingar och normer; enkelt uttryckt av att leva tillsammans.

Kulturen är någonting som håller ihop vårt samhälle. I tider med kärvt ekonomi och kanske också social stagnation är ett rikt kulturliv nödvändigare än någonsin. Varje människa är i behov av att tillhöra en gemenskap. Grundläggande mänskliga behov kan kulturpolitiken medverka till att uppfylla.

Begreppet kultur betyder ju också odling: sådd, förnyelse och framtid. Kulturupplevelser som berör oss djupt kan lyfta och stärka självkänslan men också öppna nya möjligheter att bygga broar för samhörighet och gemenskap.

Kulturen skall fråga efter varje människa, räkna var och en som en omistlig länk i en kedja där alla behövs.

Kulturlivet i den lokala miljön ger självfallet många gånger den största möjligheten för alla människor att vara med, att få en chans att säga någonting, att föra fram tankar, idéer, att ta initiativ och också vara med och ta ansvar. Individens skall inte vara en passiv mottagare. Att ge människor tillgång till ett rikt kulturliv är således en stor och angelägen fråga.

Professionella kulturarbetare hjälper till att tänka i nya banor, uppleva nya känslor och hylla nya värderingar. Litteratur, musik, teater, ja alla konstarter lyfter tanken på färd och vidgar perspektiven. Kulturen skall vara en levande och vital kraft i människans vardag. Den får inte stelna. Den måste ständigt omprövas och förnyas.

1974 års riksdagsbeslut om kulturpolitiken var på sitt sätt banbrytande. De kulturpolitiska åtgärderna sattes in i ett naturligt och tydligare perspektiv än tidigare i övrig politik.

Kulturrådets betänkande Ny kulturpolitik banade vägen för detta ställningstagande.

Riksdagen var enig, riksdagsbeslutet gällde färdriktningen i stort. Det blev också en utmaning till landsting och kommuner att ta itu med dessa frågor. Regionala och lokala handlingsprogram togs fram och har väl följts upp.

Låt mig i detta sammanhang säga att vissa utvärderingar som har gjorts om kulturutbudet i kommunerna har mera läst in bruttokostnader för verksamheten än att ta med de förutsättningar verksamheten har att arbeta utifrån. Jag tänker icke minst på den kommunalt olika ekonomiska situationen.

Jag vågar påstå att viljan att ge utrymme för kulturverksamheten är god i alla politiska partier. Det är självfallet inte rätt att bara räkna insatserna, som ofta sker, i t. ex. dyrbara lokaler.

Tio år har gått, och det kan vara tid för en omprövning. Detta kan någon säga är ett för långtgående krav då målen som sattes upp 1974 alltså har giltighet.

Men tio år är, som sagt, ändå en lång tid, och förnyelse behövs. 1974 års beslut formades i en tid som präglades av ekonomisk expansion. Vi förbrukade icke förnyelsebara naturtillgångar utan större hämningar.

I dag har vi en annan syn på hushållning och resursanvändning. Samtidigt är det ekonomiska klimatet kärvare. Många är utan trygghet när det gäller arbete. Icke minst ungdomen kan i en sådan situation lätt bli rotlös. Nya medier tränger på från många håll och t. o. m. aktuella diskussioner om individualismen har också fått ökat utrymme. Dialogen får alltför ofta stå tillbaka för envägsinformation. Å andra sidan, och det är glädjande, går människor tillsammans för att forma framtiden på olika sätt. Jag tänker då på att man i kooperativa former vill vara med och forma närmiljö, närområde och olika verksamheter. Detta måste också sätta sin prägel på kulturverksamheten framöver.

När vi från centerpartiet föreslår att 1974 års kulturpolitik skall utvärderas och förnyas – förfinas i förhållande till just 1980-talets verklighet – då menar vi att det är att värna om kulturpolitiken och ge den ökad slagkraft och styrka att så sker. Vi gör det därför att en rad utredningar som berör delar av det kulturpolitiska fältet nu har presenterat eller är i färd med att presentera faktasamlingar och förslag som ger ett omfattande underlag för en kulturpolitisk helhetsbedömning. Vi gör det i tron att det skall vara möjligt att samla en riksdagsmajoritet omkring vår strävan att vidareutveckla kulturpolitiken – tydliggöra och prioritera mål och metoder för att alla människor i landet oavsett var de hör hemma i inkomstläge, bildningstradition eller bostadsort skall få tillgång till ett rikt lokalt kulturliv. Enkelt uttryckt: Vi föreslår en ny kulturutredning för att åstadkomma en vidareutvecklad kulturpolitik, grundad på folkrorelseideal och på 1974 års övergripande kulturpolitiska mål.

Kulturpolitiken firar i år 10-årsjubileum. Som en väckarklocka i kulturdebatten fungerar många olika organisationer. Studieförbundet Vuxenskolans ambitiösa försök att följa upp den nya kulturpolitiken är ett av dessa mycket viktiga inslag i det kulturpolitiska arbetet. Folkbildare, konstnärer och politiker har utifrån sina erfarenheter skrivit debattartiklar. Många männis-

kor, både i och utanför Vuxenskolans led, har i en intervjuundersökning givit sin syn på kulturverksamheten före 1974, i dag och för framtiden. Dessutom har en stor kulturkonferens kring samma tema genomförts.

Resultaten av Studieförbundet Vuxenskolans projekt gör inte anspråk på att vara generella slutsatser, representativa för svenska folket eller ens för de särskilt studerade kommunerna. Men projektrapporten "Kultur -84 Den nya kulturpolitiken i praktiken" är ändå mycket intressant.

Kultur -84 bekräftar att den kulturella ojämlikheten fortfarande är skrämmande stor. Den nya kulturpolitikens jämlikhets- och decentraliseringsmål har inte uppnåtts. Människor i olika slags bygder, med olika bakgrund, har mycket olika förutsättningar att få del av det utbud som kulturarbetare svarar för. En mycket målmedveten kommunal decentraliseringspolitik fordras som uppföljning av det statliga kulturmålet om decentraliseringen skall komma också landsbygdens, glesbygdens och de små tätorternas människor till del på allvar, så att de får en ärlig chans att uppleva konstnärlig kultur.

Här kan en parallell dras till riksrevisionsverkets rapport, som pekar på att statsbidragen till teater och dans, decentraliseringsmålet till trots, i allt större utsträckning har koncentrerats till storstäderna. Om medlen fördelas på detta sätt är det faktiskt inte så underligt om folket som bor på landsbygden, i rena glesbygder eller i mindre tätorter knappast har märkt den nya kulturpolitiken.

Men Kultur -84 visar inte bara bjärta kontraster. När frågor ställdes om kulturlivet i framtiden blev svaren samstämmiga: människors längtan efter ett levande, lokalt förankrat kulturliv är densamma i storstad och i glesbygd. Detsamma gäller människors önskan att få påverka kulturverksamheten. Både tätortsbor och landsbygdsbor lyfter fram kulturverksamheten i den lokala miljön, i närmiljön, som den mest väsentliga.

Man önskar sig bl. a. samverkan med grannarna, kontakter som utvecklar gemenskap, möten över generationsgränserna och insatser som gör hembygden spännande och attraktiv för tonåringarna, som ger ökat inflytande över hembygden och som ger livet på landsbygden ett innehåll som förr i tiden.

Här har naturligtvis såväl folkrörelser och folkbildningsorganisationer som kulturarbetare och kulturinstitutioner sitt givna ansvar.

Mot bakgrund av dessa rapporter – och den rad av utredningar som arbetar eller har arbetat på skilda kulturområden, de flesta omnämnda i kulturutskottets betänkande som vi har att behandla i dag – drar vi i centerpartiet den slutsatsen att samordning och vidareutveckling av de kulturpolitiska åtgärderna och målen är till gagn för kulturlivet och människorna i hela vårt land.

Några utgångspunkter för ett sådant arbete finns angivna i vår motion. Jag vill här särskilt uppmärksamma det omfattande, aktionsinriktade utrednings- och utvecklingsarbete som har bedrivits under rubrikerna Kultur i arbetslivet och Kultur i boendemiljö.

Kultur i arbetslivet har resulterat i ett förslag till handlingsprogram som vi i centerpartiet kan ställa oss bakom i vad gäller många av de grundläggande tankegångarna. Men vi avvisar förslagets ensidighet beträffande de medver-

kande organisationerna, liksom förslaget till finansiering genom höjda arbetsgivaravgifter.

Med anledning av Kultur i boendemiljö är ett förslag till handlingsprogram under utarbetande. Jag hoppas och tror att regeringen har vilja och beredskap att inordna dessa närmiljösatsningar i den statliga kulturpolitiken. Vi ifrån centern är av den åsikten att detta sker bäst i samband med en total översyn av kulturpolitiken.

Kulturministern har själv med anledning av 1974 års kulturpolitiska mål och inför 1980-talets verklighet sagt att det kan "vara motiverat att – inom den ram som de kulturpolitiska målen anger – precisera vilka insatser som bör ges förtur i ett läge då resurserna är begränsade". Jag tycker det är viktigt att regeringen tillsätter en utredning som på ett allsidigt sätt har möjlighet att genomlys de inriktningar som har antagits i 1974 års kulturpolitiska beslut och som kräver preciseringar. Det gäller att vidareutveckla de saker som kan vara särskilt viktiga inför 1980- och 1990-talen. Partierna med förankring i de stora folkrörelserna bör självfallet ha lätt för att enas om att en kulturutredning är värdefull och att den bör vidareutveckla kulturpolitikens innehåll. Särskilt gynnsamt bör det vara just nu när det finns förutsättningar att till förhållandevis låga kostnader och under kort tid genomföra utredningsarbetet, eftersom så mycket material redan har framtagits.

Jag vill också understryka det glädjande i att en majoritet i utskottet har kunnat enas om att höja förra årets biblioteksersättning med 3 öre inför nästa budgetår. Jag tror att det är en viktig förstärkning till författarna som på det sättet sker, och jag tycker att det var intressant att det gick att få en majoritet om detta förslag.

Andra talare från centern kommer att ta upp andra frågor i detta digra betänkande från kulturutskottet.

Herr talman! Med det sagda vill jag yrka bifall till reservationerna 2, 6, 7, 11, 12, 37 och 38 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 36 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Frihet, mångfald och kvalitet är viktiga element i en liberal kulturpolitik. Frihet innebär att varje enskild människa skall ha rätt att själv välja den form av kulturupplevelse eller kulturskapande hon vill ta del av och ägna sig åt.

Det innebär också att var och en måste få rimliga möjligheter att träffa ett fritt val, inte hindras av geografiska eller ekonomiska svårigheter eller förutfattade meningar och ingrodda vanföreställningar. För att man i praktiken skall ha verklig valfrihet krävs samhälleliga insatser på en rad punkter: garantier för rimliga priser och avgifter på kulturområdet, åtgärder för geografisk spridning av kulturlivet och stöd till kulturellt skapande. Barn och ungdom måste bli förtrogna med olika uttrycksformer, deras nyfikenhet stimuleras och deras intresse väckas också för det som inte ligger mitt på allfarvägen.

Mångfald är en konsekvens av frihet. Där frihet råder uppstår med nödvändighet många olika arter och former, som kompletterar, ifrågasätter

och berikar varandra. Mångfald kännetecknar ett kulturliv som engagerar många människor. För en liberal kulturpolitik är det självklart att det måste finnas plats för både det professionella och det amatörmässiga, både det inåtvända och det samhällskritiska, både det vackra och det omskakande.

Folkpartiet vill alltså värna om ett rikt och mångfasetterat kulturliv, men inte genom att uppställa förbud mot sådant som man kan anse inte håller måttet. Att förbjuda avarter kan visserligen stundom vara nödvändigt. Men förbud ger inte något tillförlitligt pliktskydd. Det enda varaktiga skyddet mot gottköpslitteratur, undermålig underhållning, skräpkonst och spekulativt våld är i stället att låta människorna lära känna den verkliga konsten och ställa krav på den och på sig själva.

Engagemanget för mångfalden i princip innebär inte att vi anser att samhället och dess organ skall avstå från att främja kvalitet. Tvärtom! Allt är inte lika bra. Det som ges stöd och stimulans måste fylla vissa kvalitativa krav. Här spelar den pågående, fria, kritiska kulturdebatten en viktig roll som vägledare. Ett kvalitativt högtstående kulturliv kan inte fungera utan en professionell konstnärskår. Det är en utmaning mot samhället att många välkvalificerade kulturarbetare av försörjningskäl inte kan ägna sig åt sitt konstnärliga arbete.

De redovisade principerna utgjorde grunden för folkpartiets handlande under de sex år då vi i regeringsställning hade ansvaret för kulturfrågorna.

Samma principer ligger bakom vår kulturmotion från januari i år och våra ställningstaganden i kulturutskottet. Detta har lett till ett stort antal reservationer. Ändå är jag angelägen om att påpeka att årets kulturbudget är väsentligt bättre än förra årets. Inte minst tack vare Operans skickliga kapitalförvaltning har betydande tillskott kunnat ges kultursektorn. Det är naturligtvis bra.

Folkpartiet menar att när 2 % anslagsminskning tre år i rad skett efter pris- och löneomräkning, har man nästan uttömt rationaliseringsutrymmet hos kulturinstitutionerna. Förutsättningar för fortsatt tillämpning av det s. k. huvudförslaget föreligger alltså inte. Därför bör de centrala kulturinstitutionerna på teater-, musik-, musei- och arkivområdet undantas från tillämpningen av huvudförslaget för budgetåret 1984/85.

Dessutom bör Dramaten, som har ett bekymmersamt ekonomiskt läge, tillföras ytterligare 1 milj. kr.

Som RRV har framhållit har regionaliseringen av kulturutbudet inte kunnat fullföljas helt. Vi har också föreslagit att antalet grundbelopp till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner ökar med 40 utöver vad regeringen och utskottsmajoriteten vill, dvs. med 3,2 miljoner. För de regionala museerna bör antalet grundbelopp öka med 30 utöver regeringens förslag, dvs. med 1,9 miljoner.

Vidare vill vi anslå 500 000 kr. till försök med regional teaterverksamhet i län som saknar fast ensemble.

En värdefull satsning på barnens kultur sker. Utöver regeringens förslag vill vi anvisa 5 milj. kr. för projekt där enskilda eller grupper av kulturarbetare knyts till skolor och andra ungdomsmiljöer. Deras uppgift skall vara att

tillsammans med lärarna stimulera elevernas kulturintresse genom aktiviteter av olika slag.

Våren 1982 beslöt riksdagen på mitt förslag att införa en visningsersättning för att förbättra villkoren för bild- och formkonstnärerna. I avvaktan på upphovsrättsutredningen är det angeläget att visningsersättningen behåller sitt realvärde i relation till löneutvecklingen för andra grupper.

En majoritet i utskottet – moderaterna, centern, folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna – föreslår nu en höjning av bibliotekersättningen med 3 öre mot socialdemokraternas förslag om 1 öre. Det är glädjande att fyra partier har kunnat ena sig kring detta förslag – tråkigt att socialdemokraterna har så ringa förståelse för författarnas rättmätiga anspråk på ersättning.

Ett stort glädjeämne är att ett enigt utskott räknat upp anslaget till Drottningholmsteatern med 325 000 kr. för att kompensera det uteblivna anslaget från Stockholms kommun. Hjalmar Mehr måste gråta i sin himmel över sina partikamraters i stadshuset bristande intresse för kultur. Men när kommun och landsting hotar svika får inte staten följa efter. Riksdagen bör i alla avseenden slå vakt om det mest levande av våra nationalminnesmärken, teatern på Drottningholm.

Till sist. Nog är det märkligt att under en liberal kulturminister gällde debatten: Vad kan staten göra för kulturen? Nu tycks debatten i stället handla om: Vad kan näringslivet göra för kulturen?

Herr talman! Jag yrkar bifall till de reservationer som bär mitt namn.

Anf. 37 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Kulturutskottets betänkande 18 tar upp en rad kulturfrågor. Jag skall huvudsakligen uppehålla mig vid vad Jan-Erik Wikström avslutade med, nämligen diskussionen om näringslivets bidrag till kulturen, eller sponsring, medan andra talare från vpk kommer att behandla stödet till de fria grupperna och centrumbildningarna och, inte minst viktigt, frågan om en regionalisering av kulturen, stödet till kulturen utanför storstäderna eller decentraliseringsmålet i kulturpolitiken.

Sedan till detta med sponsring. Det borde inte vara någon hemlighet att vi i vpk är motståndare till sponsring. Vi är det utifrån en ideologisk grundsyn på vad kultur är eller bör vara. Kultur är inte bara ett uttryck för människors upplevelser och erfarenheter, utan det är också människors arbete. Kulturen skall vara ett redskap för att utveckla och gestalta verkligheten och en betingelse för att förändra den. Kultur omfattar både det som har varit och det som skall komma, för framtiden är redan här. Nu är som bekant framtidens historia. Därmed har jag också sagt att kulturen inte kan ses isolerad från samhällslivet utan är en del av det.

Men, herr talman, den kultur som i dag dominerar är snarast en okultur. Det har vuxit fram en borgerlig kommersiell kulturindustri, som exploaterar de arbetandes kunskapsbehov och behov av upplevelser samtidigt som den hämmar deras möjligheter att uttrycka egna erfarenheter. Den framställer myter om livet och samhället i det dubbla syftet att tjäna pengar och bevara klassamhället.

Nr 133

Onsdagen den
2 maj 1984

*Kulturverksamhet
m. m.*

Onsdagen den
2 maj 1984

Kulturverksamhet
m. m.

Och som om det inte räckte med denna okultur, styrd av multinationella bolags intressen, så vill företagen också nu avsätta kapital-för s. k. andra kulturändamål. Motivet är att skaffa en kulturprofil som kan ge ett bättre anseende hemma och utomlands. Därigenom ökar också kontrollen över kulturlivet genom att olika kultursatsningar görs beroende av företagets tycke och smak. Eller, som jag framhåller i min motion:

”Uppkäftiga experiment, politiska manifestationer, kollektiva arbetarspel med stark dagsaktualitet skulle knappast få bidrag från näringslivet. Snarare ligger den trendmässiga och spektakulära kulturen i företagens intresse.”

Vi från vpk anser att kulturministern inte tillräckligt klart säger ifrån om sponsring i budgetpropositionen. Vi vill ha ett tydligare avståndstagande. Och apropå det som sagts här från moderat och liberalt håll vill jag framhålla att jag i min motion om sponsring till årets riksdag erinrar om ett samhälle där en större eller mindre krets människor från vaggan till graven görs beroende av Storebror Storföretaget. Det borde alla som talar om frihet begrundas. Jag vill citera ett stycke ur motionen:

”Det lilla barnet föds på Sempersjukhuset och föräldrarna gratuleras via direktreklam till nedkomsten med kreditkort på modersmjölksersättning samt broschyrer från ortens företagsdaghem: 'Våra dagis har manlig personal', står det på Elektroluxannonsen.

Så småningom hamnar mamma i en amningspsykos men blir avhjälpt symptomen på Ciba Geigy-sjukhuset där hon ordinerar lugnande piller samt ett besök på Dramaten som ger pjäsen Den inbillade sjuke, också sponsrad av Ciba-Geigy.

Det lilla barnet växer och börjar läsa. På biblioteket lånar det böcker med lånekortet som är prytt med ASEA:s emblem. Barnet lånar gärna böcker om bilar eftersom det går på Volvo-dagis och av någon anledning blivit intresserad av rallysportens historiska hjältar.

Pappa, som inte kan begripa varför mamma dukat under, trots Ciba-Geigys terapistöd efter amerikansk modell och trots att mamma nu kan ägna sig åt sin sysselsättning – handarbete – i Singers lokala systuga, smiter i väg på Hamlet för att söka svaret på sina livsfrågor. Föreställningen är sponsrad av Tuborg, och pappa blir efteråt bjuden på öl varmed hans vanor hädanefter förändras avsevärt.”

Naturligtvis, herr talman, är detta en skräckvision. Men det är fullt möjligt att den blir verklighet om kapitalintressena får agera fritt. Vi anser att det är arbetarrörelsens uppgift att se till att det förblir en skräckvision och ingenting annat.

Sedan några andra kommentarer. Vpk har också i år gått samman med folkpartiet om att inte medge att det s. k. huvudförslaget tillämpas på kulturinstitutionerna. Vi har gjort det därför att vi anser att kultur är för viktigt och många kulturinstitutioner alltför sårbara för att drabbas av de 2-procentiga nedskärningarna. Vidare – och det konstaterade redan Jan-Erik Wikström – har vpk och samtliga borgerliga partier motsatt sig regeringens utarmningspolitik gentemot författarna. Det är glädjande att vi här kan ge ytterligare ett påslag på biblioteksersättningen, om än inte så stort som vi

krävde i första hand. Jag tycker, herr talman, att socialdemokraternas reservation i utskottet till nackdel för det skrivna ordet, till nackdel för författarna, är beklämande.

Med detta vill jag yrka bifall till samtliga reservationer som stöds av vpk.

Anf. 38 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! De av riksdagen 1974 antagna kulturpolitiska målen ligger fast. Trots en tendens till ökade spänningar mellan de värderingar som kommer till uttryck i olika motioner, som har väckts till detta riksmöte, tycks dock lyckligtvis inget parti ännu vilja riva upp dessa mål.

Det sker och har skett kraftiga förstärkningar efter 1974 års kulturpolitiska beslut, men ändå återstår mycket att göra. Anspråken på stöd från olika delar av kulturlivet är mycket stora och speglar i hög grad verkliga, djupt kända behov. Till följd av det trängda ekonomiska läget har reformer huvudsakligen åstadkommit genom omprioriteringar. Inriktningen, att slå vakt om vitaliteten i kulturlivet och att öka delaktigheten i detta, framgår klart genom att t. ex. rationaliseringskravet på 2 % har kunnat hållas nere, från vid fullt uttag 13 milj. kr. till i propositionen endast 5 milj. kr.

Regeringen har inom kulturområdet prioriterat förstärkningar som möjliggör fler arbetstillfällen, främst för bild- och formkonstnärer. Detta kommer Lars-Ingvar Sörenson att ytterligare utveckla i sitt inlägg.

Ett annat viktigt område som nu får förstärkta resurser gäller barnkulturen och de satsningar som där görs. Mona Sahlin kommer i ett senare inlägg att ta upp den saken samt museifrågorna.

Förstärkningen av anslaget till kulturverksamhet i folkbildningen betyder både att nya grupper av människor får tillfälle att möta det professionellt inriktade kulturlivet och att det blir fler arbetstillfällen för kulturarbetarna.

Utskottet har under flera år framhållit svårigheterna för kulturinstitutionerna att klara ett årligt rationaliseringskrav på 2 %. Andelen fasta kostnader i lokaler och personal utgjorde redan när systemet infördes omkring 90 % av de samlade kostnaderna för institutionerna. På många håll har man nu nått smärtgränsen för vad som är möjligt att ta ut. Kulturinstitutionerna är i jämförelse med andra inrättningar inom områden av offentlig verksamhet mycket små, och verksamheten är oerhört personalintensiv. De mycket begränsade rörliga kostnaderna, själva aktivitetspengarna, är ofta avgörande för kvaliteten och tillför den extra krydda som lyfter fram upplevelsen.

Utskottet betonade så sent som förra året att det särskilt för små institutioner kan vara mycket svårt eller omöjligt att i fortsättningen varje år åstadkomma en 2-procentig rationalisering. Regeringen har ju också beaktat denna omständighet i årets budgetproposition.

I en gemensam reservation från folkpartiet och vpk hemställs att de centrala kulturinstitutionerna skall undantas från rationaliseringskravet på 2 %, vilket motsvarar en kostnad av 4 milj. kr. I reservationen framhålls svårigheterna för övriga kulturinstitutioner, men inga förslag framläggs.

Riksdagen har så sent som i höstas tagit del av riksdagsrevisorernas

granskning av Operans ekonomi. Jan-Erik Wikström framhöll i sitt inlägg att han var mycket nöjd och ansåg att det var en skicklig kapitalförvaltning. Givetvis har det varit det, men det hade ändå varit bra om redovisningen gjorts litet tidigare. Då hade man kunnat prioritera inom kultursektorns anslagsområde. Mot bakgrund av den redovisning av Operans ekonomi som vi har fått – och den ekonomin är inte svag – förefaller det litet svårt att motivera varför inte Operan skulle ha utrymme för ett rationaliseringskrav.

Ett bifall till denna reservation skulle ytterligare tära på knappa resurser inom någon annan del av kultursektorn, genom att tvinga fram en omprioritering. Vi menar från utskottets sida att det är i första hand de mindre enheterna som är mest sårbara när det gäller rationaliseringskraven. Jag yrkar alltså avslag på reservation 1 och bifall till utskottets hemställan i denna del.

Varken folkpartiet eller vpk har detaljredovisat sin finansiering av förslag till ökade kultursatsningar. Vpk har alltid haft obegränsade tillgångar att ösa ur men har heller aldrig brottats med en ekonomisk verklighet i regeringsställning. Vpk:s påplussning på kulturbudgeten ligger på 52 milj. kr. Dessutom yrkas i det betänkade vi tidigare behandlade ett påslag på totalt 198 milj. kr. Det är förhållandevis väldigt kraftiga uppräknningar.

Folkpartiet däremot kritiserar regeringen för att inte bedriva en tillräckligt stram ekonomisk politik men är synnerligen generöst inom kultursektorn i oppositionställning. De sista åren i regeringsställning innebar folkpartibudgeterna dock besparingar också i fast penningvärde inom kulturområdet.

Moderaterna har i en motion, 1361, utvecklat sin syn på kulturpolitiken. Där framhålls att personlig frihet är den fria kulturskaparens livsrum och arbetsredskap samt att kulturskaparen är omistlig därför att han/hon representerar sig själv, inte ett företag, en myndighet eller en organisation. För att åstadkomma denna frihet vill moderaterna minska kulturbudgeten med i runt tal 130 milj. kr.

Moderaterna anser att det höga skattetrycket utgör en hämsko på kulturlivet, och Lars Ahlmark upprepade det i sitt anförande. Det måste kännas som ett hån för alla de kulturarbetare som drar sig fram på inkomster långt under existensminimum. Det är inte marginalskatterna som är det största problemet vid en årsinkomst på 20 000 kr., en inkomst som inte är en ovanlig årslön för många kulturarbetare med lång och dyrbar utbildning. De kulturarbetare som skulle förlora uppdrag eller ersättning i olika former från samhället skulle enligt moderaterna åtnjuta en större skapande frihet vid en osäker möjlighet till stöd från enskilda eller företag.

Enligt motionen från moderaterna är det en kulturpolitisk ambition att skapa utrymme för olika bidragsgivare genom minskade skatter, alltså skatter som bl. a. går till kulturstöd. Vilken frihet är det moderaterna vill värna? Friheten att utdela allmosor efter behag för dem som så hava kan få tydligen företräde före friheten för kulturskaparen att få uppdrag för konstnärlig utsmyckning eller för framträdanden vid olika kulturarrangemang som anordnas t. ex. genom folkbildningsorganisationerna.

Jag yrkar avslag på reservationerna 2 och 5 och bifall till utskottets hemställan i denna del.

En fråga man ställer sig men som tyvärr – eller kanske lyckligtvis – knappast kommer att få något svar är: Hur skulle en gemensam borgerlig kulturbudget ha sett ut? Hur skulle då moderaternas besparingskrav ha vägts mot folkpartiets påslag? I en sådan verklighet skulle knappast nivån ha kommit upp till vad socialdemokraterna föreslår, misstänker jag.

Moderaternas drastiska nedskärningar inom kultursektorn har inte mött särskilt många kommentarer i pressen eller över huvud taget i debatten – de tas helt enkelt inte på allvar. Det största borgerliga partiets förslag uppfattas av stora delar av kulturlivet som verklighetsfrämmande.

Tilltron till gammalkonservativa värderingar av att konstens integritet måste värnas är stark hos många moderater. Därför tycks de vägra att se dagens inriktning i den moderata politiken mot en hårt marknadsinriktad nyliberalism. Stig Strömholm hör till det fåtal bland de konservativa som insett detta, och han har riktat en förödande kritik mot den borgerliga och framför allt den moderata kulturpolitiken.

Viljan hos de borgerliga partierna att i utskottsbetänkandet till varje pris markera ett gemensamt positivt synsätt i inställningen till sponsring har ytterligare förstärkts i år. Nu råder enighet mellan moderater, center och folkparti om att sponsorstöd t. o. m. till kulturinstitutionernas basresurser kan accepteras. Jag ser detta som mycket allvarligt. Under alla tidigare år har både folkpartiet och centern ändå försökt värna ett samhällsansvar för kulturens oberoende.

Nog är det märkligt att inget borgerligt parti ville ansluta sig till skrivningen i reservation nr 3:

”Utskottet, som inte har något att erinra mot de synpunkter som framförts av statsrådet Göransson i budgetpropositionen, vill betona vikten av att olika former av stöd till kulturverksamhet från enskilda och från näringslivet inte leder till att verksamheten påverkas.”

Såvitt jag kan se går utskottsmajoriteten t. o. m. ännu längre än vad den moderata motionen gör. Det är viktigt att kulturlivet och massmedierna observerar detta ställningstagande. Eftersom radio och TV behandlas i samma motion som utskottsmajoriteten här vill ta till utgångspunkt för ett tillkännagivande till regeringen, borde frågan kunna få ett preciserat klarläggande. I de fall där sponsorstöd till basresurser till kulturinstitutioner enligt de borgerliga partierna kan accepteras, vad krävs då? Krävs det ett politiskt beslut om en framtida satsning före acceptandet av sponsorstöd? Hur ser man på möjligheterna till politisk påtryckning för viss prioritering efter införandet av ett sponsorstöd? Kan inte vissa grupper köpa sig politiska påtryckningsmöjligheter efter ett sådant ställningstagande? Blir inte kulturens uppgift att oroa, ifrågasätta, väcka och röra om ännu mer trängd och hotad? Förutsätter inte detta att ekonomiska basresurser garanteras som inte är beroende av anslagsgivarens välvilja?

Inställningen till sponsring speglar skillnaden i synen på kulturen som en process eller en procedur.

Jag yrkar bifall till reservation nr 3 och därmed avslag på utskottets hemställan i denna del. Carl-Henrik Hermansson från vpk har nämligen i en

reservation skilt sig från utskottsmajoriteten, och därför har det borgerliga förslaget fått utgå utskottets skrivning på denna punkt.

Carl-Henrik Hermansson utvecklar med färgrik vokabulär en analys av sponsringen som jag till stora delar känner sympati för. Men att så kategoriskt avvisa sponsring är ändå att hårdra dess möjligheter och betydelse. Visst kan det finnas ett utrymme för insatser från enskilda och företag, bara förutsättningarna och villkoren klarläggs, vilket ju framgår av propositionen. Jag yrkar därför bifall till utskottets betänkande i denna del, vilket innebär avslag på reservation nr 4.

Erfarenheterna hittills visar behovet av en fortlöpande uppföljning av vad som händer inom kulturområdets olika delar och av hur människors levnadsvillkor i sin tur påverkar deras kulturmönster; det beskrev Karl Boo mycket utförligt och levande i sitt inlägg. Tyvärr stryptes statens kulturråds utredningsresurser kraftigt under de år vi hade borgerliga regeringar. Uppföljnings- och utvecklingsarbete har därför fått ske utan extrainsatser. Nu har folkbiblioteksutredningen och utredningen om den regionala musikpolitiken lagt fram sina förslag. Det är utredningar som har arbetat med förhållandevis stora resurser. Nyligen har vi också fått tillgång till riksrevisionsverkets rapport om teatern. Jag hoppas att dessa rapporter skall leda till konkreta förslag men också tända debatten om hur man skall arbeta inom kulturområdet för en bättre måluppfyllelse.

Kulturrådets utredning – Kommunerna, staten och kulturen – skall presenteras i höst. Utredningen har dragit ut på tiden därför att vi har haft knappa utredningsresurser, men också därför att vi påtagligt sett vilket enormt arbete det innebär att försöka spegla kulturlivets hela fält i olika delar av vårt land, i olika kommuner och kommundelar. Det är så oerhört skiftande. Det material som kommer hoppas jag skall ge underlag för en uppföljande diskussion i både kommuner och län.

Centern har tidigare varit representerad i utredningen men har nu lämnat den. Det beklagar jag. Jag tror det hade varit av värde för centern att fullfölja utredningen.

Risken att en stor, ny kulturutredning, som med nödvändighet måste ta flera år, endast bidrar till att försena nödvändiga åtgärder och insatser är faktiskt påtaglig i dagens ekonomiska situation. Jag tror snarare på arbetssättet att analysera delområden och försöka finna förslag till förändringar mer konkret. Dessutom behövs en metodutveckling och en utvärdering av gjorda insatser som mycket väl kan ske lokalt och regionalt och gärna, vill jag understryka, grundad på folkrörelseideal, såsom Karl Boo nämnde. När det gäller inriktningen på ett folkrörelsearbete och folkbildningsarbete inom kulturutvecklingsarbetet känner vi från socialdemokraterna stark värdegemenskap med centern.

Jag yrkar därför avslag på reservationerna 6 och 7 och bifall till utskottets hemställan i denna del.

När det gäller kulturrådets sammansättning och uppgifter har vi diskuterat frågan flera gånger tidigare i utskottet. Vi har där bemött de framförda synpunkterna. Nu vill moderaterna kraftigt skära ner anslagen inom

kulturområdet. Man vill också förändra kulturrådets sammansättning så, att man får en klar parlamentarisk sammansättning av styrelsen. Jag tolkar detta förslag från moderaterna som så att man, för att kunna påvisa en hård politisk styrning, alltså vill starta med att åstadkomma en sådan.

Varför skall just kulturområdet sakna resurser som andra områden anser självklara? Lika väl som på andra samhällsområden är det viktigt att det på kulturområdet finns en central myndighet. En sådan behövs för att regeringen skall kunna avlastas ärenden av verkställighetsnatur, för att statens åtgärder skall kunna samordnas, för att planer för statliga insatser skall kunna förverkligas och inte minst för att man skall kunna utvärdera mål och göra de utredningar som syftar till att kartlägga behovet av reformer och som kan utgöra underlag för beslut om nya samhälleliga insatser. Jag finner ingen anledning att tillmötesgå moderaterna på denna punkt. Vi har diskuterat detta så många gånger tidigare i kammaren, och det tycks vara ett envist fasthållande vid en förutfattad mening.

Jag yrkar slutligen bifall till reservationerna 3 samt 18 och 19 och avslag på utskottets hemställan i dessa delar men i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 39 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Jag tror inte att Ing-Marie Hansson riktigt förstått vilken stor inverkan det svenska skattesystemet har på människors möjlighet att köpa exempelvis ett konstverk eller någonting annat som har producerats av en annan person. Skattesystemet slår ju inte bara mot den som står för arbetet utan även mot den som köper arbetet. Detta betyder att den här enkla omsättningen av en tjänst människor emellan, att någon förvärvar vad en annan person har producerat, drabbas av en mycket hård statlig beskattning som, om man räknar på den marginalsatt som köparen exempelvis har, mycket väl kan vara 70 % eller mer. Detta är förvisso till stor nackdel för de människor som är skapande med sin egen arbetsinsats inom konstområdet, konstantverksområdet och på många andra sektorer.

Ing-Marie Hansson talade i svepande termer om de besparingar vi föreslår. Det vore bättre om man från socialdemokratisk sida diskuterade de konkreta förslag som vi framlägger. Av det jag tog upp gällde det exempelvis 1 milj. kr. i extra pengar som statsrådet skall ha till förfogande för att stoppa in när det passar under året. Vi moderater gör en mycket hård budgetprövning över samtliga sektorer i statens verksamhet och menar därför att man även på kulturområdet måste undersöka om vissa ting är umbärliga. Och den där miljonen tycker vi är umbärlig.

Sponsorstödet talade Ing-Marie Hansson en hel del om. Vad är det man från socialdemokratisk sida fruktar i detta att företagen går in och gör en extra satsning för att det skall kunna åstadkommas ett arrangemang eller anordnas en extra utställning eller för att ett museum skall kunna köpa ett intressant objekt? Vari ligger faran? Är det så att det gäller den konstnärliga integriteten? Ja, men nog är väl kulturskaparna mogna att tacka nej om de menar att ett erbjudande skadar deras integritet. Nej, såvitt jag kan se irriteras man från socialdemokratisk sida i stället av att den politiska

möjligheten att styra medlen inom kultursektorn påverkas av en sponsorverksamhet. Ur kulturens synvinkel är det bättre att det finns många oberoende källor för verksamheten.

Vad slutligen gäller kulturrådet är det ju på det sättet – för att ta ett helt hypotetiskt fall – att en person kan vara både författare och socialdemokrat och sitta i förtroendeställning och tvingas göra ställningstaganden av en rad olika slag. Det är ytterst sällan egenskapen av författare, utan snarare egenskapen av socialdemokrat som styr ställningstagandet. Då är det bättre att det klart sägs ut att personen sitter på sin post därför att han nominerats som socialdemokrat.

Anf. 40 KARL BOO (c) replik:

Herr talman! Utskottets vice ordförande Ing-Marie Hansson hade stor förståelse för de synpunkter jag framförde i mitt anförande om kulturpolitiken framöver. Jag vill gärna notera detta. Jag vill också säga att det självfallet är viktigt att man gör bedömningar på de olika delområdena, men lika viktigt är det att man får en sammanställning och en total bedömning över inriktningen i sin helhet. Detta är precis vad vi föreslår i vårt motionsyrkande och följer upp i reservationen. Det är ändå så mycket som har skett, och en ny tid är inne, då många sådana här värderingar, även om de är riktiga i grunden, bör förfinas och följas upp. Jag vidhåller således, med det underlag som i olika sammanhang har kommit fram och kommer fram, det självklara i att man får en parlamentarisk utredning.

Jag vill gärna också säga att t. ex. folkbiblioteksutredningen är intressant ur många synpunkter. Jag kan för min del gärna betyga att det är skönt att man i den utredningen har återvänt till många grundläggande tankar, bl. a. i fråga om gemenskap i de små biblioteken. Det är viktigt att stimulera kunskap om, närhet till och intresse för boken också på det sättet.

När det gäller sponsorverksamheten kanske jag skulle överlåta diskussionen till statsrådet Göransson och utskottets vice ordförande. Statsrådet Göransson har ju uttryckt sig ganska positivt till inslag av sponsorverksamhet i olika projekt som kan vara av värde när nya pengar kommer in. Vad vi gör i vårt förslag är att följa upp detta. Vi hävdar, liksom statsrådet Göransson, mycket bestämt den meningen att det är en självklar förutsättning att de kulturpolitiska målen städse beaktas och effekterna på kulturlivet noga uppmärksammas om sådana insatser kommer till stånd. Jag vill, herr talman, gärna understryka detta.

När vi i ett särskilt yttrande värnar om de små kulturinstitutionerna gäller det generellt. Självfallet kan inte en 2-procentig årlig besparing fullföljas hur länge som helst utan skadeverkningar.

Anf. 41 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Ing-Marie Hansson noterade att folkpartiet totalt sett har ett stramare budgetalternativ än regeringen och att folkpartiet prioriterar kultursektorn högre än regeringen. Jag varken kan eller vill bestrida dessa iakttagelser.

När det gäller sponsring har jag tidigare påpekat den kluvenhet som finns inom svensk socialdemokrati – inte hos alla, men hos alltför många. Det anses fullständigt självklart att man skall kunna ta emot företagsstöd till reguljär verksamhet på idrottsområdet, men det gäller inte för stöd, av tillfällig eller permanent natur, på kultursektorn. Jag tycker att socialdemokraterna här är ute och åker skridskor!

Anf. 42 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Ing-Marie Hansson sade att vänsterpartiet kommunisterna alltid har obegränsade resurser till kulturen men att vi inte anger några finansieringsalternativ. Det är nu inte helt riktigt, Ing-Marie Hansson.

Om Ing-Marie Hansson går till vår ekonomisk-politiska motion, kan hon där notera att vi gör andra prioriteringar än regeringen. Därför får vi också mer pengar över till kulturen. Vi vill alltså inte omfördela inom kulturområdet, för det får redan nu alltför knappa resurser, utan omfördela från andra områden. Vi tycker, för att ta ett klassiskt exempel, att resurserna till JAS-planet skulle kunna finansiera en bättre barnkultur och en bättre regionalisering av kulturen.

Därmed kommer jag in på vad Ing-Marie Hansson själv tog upp, nämligen att det är ett oerhört skiftande kulturliv runt om i kommunerna. För att åter ge ett klassiskt exempel kan jag nämna biblioteksområdet. Folkbiblioteksutredningen visar att det är en skillnad på över 1 000 % mellan vad kommunerna anslår för bokinköp. Det är helt otillfredsställande. Därför har vi år efter år krävt inte bara en bibliotekslag utan också en kulturlag, som skulle ge åtminstone en viss minimistandard. T. ex. skulle varje skolbarn kunna ha rätt att se minst två teaterföreställningar per år. Det skulle vara fullt möjligt att införa en sådan kulturlag. Det är klart att det kostar – det är vi helt medvetna om – men kultur måste få kosta.

Låt mig till sist säga att det är litet beklämmande att se hur socialdemokraterna när de nu är i regeringsställning följer upp vad de krävde i opposition. Under oppositionstiden hade socialdemokraterna betydligt mer pengar än i dag.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 43 ING-MARIE HANSSON (s) replik:

Fru talman! Först vill jag säga till Lars Ahlmark att jag faktiskt inte tror att vi i ett replikskifte kommer att bli överens om skattesystemets för- och nackdelar. Vi socialdemokrater ser det naturligtvis på det sättet att skattesystemet också är en garanti för samhällets satsningar inom hela kulturområdet, t. ex. på institutioner och, inte minst, när det gäller konstinköpsanslag.

Vad jag menade var att just marginalskatteeffekterna drabbar höginkomsttagare, som har ett konsumtionsmönster som medger en stor frihet i valet av vilken konsumtionsvara som de vill prioritera. Som det ser ut nu är jag inte helt säker på att det gagnar kulturarbetarna om deras stöd dras

in och de därigenom blir ännu mer beroende av vad de konsumenter som har pengar att handla för vill prioritera. Det kan i stället totalt rycka undan kulturarbetarnas möjlighet att existera.

Jag tog inte upp frågan om att ställa en miljon kronor till regeringens disposition, eftersom jag tycker att jag inte kan gå in i alla små detaljer. Men det är väl helt klart att det är ytterligt angeläget att regeringen har ett handlingsutrymme för att kunna göra snabba insatser, när det händer saker. Om t. ex. en ljustanläggning skulle kapsejsa på Drottningholmsteatern eller om en institution skulle få en dramatisk hyreshöjning, är det önskvärt att snabbt kunna åstadkomma medel. Detta är viktigt inte minst när det gäller att stödja nya idéer och projekt, som ibland får vänta alltför lång tid på grund av handläggningsordningar. Där tror jag att både regeringen och kulturrådet anser att det är angeläget att gå in med snabba pengar.

Sponsorstödet utvecklade jag ingående i mitt anförande. Jag anser att det finns många former av företagsstöd. Det har vi också skrivit i reservationen, där vi ansluter oss till kulturministerns bedömning. På många områden är det säkert värdefullt och inte alls konstigt utan tvärtom ganska vanligt förekommande att näringslivet satsar pengar i olika kultursammanhang, t. ex. genom att abonnera föreställningar eller subventionera olika typer av engångssatsningar. Det finns ett ganska stort utrymme för sådana åtgärder. Det tycker vi är bara bra. Men skillnaden – och det som jag verkligen vill lyfta fram – är att alla de tre borgerliga partierna säger att de t. o. m. kan tänka sig sponsorstöd när det gäller institutionernas basresurser. Men basresurserna är ju ändå grunden för institutionernas oberoende.

Anf. 44 LARS AHLMARK (m) replik:

Fru talman! Det är säkert sant att vi inte klarar ut skattesystemets problem under denna debattstund, men jag tycker ändå att det är viktigt att understryka att kulturpolitik inte bara är det som man sysslar med i kulturbudgeten. Ett dåligt skattesystem dels hämmar de möjligheter som en kulturskapare har att fungera såsom den småföretagare han ofta är, dels gör det svårt för andra människor att förvärva konsthandverk, eftersom deras inkomster på marginalen beskattas så orimligt hårt.

Beträffande miljonen vill jag säga att det visst kan vara bra att det finns litet lösa pengar för en tillfällig insats. Men jag trodde faktiskt att vi moderater hade fått en viss förståelse för vår uppfattning att de pengarna bör finnas hos kulturrådet och inte hos regeringen. Nu är tanken att pengarna skall finnas både hos kulturrådet och hos regeringen. Det är den mest misslyckade modellen av alla.

Den stora skillnaden mellan oss när det gäller sponsring är att Ing-Marie Hansson tycker att sponsring i princip är någonting fult. Det är fult att på det sättet skaffa pengar till kulturen, även om det finns små sektorer där det kan accepteras. Vi moderater har den precis motsatta uppfattningen. Vi anser att det är utmärkt att näringslivet stöder kulturen. Skulle det i något avseende uppstå ett missförhållande, skall vi ha ett öga på detta. Men i princip är sponsring något positivt.

Ett otillbörligt inflytande är naturligtvis någonting som inte kan accepte-

ras. Men, Ing-Marie Hansson, är inte riskerna för ett otillbörligt inflytande minst lika stora om politiker hanterar pengarna som om näringslivets folk gör det?

Nr 133

Onsdagen den
2 maj 1984

Anf. 45 ING-MARIE HANSSON (s) replik:

Fru talman! Först och främst vill jag tillägga till vad jag har sagt tidigare att kulturskattekommittén nu har framlagt ett betänkande, som förmodligen kommer att innebära betydande lättnader för kulturarbetarna från skattesynpunkt. Det är kanske värt att nämna.

Till Karl Boo vill jag, eftersom jag inte hann med det i min tidigare replik, säga att jag tror att det finns väldigt många andra sätt att utveckla och utvärdera kulturpolitiken på än stora sammanhållna utredningar över hela kultursektorn. Som ett exempel på detta vill jag peka på Dalaprojektet, som handlar om att inom Dalarna få i gång en lässtimulerande verksamhet. Kulturrådet har bedrivit detta projekt under tre år, och det har givit mycket goda resultat. Jag tror att man kan lära sig mycket av den arbetsmodell som har använts i den här typen av projekt.

Jag vill sedan säga till Jan-Erik Wikström att vi inte är rädda för företagsstöd i alla former, men vi menar, precis som kulturministern har sagt i propositionen, att det faktiskt är viktigt att man inom kulturområdet *garanterar institutionerna en basresurs*, så att de inte hela tiden skall behöva tugga pengar för sin basverksamhet.

Jag log igenkännande när Eva Hjelmström nämnde JAS-planet. Vi har beslutat om JAS-planet i Sveriges riksdag, och man kan inte ta pengar ifrån anslaget till det hur länge som helst. Jag tror att vi inom den totala ramen för kulturområdet måste se på vilket utrymme vi kan få för nya satsningar. Det är ganska billigt att genomföra reformer inom kulturen, och därför har vi också faktiskt fått ett gehör för kraven på ökade satsningar i årets budgetproposition. Vi anser det vara mycket tillfredsställande och viktigt att så har skett.

Förste vice talmannen anmälde att Eva Hjelmström anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 46 LARS-INGVAR SÖRENSON (s):

Fru talman! Ing-Marie Hansson har redan yrkat bifall till utskottets hemställan avseende betänkandet i dess helhet, utom i de avsnitt där vi genom reservationer under punkterna 3, 18 och 19 har redovisat avvikande meningar.

I årets budgetproposition har regeringen i bil. 10 under punkt F 5 föreslagit en uppräknings av visningsersättningen till bildkonstnärer med 3 % från 20,3 till 20,9 milj. kr. Det är den uppräknings som genomgående har gjorts av de flesta anslagen i kulturbudgeten, därest inte särskilda skäl funnits för att också i en pressad budget ytterligare räkna upp kulturstödet. Så har t. ex. i år skett för bildkonstnärernas del. Under punkt F 23 har stödet till inköp av konst för statens byggnader generellt räknats upp med 10 milj. kr. Skälet till denna uppräknings hänger samman med att bildkonstnärerna i förhållande till andra grupper kulturarbetare under en rad år har kommit att släpa efter i

Kulturverksamhet
m. m.

utvecklingen. Utskottets majoritet anser att den kan dela regeringens prioritering i detta avseende. En uppräknig av anslaget till inköp av konst för utsmyckning av offentliga lokaler ger arbete åt konstnärerna, och konst placerad i lokaler som besöks av allmänheten stimulerar och väcker intresse för konst, vilket kan få spridningseffekter i vidare mening.

Folkpartiet nöjer sig inte med detta utan väljer att i motion 495 yrka på en höjning av visningsersättningen med 3,5 milj. kr. utöver regeringens förslag. Naturligtvis skulle också vi socialdemokrater vilja höja visningsersättningen med ett större belopp än regeringen föreslagit, men vi har inte tillräckliga medel för att göra det denna gång. Vi avstyrker därför reservation 17, som avser punkt 6 i betänkandet, i vilken folkpartiet följer upp sitt förslag enligt motion 495.

Som jag förut anmärkte har regeringen genomgående höjt anslagen under titeln Kulturanslag med 3 %. Detta har också gällt biblioteksanslaget, som räknats upp från 40,368 till 42,525 milj. kr. En uppräknig av detta anslag blir emellertid något mer komplicerad än när det gäller övriga anslag, eftersom flera bidragsformer ingår. Till att börja med utgår enligt nuvarande budget ett grundbelopp på 37 öre per lån och 148 öre per referensexemplar när det gäller originalverk. För översatta verk utgår ersättning med halva beloppen. Medlen går till författarfonden, som utbetalar eller fördelar dem bland sina medlemmar, varvid man satt ett tak för verk med höga utlåningssiffror. Dessutom utgår särskilda medel för talböcker och taltidningar – i år med sammantaget 1,697 milj. kr. Totalt blir detta i år 40,368 milj. kr. Nu vill regeringen höja beloppen i fråga om originalverk till 38 öre vid hemlän och till 152 öre vid lån av referensexemplar. För översatta verk skulle beloppen då bli 19 öre resp. 76 öre. Regeringen är beredd att ta hänsyn till hur författarfonden och därmed författarna vill fördela erhållna medel. Man förutsätter att överenskommelse kan träffas efter överläggningar med berörda upphovsmannaorganisationer. Skolornas referensböcker är svåra att skatta statistiskt, varför författarfondens styrelse föreslår en schablonberäkning. Kulturministern föreslår också en sådan beräknad schablonskattning och kommer fram till att ersättning kan utgå med 20 % av totalbeståndet. Ersättning skulle då kunna utgå för 7,3 miljoner böcker.

Totalt skulle man då komma fram till en biblioteksersättning om 40,777 milj. kr. samt till en talboks- och taltidningsersättning om 1,748 milj. kr. eller sammanlagt 42,525 milj. kr., vilket regeringen också föreslår.

Folkpartiet vill i motion 495 utöver regeringens förslag ytterligare höja grundbeloppet för originalverk med tre öre, vilket skulle ge sammantaget 45,74 milj. kr. Centerpartiet och vpk kan med utgångspunkt i egna motioner instämma i detta förslag. Med frångående av ett eget betydligt lägre yrkande i motion 1361 instämmer slutligen moderata samlingspartiet i detta yrkande, samtidigt som folkpartiet, centerpartiet och vpk prutar ett öre. Därigenom åstadkommer moderaterna med en liten elegant opportunistisk piruett majoritet i utskottet för ett större anslag, dvs. 44,675 milj. kr. Vi socialdemokrater skulle också gärna önska att vi hade de pengarna, men vi har ju redan prioriterat bildkonstnärerna denna gång. Alltså får vi nu avstå och

återkomma då vi restaurerat den ekonomi fyra borgerliga regeringar i följd lyckats ödelägga. Vi yrkar alltså avslag på utskottets hemställan i denna del och bifall till reservation 18, som är fogad till p. 9 mom. 1.

Under förutsättning av riksdagens bifall till den reservationen yrkar vi också bifall till reservation 19 till p. 9 mom. 2, vilket innebär godkännande av regeringens förslag i denna del om 42,525 milj. kr. i ersättning åt författarna m. fl. för utlåning av deras verk genom biblioteken.

Slutligen yrkar vi också i denna del, fru talman, avslag på reservation nr 20, som är knuten till vpk:s motion nr 1673. I denna motion talar vpk varmt för principen att upphovsmännen, i detta fall författarna, borde ha sina bidrag knutna till ett arbetskostnadsindex, vilket skulle värdesäkra bidragen. Också regeringen har uttalat sig positivt i denna fråga. Så gör nu också utskottets majoritet men hänvisar samtidigt till att riksdagen inte nu bör binda sig vid hur denna fråga skall lösas, eftersom den är föremål för upphovsrättsutredningens utrednings- och förslagsarbete.

Fru talman! Som jag tidigare sagt har regeringen med närmare 10 milj. kr. höjt anslaget för inköp av konst till statliga byggnader. Därmed har två beställningar effektuerats: dels har regeringen följt utskottets och riksdagens beställning från förra årets budgetbehandling i denna del, dels har därmed ett länge eftersträvat mål nåtts; jag tänker då på det s. k. enprocentmålet. Medel som motsvarar minst 1 % av byggnadskostnaderna för nya statliga byggnader ställs nu till förfogande för konstnärlig utsmyckning av dessa byggnader för nästa budgetår.

Under detta anslag finns också en post som upptar medel för konstförvärv till samlingslokaler och folkparker. Regeringen vill nu höja det anslaget med 100 000 kr. till 3,05 milj. kr. Bidragsgrupperna är samlade under Folkparker-
nas centralorganisation och Samlingslokalorganisationernas samarbetskommitté. Utskottets majoritet tycker att detta anslag gör stor nytta, då det möjliggör att god konst kan ses av många människor genom att medlemsorganisationerna ordnar offentliga utställningar av konst under samlingsnamnet "Konst åt alla" över hela landet. Man visar konst för många människor, vilket är bra. Vi tycker att sådant kan stimulera allmänheten till ytterligare konstköp. Utskottet föreslår alltså bifall till budgetpropositionen i denna del.

Det är då beklagligt att moderata samlingspartiet i sin motion 1361 för i år föreslår att detta anslag helt skall tas bort och att man i anslutning till denna motion har fogat en reservation med nr 35 under p. 21 mom. 2, i vilken man yrkar att detta anslag inte skall utgå. I stället finner reservanterna det naturligt att "de berörda organisationerna själva finansierar sina konstin-
köp". Under förutsättning av riksdagens bifall till detta yrkande följer moderaterna upp denna reservation med ytterligare en, nämligen reservation 36, i vilken reservanterna föreslår riksdagen att med 3,05 miljoner minska det av regeringen föreslagna reservationsanslaget.

Fru talman! Jag tycker att det vilar en sorts generad ton av pliktskyldighet över de här yrkandena. Jag skall inte ge mig in på några amplare kommentarer, men jag måste av naturliga skäl ändå yrka avslag på dessa reservationer.

Anf. 47 LARS HJERTÉN (m):

Fru talman! Jag skall nu motivera de reservationer som Lars-Ingvar Sörenson i sitt inlägg yrkat avslag på.

Det kan med fog sägas att boken är vårt viktigaste kulturmedium. Därför är det väsentligt att ge den goda litteraturen en chans. För detta behövs det dels bra böcker, dels läsintresserade människor. Utan läsintresserade människor tjänar det inte mycket till att lägga pengar på utgivningsstöd, lagerstöd, distributionsstöd och biblioteksstöd. Detta konstaterades i en artikel i tidskriften *Författaren* förra året.

I samma artikel framhölls betydelsen av en ordentlig satsning på skönlitteratur samt barn- och ungdomslitteratur i skolans svenskämne. Det har sagts tidigare, och det förtjänar att upprepas, att skolan har ett stort ansvar därvidlag – att ge eleverna goda läsvanor. Studier av litteratur bör ägnas ökad uppmärksamhet, och det gäller då att skolan lär ut förmågan att läsa böcker från början till slut, inte bara korta avsnitt som kanske verkar lättast för studenten – författaren ges rättvisa först om man läser *hela* boken.

Den s. k. biblioteksersättningen utgör ett viktigt stöd till våra författare. Sveriges författarfond disponerar de medel som kommer in via denna ersättning. Dels utbetalas en individuell författarpennning, dels betalar man ut en garanterad författarpennning till ca 190 upphovsmän. Dessutom finns det en fri del, som bl. a. går till stipendier, pensioner och översättare. För innevarande år utgår 37 öre per hemlån för originalverk. Detta innebär en höjning med 1 öre i förhållande till året dessförinnan. Samma höjning föreslås av regeringen för nästa budgetår, således från 37 till 38 öre. Dessutom föreslås motsvarande höjningar för referensexemplar och översatta verk.

Redan för ett år sedan fanns det en allmän uppfattning om att ettöreshöjningen var för låg. Den kompenserade på inget vis penningvärdeförsämringen och författarnas eftersläpande löneläge. I år har en majoritet bestående av alla partier, utom socialdemokraterna, i kulturutskottet enats om att föreslå en höjning av biblioteksersättningen med 3 öre, alltså 2 öre över regeringens förslag. Socialdemokraterna i utskottet följer sin regering och reserverar sig mot majoritetsförslaget.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på denna punkt och avslag på reservation 18.

Vi moderater har redan tidigare ställt oss tveksamma till den kraftiga subventioneringen av Rikskonserters fonogramutgivning. Tveksamheten har snarare ökat med åren. Det finns i dag privata skivbolag som till låga kostnader producerar fonogram med t. ex. symfonisk musik. I motion 1672 pekar Sten Svensson på detta. Genom vårt förslag att avskaffa det särskilda stödet till Rikskonserters fonogramutgivning blir det totala beloppet 5 miljoner lägre än vad utskottsmajoriteten föreslår. För att garantera utgivningen av fonogram som har en begränsad marknad föreslår vi att det allmänna fonogramstödet ökar med 1 milj. kr. Besparingen blir härigenom 4 milj. kr. Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 22 och 34.

Vi moderater i kulturutskottet föreslår vidare att medel för grundbelopp

till regionala skådebanor inte skall utgå för nästa budgetår. Det betyder en indragning av 62 grundbelopp och sammanlagt drygt 4 milj. kr. För att kompensera för det bortfall i marknadsföring av teaterverksamhet som detta kan innebära föreslår vi att ett anslag på 1 milj. kr. fördelas av statens kulturråd samt regionala och lokala teaterinstitutioner för marknadsföring. På motsvarande sätt föreslår vi, främst också som en besparingsåtgärd, att bidrag inte heller skall utgå till Stiftelsen Riksskådebanan. Det föreslagna anslaget nästa budgetår är 1 188 000 kr. som enligt vår uppfattning alltså inte skall utgå.

Bidraget till fria teater-, dans-, och musikgrupper bör, anser vi, ligga kvar på samma nivå som innevarande budgetår. Vi anser vidare att man inom denna ram bör prioritera teaterverksamhet för barn och ungdom. De fria grupper som i dag har kontrakt med t. ex. vissa kommuner och landsting har redan nu en stark inriktning på just barn och ungdom. Det bör inte vara så svårt att ytterligare öka den satsningen

Fru talman! Med det nu sagda vill jag yrka bifall till reservationerna 23, 25, 27 och 32.

Till sist några ord om de statliga resurserna för konstnärlig utsmyckning och gestaltning. I likhet med utskottsmajoriteten tycker vi att det är tillfredsställande med den kraftiga ökning i budgetpropositionen som har skett på det här området. Vi tillstyrker också i princip förslaget, som innebär att insatserna för utsmyckning av nya statliga byggnader under nästa år kommer att uppgå till 1 % av de totala byggnadsinvesteringarna. Detta bör även gälla som ett lämpligt mål i fortsättningen, något som utskottet uttalade redan för ett år sedan. Ökningen av detta anslag blir drygt 9 milj. kr. Totalt föreslår vi att anslaget nästa budgetår skall uppgå till 22 950 000 kr.

Det finns också förslag om fortsatta bidrag till konstinköp för folkparker, Folkets Hus, bygdegårdar och nykterhetsorganisationernas samlingslokaler. Vi ställer oss tveksamma till den delen av anslaget. Det finns en rad principproblem beträffande t. ex. äganderätt, köpkriterier och liknande. Vi föreslår därför att den delen av anslaget skall utgå. Det rör sig om 3 050 000 kr. I det sammanhanget kan det påpekas att vissa statliga verk – det gäller de affärsdrivande verken – själva får stå för en betydande del av den konstnärliga utsmyckningen i sina lokaler. Då kan det knappast anses orätt att dra in motsvarande bidrag till helt utomstående organisationer.

Som en följd av vad jag nu har sagt yrkar jag bifall till reservationerna 35 och 36 och i övrigt till samtliga reservationer som stöds av de moderata utskottsföreträdarna.

Anf. 48 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Fru talman! Årets budgetproposition innebär för kulturområdet på vissa avsnitt resursförstärkningar, på övriga ett vaktslående kring vad som redan uppnåtts. Regeringen har, sedan den genom en beslutsam ekonomisk politik med framgång påbörjat återställandet av samhällsekonomin, i årets budgetproposition valt att markera kulturpolitikens betydelse.

Sedan 1974 års mål för kulturpolitiken antogs av riksdagen har mycket

uträttats inom kulturområdet. Vi har fått ett antal nya teatrar, orkestrar och museer. Folkbiblioteken har fått en allt centralare ställning i det kommunala kulturlivet, och folkbiblioteksutredningens nyligen redovisade betänkande ger underlag för ett beslut som kan ytterligare förstärka deras ställning. Vi har fått en bredare amatörverksamhet, och konstnärliga uttrycksformer har fått bättre, låt vara inte alltid tillräckliga, resurser. Av stor betydelse för ett fritt och öppet kulturliv är de insatser som gjorts för folkbildning och kulturverksamhet utanför institutionerna.

När riksrevisionsverket i en nyligen framlagd rapport redovisar kritiska synpunkter på kulturpolitiken på teater- och dansområdet, kan det finnas anledning att göra några nyanserande kommentarer till den. Inom parentes sagt talar rapporten med en obetalbar formulering om "teater- och danssystemet", närmast som en motsvarighet till ett annat system, som spelar en viss roll i samhället. Jag skall avstå från att använda den något byråkratiska terminologin. Rapporten kritiserar resursfördelningen mellan storstad och landsort. Men jag tycker att den missar det faktum att de nya resurser som ställs till förfogande till övervägande delen kommit landsorten till del. Att av de totala medel som förbrukas för kultursektorn en betydande del alltså går till storstaden – större andel än vad som svarar mot storstadens andel av befolkningen – förklaras naturligtvis av att de institutioner som är främsta mottagare av de statliga bidragen har så omfattande personalåtagande att de även vid en relativt kraftig ökningsnivå totalt sett förbrukar betydande summor för att täcka redan gjorda åtaganden. Intressant hade varit att i rapporten få en analys av hur man fördelat ett disponibelt resursutrymme. Om man ser på de nya grundbeloppen, finner man att de till den helt övervägande delen har gått till institutioner, organisationer och kulturarbeta- re utanför storstäderna.

Det finns också anledning att påminna om att man knappast kan eftersträva en fördelning av samhällets kulturresurser som helt följer befolkningsfördelningen. Om man accepterar den fördelningsprincipen skulle det i realiteten innebära att landsortsbor skulle hänvisas till att alltid söka sina kulturupplevelser på hemmaplan, och att han skulle avstängas från Operan och Dramaten vid sina Stockholmsbesök. Det är som bekant större sannolikhet för att ett antal landsortsbor kommer till Stockholm med dess koncentration av befolkning och attraktioner än att stockholmare reser ut till varje enskild plats i landet.

Jag tycker också att det finns anledning att notera att riksrevisionsverkets rapport har tillkommit efter en period av s. k. osthyvelsbesparingar. Teaterinstitutionerna har tvingats att begränsa sin turnéverksamhet som en följd av de besparingarna. När staten i budgetpropositionerna har ålagt exempelvis Svenska riksteatern vissa gagehöjningar har det kunnat leda till att man i en region har fått avstå från ett antal turnéföreställningar för att i stället lägga fler föreställningar på centrala orter med större förmåga att bära gagehöjningen. Ett exempel som nämns i rapporten är Östersund, som har fått fler föreställningar, medan mindre orter, typ Gäddede, har tappat föreställningar. Det beror just på det förhållandet att den centrala orten har större

möjlighet att bära gagehöjningen och ta fler föreställningar eftersom efterfrågan på föreställningar har varit stor.

Det är mot bakgrund av dessa sammanhang, som alltså belyses i riksrevisionsverkets rapport, som jag i årets budgetproposition har dragit slutsatsen att vi inte kan fortsätta med en nedskärning av den typ som har förekommit, den s. k. osthyselven. Jag har alltså med utnyttjande av de medel som vi har kunnat få fram föreslagit en dryg halvering av det s. k. huvudförslaget, vilket innebär att bara 5 av 13 miljoner tas ut. Utöver detta vill jag också understryka att riksrevisionsverkets rapport naturligtvis är väl värd ett mycket ingående studium, och vi kommer att få tillfälle att ägna oss åt det.

Låt mig här också säga att de kulturpolitiska målen, varav något eller några har analyserats i rapporten, naturligtvis är riktningsskildringar. De kan aldrig ses som mål som genom beslut och åtgärd uppnås en gång för alla och därefter alltid är genomförda. Så är det inte. Varje beslut måste tas under iakttagande av den färdriktning som anges av de kulturpolitiska målen.

När regeringen i vintras tog ställning till hur vi skulle använda ett begränsat reformutrymme valde vi att göra det som så många mycket ofta kräver, men som i regel så få vill göra när det kommer till kritan – vi prioriterade. Vi utgick ifrån att det konstnärars utövare hade de svåraste förhållandena var bildkonstnärarnas utövare och valde därför att göra en mycket kraftig förstärkning just där. Anslaget för inköp av konst – det är statens konstråd som svarar för de inköpen – ökades alltså med 9 milj. kr. till 23 miljoner. Härtill kommer de drygt 3 milj. kr. som anvisats för konstinköp till allmänna samlingslokaler, folkparker m. m. Tack vare den höjningen kunde vi uppnå en nivå som i fråga om konstinköp svarar mot drygt 1 % av kostnaderna för statliga byggen. Vi uppnår en nivå som sedan 1930-talet har angivits som eftersträfvansvärd.

Men det innebär i sin tur att vi inte kunde göra en kraftig ökning av biblioteksersättningen. Vi måste röra oss inom de ramar som fanns. Jag understryker att det inte skall ses som en bristande förståelse för ett behov av höjning av biblioteksersättningen, utan vad vi gjorde var en jämförelse mellan behoven av insatser för bildkonst och behoven av förstärkning av författarnas ersättningar. I den bedömningen har de starka skäl som anförts för en hygglig ökning av konstinköpsanslaget fått väga tyngre. Vi har alltså prioriterat.

Jag noterar att många av dem som talar om värdet av bestämda satsningar och prioriteringar svävar på målet. När vi föreslår den här höjningen för bildkonstnärerna protesterar både moderaterna och centerpartiet. Moderaterna vill sänka anslaget för inköp till allmänna samlingslokaler – uppenbarligen i tron att anslaget skall ses som någon form av driftbidrag till de organisationer som står bakom de allmänna samlingslokalerna. Centerpartisterna tycker att inköpsanslaget höjs litet för hastigt – det står så i en centermotion i år.

Inom parentes vill jag bara notera, att enligt vad Lars Ahlmark i dag har meddelat kammaren är den allra viktigaste kulturpolitiska reformen en

Onsdagen den
2 maj 1984

*Kulturverksamhet
m. m.*

förändring av skattesystemet. Det var ett i och för sig klarläggande besked, som jag förmodar att många av dem som sysslar med kulturverksamhet har anledning att notera.

Regeringen tycker att höjningen av anslaget till statens konstråd är väl motiverad. Vi lägger anslaget på inköp av konst, därför att det möjliggör för konstnärer att finna mottagare till sina verk. Vi har valt att behålla anslaget för inköp av konst till allmänna samlingslokaler därför att de konstverk som ställs ut i sådana lokaler når en stor publik. Vi har också haft anledning att uppmärksamma de mycket konstruktiva former för inköp som samlingslokalsorganisationerna tillämpar.

När Lars Hjertén talar om tveksamma inköpskriterier beror det antagligen på att han inte har varit i en bygdegård och tittat på hur man där gör inköpen. I själva verket går det till så att de samverkande organisationerna – folkparkerna gör sina egna inköp – Bygdegårdarnas riksförbund, Riksföreningen Våra gårdar och Folkets husföreningarnas riksorganisation inbjuder konstnärer regionvis att ställa ut de konstverk som konstnärerna vill erbjuda till försäljning. Inköpstillfället blir en utställningsvecka i en allmän samlingslokal. Dels får man därigenom en utställningsverksamhet, dels underställer man sig en offentlig granskning av sin inköspolitik. Man talar om vilka inköp man gör och underställer inköpen allmänhetens prövning. Den öppenheten har varit till gagn både för att stödja konstlivet i stort och för att skapa ett ökat intresse för konst utanför större tätorter och bland medborgargrupper som normalt inte tillhör utställningspubliken.

Jag fick höra vid ett besök på en av dessa utställningar, i Eskelhems bygdegård på Gotland strax före påsk, att statens konstråd har uppmärksammat denna inköpsmodell och räknar med att också kunna göra vissa inköp i samband med sådana utställningar.

Regeringen har i årets budgetproposition också starkt markerat betydelsen av kulturverksamhet bland och med barn och ungdom. Jag har i det stycke som berör grundskolan markerat behovet av en förstärkning av svenskans ställning i skolan, och jag har i budgetpropositionen föreslagit att 5,6 miljoner skall avsättas för särskilda kulturinsatser i grundskolan. Medlen fördelas mellan Riksteatern, Riksutställningar och Rikskonserter, som får 1 milj. kr. vardera, och fria grupper, som får 2,6 milj. kr. Avsikten är att organisationerna och institutionerna med hjälp av det anslaget skall kunna frigöra ekonomiska och andra resurser inom skolsystemet för att medverka till att skolan skall kunna bli mer en kulturhård än ett ställe där eleverna i bästa fall informeras om förekomsten av kultur.

Vi har också lyckats ta fram ett engångsanslag på 32 milj. kr. för att möjliggöra en rejäl avbetalning på gamla skulder.

Kulturpolitiken syftar till att skapa ett allmänt kulturklimat, som möjliggör ett aktivt deltagande och en betydande öppenhet. Skolan får i detta sammanhang en avgörande uppgift. Inom parentes vill jag i sammanhanget också påminna om den resursförstärkning som min regeringskollega Lena Hjelm-Wallén har föreslagit när det gäller folkbildningsverksamhetens kulturavsnitt.

Utöver vad jag har redovisat har den socialdemokratiska regeringen tills nu ställt inte mindre än 90 milj. kr. av arvsfondmedel till förfogande för skilda ungdomsverksamheter – senast 30 milj. kr. för verksamhet i idrottsrörelsen, tidigare samma belopp dels för utveckling av fritidsgårdsverksamhet, dels för genomförande av skilda projekt inom allmänna ungdomsorganisationer. De medlen bör i betydande mån kunna komma också kulturlivet till del.

Under våren har folkbiblioteksutredningen redovisat sitt betänkande och kulturrådet överlämnat rapporten kultur i arbetslivet. Om några dagar kommer bokutredningen att avlämna sitt betänkande. De utredningarna och rapporterna ger underlag för fortsatta diskussioner om centrala insatser inom kulturpolitiken. Regeringen lägger stor vikt vid att kulturpolitiken ges möjlighet att spela en betydelsefull roll i samhällsarbetet. Vi söker ta till vara också resurser som finns utanför institutionerna. Som ett uttryck för detta skall ses förslaget om ett särskilt anslag för att medverka till tillkomsten av ett Arbetets museum i Norrköping och uppdraget att utreda förutsättningarna för etablerandet av ett lantbruksmuseum på Julita. Arbetets museum är en stiftelse som icke är statlig. Det gäller här ett bidrag för att möjliggöra för de berörda organisationerna att komma i gång och ta sitt ansvar för den verksamheten. På samma sätt utreds nu förutsättningarna för att vi skall kunna få ett lantbruksmuseum på Julita under medverkan av jordbrukets organisationer och företag. Jag har i dag på morgonen haft besök av företrädare för en intressentgrupp som vill skapa ett luftfartsmuseum, och jag kan därvidlag mycket väl tänka mig en liknande modell. Jag ser detta som ett konstruktivt samarbete.

1974 års kulturpolitiska mål står fast, men det finns också skäl att diskutera kulturpolitiken i 1980-talets perspektiv. Vi har då anledning att mycket starkt hävda kravet på kvalitet i alla kulturverksamheter och kravet på att kulturen skall vara tillgänglig i hela landet. Kulturpolitiken måste bäras av en vilja att intressera fler och fler. Kulturpolitiken måste skydda det udda och medverka till att nyskapande insatser verkligen får spelrum.

Men kulturpolitiken spelar för den socialdemokratiska regeringen och för det socialdemokratiska partiet en roll i ett vidare sammanhang än det som är att hänföra till kultursektorn i snäv bemärkelse. Kulturpolitiken medverkar till att skapa ett öppet och fritt samhälle, där medborgarna kan möta också åtskilligt av nedbrytande krafter utan att riskera att gå under. En nära förening av kultur- och mediapolitik blir i det perspektivet nödvändig. Årets budgetproposition markerar en bestämd viljeinriktning och har en klar profil. Den ger goda förutsättningar för en fortsatt utveckling av kultur- och mediapolitiken under kommande år.

Anf. 49 LARS AHLMARK (m) replik:

Fru talman! Jag valde att i mitt inledningsanförande peka på några områden av betydelse för kulturlivet men utanför ramen för den direkta statliga anslagsgivning som vi i stor utsträckning sysslar med att ge medel till i detta hus. Jag nämnde möjligheten att utnyttja etermedia, jag nämnde sponsorskap och även skattesystemet. En förändring av skattesystemet, sade

jag, är en av de viktigaste kulturpolitiska reformerna just nu.

När kulturministern ironiserar över det uttalandet tycker jag att han avslöjar två saker. För det första har han inte observerat vilken utomordentligt destruktiv kraft som det nuvarande skattesystemet de facto är i det svenska samhället för alla medborgare, för de människor som vill satsa på verksamheter, som vill bedriva handel, som över huvud taget vill ha ett utbyte av varor och tjänster – och dit hör kulturskaparna. För det andra avslöjar han att han tydligen inte särskilt ofta har suttit ner och diskuterat detta med skatter med de kulturskapare som berörs – diskuterat med hänsyn till deras egen, personliga situation. För gjorde han det, skulle han upptäcka att detta för dem är en bekymmersam realitet och förvisso ingenting att ironisera över.

Anf. 50 KARL BOO (c) replik:

Fru talman! Statsrådet Göransson tog med sig litet av första majtalet in i kammaren när han talade om att nu är regeringen på väg att restaurera svensk ekonomisk politik. Jag skall inte fortsätta den debatten – jag skall bara göra den stillsamma noteringen att inte tycker jag att det är så förfärligt mycket att yvas över att man över en natt med en stor devalvering gjorde det ordentligt sämre för svenska folket i köpkraftsavseende. Och omvärlden reagerade, även om man där låg stilla den gången.

Jag kan inte heller undgå att efter statsrådets kommentar göra den lilla reflexionen att man inte kan fördela till kulturverksamhet enligt invånarantalet. Statsrådet sade att landsbygdens människor åker in till de större – och största – tätorterna för att få sitt kulturbehov fyllt. Jag vill säga att den lilla utredning – eller den stora utredning, vilket man vill – som Vuxenskolan har gjort, visar för de kommuner där man har gått ut och frågat människorna, att jämlikhet och decentraliseringsmål inte har uppnåtts. Många människor har tyvärr inte någon nytta av och har inte känt av 1974 års kulturpolitiska beslut. Det kan vara nog så viktigt, som statsrådet senare underströk, att se till att skapa ett kulturutbud så utformat att människor, var de än bor, kan komma i åtnjutande av det.

Jag anser det också viktigt att understryka att centern kräver en parlamentarisk utredning, bl. a. därför att det skall kunna föras en diskussion mellan de politiska partierna om den framtida inriktningen av kulturpolitiken, självklart på basis av 1974 års grundläggande beslut. Den enighet som då uppnåddes har betytt mycket för att ge tyngd åt kulturverksamheten i icke minst landsting och kommuner. Nu väljer tydligen regeringen en annan väg, nämligen att så att säga själv lägga fram förslaget för diskussion, och då blir debatten nog litet mer irrationell. Det är enligt min mening bättre att låta den utsträckta handens politik gälla i dessa frågor. Låt oss i parlamentarisk ordning diskutera igenom problemen så att vi kan få en god plattform för en fortsatt kulturpolitik på 1980- och 1990-talen.

Jag anser att kulturpolitiken trots allt är det kitt i samhället som verkar sammanhållande då problem och svårigheter tornar upp sig. Det är den typen av kulturpolitik som vi från centern vill främja.

Anf. 51 LARS HJERTÉN (m) replik:

Fru talman! Statsrådet Göransson säger att den socialdemokratiska regeringen har varit kraftfull och gjort en prioritering. Man satsar litet mer på konst och litet mindre på biblioteksersättning det kommande budgetåret, och det må så vara. Det kan samtidigt konstateras att socialdemokraterna i kulturutskottet följer med. Jag vill nog påstå att man där känner litet större solidaritet med regeringen än med författarna. Dessa har ju de senaste åren klagat bittert över att den här ersättningen har urholkats mycket kraftigt.

Bengt Göransson sade att Lars Hjertén nog aldrig har varit i en bygdegård. Det var ett ganska egendomligt påstående, därför att jag är ganska ofta i en bygdegård. Jag är t. o. m. aktiv i en bygdegårdsförening. Däremot, måste jag erkänna, att jag inte har sett mycket konst på väggarna i den bygdegården.

Vi går med på ett kraftigt ökat anslag till den konstnärliga utsmyckningen, från 13 milj. kr. innevarande budgetår till 22 950 000 kr. Men vi anser inte att det är statens uppgift att betala utomstående organisationers konst, när man inte ens står för konsten i de egna, statliga lokalerna. Jag tänker i första hand på statens järnvägar och postverket. Både statsrådet Göransson och tidigare Lars-Ingvar Sörenson sade att det är bra att god konst kan ses av många människor. Gäller inte det SJ och postverket? Det är ju många människor som besöker dessa institutioner.

Till sist vill jag understryka att jag är helt överens med statsrådet Göransson om att skolan skall satsa på god kultur. Vi har i vårt parti alltid hävdat kravet på hög kvalitet i utbildningen. Vi var ganska ensamma om detta för tio år sedan. Då talade socialdemokraterna om att vi ville ha en elitiska. I dag har de ändrat sig, och alla talar om hög kvalitet i utbildningen och god kultur i skolan. Det tycker jag är bra.

Anf. 52 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Fru talman! Jag ironiserade inte över Lars Ahlmarks yttrande. Det är alltför allvarligt för att man skall göra det. Jag har inte heller bagatelliserat de skatteproblem som utövande konstnärer och andra kulturarbetare har. Tvärtom är det problem som måste lösas. Men jag noterar att när Lars Ahlmark exemplifierar vad han menar med att en förändring av skattesystemet skulle vara en av de viktigaste kulturpolitiska reformerna, är det inte att man skall möjliggöra för utövande bildkonstnärer att skatta på ett rimligt sätt. De har nu i långa stycken mycket besvärliga och helt oacceptabla förhållanden.

Nej, han tar som exempel att människor som inte är utövande konstnärer skall behöva betala mindre skatt, så att de får mer pengar över att köpa konst för, om de har lust att göra det. Det var i det sammanhanget som jag tyckte att det fanns anledning att peka på att det var så han ville lösa kulturarbetarnas skattefråga. De har i regel så låga skatter och så låga inkomster i och för sig att de har betydande svårigheter att klara sig.

Sedan hoppas jag att protokollet visar att jag inte sade som Lars Hjertén misstänkte. Jag hade inte ett ögonblick för avsikt att uttala mig om huruvida han hade varit i en bygdegård eller ej, utan jag talade om att besöka en

bygdegård och se hur utställningarna där går till. Jag talade alltså om de köpkriterier som tillämpas, och de tycker jag faktiskt är värda att respektera.

Staten köper inte konst åt utomstående. Det här är konst som människor i landet ser och tar del av. Konsten finns på platser där väldigt mycket människor rör sig.

SJ och posten får köpa själva. SJ och posten har ju ett visst samband med staten, så om SJ och posten åläggs att av sina rörelseintäkter köpa viss konst, har jag svårt att se att det skulle vara något slags privatinköp för SJ och posten och inte statliga inköp. Jag förstod faktiskt inte riktigt det resonemanget.

Man skall inte fördela orättvist, Karl Boo, men vad jag sade var att man kan inte uteslutande fördela efter befolkningstal. Ibland möter man krav i en förenklad debatt, ungefär som om det gällde att få återbäring på skattepengar. Då blir det en meningslöshet.

Vi måste alltså inse att man behöver ha vissa institutioner i Östersund som kanske inte finns i Gäddede, och man kan inte splittra upp Operan i 284 lika delar och därmed tro att man gagnar operakonsten. Vill man ha en opera måste man faktiskt vara beredd att acceptera att den ligger någonstans, och då är det kanske rent av riktigt att den får ligga i Stockholm.

Till allra sist vill jag bara understryka att jag ser en samstämmighet i långa stycken mellan Karl Boos uppfattning och min. Jag är väldigt glad över det samförståndet. Det bådär gott för en fortsatt god kulturpolitik här i landet.

Anf. 53 LARS AHLMARK (m) replik:

Fru talman! Om kulturministern studerar protokollet, kommer han att upptäcka att jag har talat om det svenska skattesystemet som ett problem såväl för bildkonstnären som för hans kund. Det som är ett problem för kunden är naturligtvis dessutom indirekt ytterligare ett problem för bildkonstnären, men för honom uppstår det problem även i hans egenskap av en person som fungerar ungefär som en småföretagare.

Den som sade att det här inte är något problem för konstnären, var ju Ing-Marie Hansson. Nu säger Bengt Göransson att det inte är något problem för dem som köper konst, för de förutsätts tydligen ha gott om pengar. Jag tror att det finns personer som inte har så gott om pengar men gärna vill köpa konst. Ni får väl göra upp det där inom socialdemokratin.

Min uppfattning är att skattesystemet är ett mycket stort problem för bägge parter i den här typen av transaktion, liksom för många andra i samhället, och att detta därmed är ett problem även för kulturen.

Anf. 54 KARL BOO (c) replik:

Fru talman: Jag är medveten om att vi inte kan decentralisera och slå sönder de stora kulturinstitutionerna, men jag är lika bestämd i min uppfattning om att vi skall kunna föra ut deras produktion till de många människorna, var de än är till finnas i landet.

I anslutning till ett annat utskottsbetänkande hade vi tidigare i dag tillfälle att något diskutera de frågorna, och jag vill bara så här i efterhand säga att utbudet från de stora kulturinstitutionerna i Stockholm måste kunna

förmedlas mer än nu. Det må vara hinder, men dem får vi försöka övervinna.

Till sist vill jag gärna säga att det ändå är en skön upplevelse i den kulturpolitiska debatten i dag att ta del av de många uttrycken för att den lokala miljön och den lokala debatten är värdefulla också för att utveckla den framtida kulturdebatten i. Jag tror att det är så vi skall se framtiden an. Kultur är för alla och bör också vara angelägen för alla.

Anf. 55 LARS HJERTÉN (m) replik:

Fru talman! När det gäller statens järnvägar och posten sade jag bara att jag anser att de affärsdrivande verken har en större anknytning till staten än t. ex. bygdegårdarna. Då är väl att märka att om man jämför t. ex. postkontor och järnvägsstationer i Sverige med många av deras motsvarigheter utomlands, finner man att det är väldigt dåligt beställt med den konstnärliga utsmyckningen här. Det är egentligen bara turistaffischer och reklam som förekommer. Där kanske staten ändå har ett visst ansvar, trots att det är självständiga, affärsdrivande verk det gäller.

Anf. 56 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Fru talman! Den senare uppfattningen delar jag. Jag tycker emellertid – och det är väldigt viktigt, om man vill tillämpa något av en kultursyn – att man inte skall definiera bort ansvaret hos ledningen för postverket och statens järnvägar för den miljö som de erbjuder kunderna genom att säga, att utbildningsdepartementets kulturenhet får svara för de konstverk som skall finnas i den miljön. Menar man allvar med att söka integrera konsten och skapa fungerande miljöer, då måste ledningen för de verken också åläggas detta ansvar. Så långt vill jag helt instämma.

Beträffande decentralisering vill jag mera för ordningens skull påminna Karl Boo om att vi just i dagarna håller på att föra mycket nära diskussioner om en mycket stor och betydande decentralisering – det gäller rikskonserter och regionmusiken – till glädje för de många medborgarna runt om i landet.

Anf. 57 INGRID SUNDBERG (m):

Fru talman! Årets budgetproposition inleds på sedvanligt sätt med ett avsnitt om vissa övergripande frågor. Kulturdelen är inte lång, och den inleds med några tillbakablickande reflexioner med anledning av att det nu gått tio år sedan riksdagen beslöt om 1974 års kulturpolitiska riktlinjer. Så följer kulturministerns och regeringens syn på näringslivets engagemang i kulturlivet.

Lars Ahlmark och Lars Hjertén har under den föregående debatten redogjort för de punkter i kulturutskottets betänkande där vi moderater haft synpunkter som skilt sig från majoritetens i utskottet. Jag skall därför begränsa mig till några allmänna kommentarer med anledning av avsnittet om de allmänna riktlinjerna.

Kulturministerns skrivning i budgetpropositionen präglas inte av någon större optimism inför en nära framtid. Det är säkert förklarligt. Vi är alla medvetna om konsekvenserna av det ansträngda budgetläget, och vi

moderater kan instämma i propositionens ord om att den utveckling som kan ske i största utsträckning måste åstadkommas genom omprioriteringar. Några nya pengar i större mängd lär det inte bli fråga om.

Kulturministern betonar så att strävan skall vara att skapa sådana basresurser att människor oberoende av bostadsort, uppväxtmiljö och erfarenhetsgrund får goda möjligheter att ta del av kulturlivet. Som vanligt när det gäller socialdemokraternas förslag om omprioriteringar tiger man med på vilka områden man kan tänkas behöva skära ned för att uppfylla denna i och för sig goda målsättning.

Men åter till tillbakablick. I propositionen sägs – och det har sagts här i dag både av Jan-Erik Wikström och, inte minst, av Bengt Göransson – att mycket har utträttats inom kulturområdet under de senaste tio åren. Nya teatrar, orkestrar och museer har startats på olika platser.

Detta är något som vi alla har kunnat konstatera och också glädja oss åt. Jag är helt och visst medveten om att vi under större delen av den tid som här beskrevs hade borgerliga regeringar, och det är alldeles riktigt att vi under större delen av 1970-talet förde en expansiv kulturpolitik, med bl. a. sådana här nämnda insatser.

Det är därför, fru talman, som riksrevisionsverkets rapport om "utbud av teater och dans" kom som något av en kalldusch. Det är på ett sätt en något annorlunda revisionsrapport. Den avses inte vara en rapport som har undersökt och redovisat i vilken grad 1974 års kulturpolitiska beslut har genomförts. Den har begränsat undersökningen till att avse en granskning av hur berörda statliga organ har påverkat den kvantitativa fördelningen av utbudet av teater och dans i relation till 1974 års beslut om utbudets spridning geografiskt och till s. k. eftersatta grupper – dvs. precis det som kulturministern prioriterar i årets budgetproposition, och det är inte första gången.

De till ytterlighet negativa siffror som revisionsrapporten redovisar kan inte vara något som jag primärt skulle vilja ge de tio årens kulturministrar skulden för. Tvärtom framgår det att det inte är intentionerna eller anslagsgivningen som det varit fel på. Riksrevisionsverket fördelar skulden mellan kulturrådet, Operan, Dramaten, regionteatrarna och andra institutioner.

Däremot ger en genomläsning av rapporten i högsta grad skäl att till kulturministern ställa frågan: Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta med anledning av rapporten och den målsättning som är redovisad i årets budgetproposition?

Bengt Göransson talade före mig, och han sade att vi noga skall läsa och begrunda. Och man skall noga läsa och begrunda bedömningar, ord, tyckanden och förslag. Men det finns något som talar direkt och som inte fordrar så värst mycket begrundan, och det är kalla siffror.

Vad visar då rapporten? Antalet teater- och dansföreställningar är i stort sett oförändrat mellan 1975–1976 och 1980–1981. Antalet besök vid teater- och dansföreställningar har minskat med nära en halv miljon eller med 12 % av den publik man hade 1975–1976.

Samtidigt har bidragen från stat, landsting och primärkommuner ökat med

96 milj. kr. eller 20 % i fast penningvärde. Dessa siffror fordrar ingen långvarig begrundan.

De reella offentliga kostnaderna har per föreställning ökat med 15 % och på grund av svikande publikunderlag per besök med i genomsnitt 36 %.

Något som jag särskilt vill betona mot bakgrund av den debatt som just har förts här i kammaren är att den geografiska fördelningen har förblivit sned. Stockholms kommun, som har 50 % av statsanslagen, har fått 75 % av anslagsökningen. Det kan förklaras av vad Bengt Göransson sade om Operan, Dramaten och andra institutioner, som skall finnas här. Men värre är att turnéföreställningarna har minskat med 14 %. En påtaglig minskning konstateras när det gäller barns besök på teater- och dansföreställningar. Av 640 000 barns besök på barn- och ungdomsföreställningar 1975–1976 har minskningen blivit 200 000 fram till vår tid.

Det finns också, mot bakgrund av vad som sades här tidigare, orsak att referera vad som står i rapporten: "Riksteaterns 'produktivitet' har försämrats påtagligt och man har trots den kraftiga utbyggnaden av regionala teatrar" – dit har alltså mycket av de medel gått som Bengt Göransson här ville tillgodogöra sig äran av och som jag uttryckte min glädje över – "inte förmått utöka sitt utbud i de teaterlösa länen. Också de lokala teatrarerna har en bekymmersam situation – allt lägre 'produktivitet' och allt färre föreställningar ges utanför den egna hemkommunen och för barn och ungdomar."

Siffrorna i tabellerna utgör bakgrunden till redovisningarna i fråga. De visar klart att det inte gått att genomföra allt det som vi här i kammaren, ofta i stor enighet, kämpat för. Vad jag här nämnt är ett kort sammandrag. Några av de siffror som redovisats står i skarp kontrast till de målsättningar i fråga om spridning och ökad aktivitet bland eftersatta grupper som riksdagen enhälligt beslutat om. Det har föranlett mig att fråga kulturministern vilka åtgärder han skall vidta med anledning av rapporten.

Den hårdaste kritiken drabbar statens kulturråd. Riksrevisionsverket anser att kulturrådets uppföljning av verksamheten varit otillräcklig och att man inte fäst tillräckligt stor vikt vid den dokumenterade kunskap som funnits till hands inom myndigheten. Fru talman! Detta är riksrevisionsverkets uppfattning. Jag står inte här för att i detalj redovisa RRV:s kritik mot olika myndigheter. Det finns säkert de som kan ge uttryck för andra bedömningar och värderingar. I huvudsak står jag här för att redovisa siffror. Jag kan konstatera att den moderata uppfattningen, att kulturrådet är en orimlig konstruktion som bör avskaffas, fått ökad styrka. Det väsentliga för mig är, som sagt, siffrorna samt att få reda på vad regeringen tänker göra med anledning av dessa. Eller tänker regeringen – det är inte helt ovanligt – bara lägga rapporten till handlingarna? Jag skrev ned detta innan jag hört Bengt Göranssons tal. Men nu har jag fått klart för mig att så inte skall ske.

Fru talman! Från kulturrådet har jag fått några uppgifter om utgifter för kulturändamål i vårt land, totalt sett. Man har räknat fram att alla utgifter budgetåret 1981/82 skulle uppgå till ca 2,2 miljarder kronor. Det är en glädjande hög siffra. Man räknar med att det allmänna svarar för ungefär 25 % av kulturutgifterna. Det allmänna är stat, landsting och primärkommun-

Nr 133

Onsdagen den
2 maj 1984

*Kulturverksamhet
m. m.*

ner. Om man sedan när det gäller de 25 % som är allmänna medel räknar ut hur stor andelen är som beslutas av riksdagen, kommer man fram till att det är 41 % av de 5,6 miljarder kronorna, dvs. i genomsnitt 2,4 miljarder kronor till kulturaktiviteter. Om man delar upp det beloppet på 8 miljoner invånare, spädbarn och orkeslösa gamlingar inräknade, blir det 300 kr. per person. Det är verkligen inte särskilt mycket. Det beklämmande är emellertid att det aldrig blir några 300 kr. per person. Det blir en våldsam slagsida. Redan aktiva på kulturområdet tar huvuddelen av medlen i anspråk. Tio års kulturpolitik med en rakt motsatt ideologisk inriktning visar i kalla siffror att utvecklingen icke gått i den riktning som riksdagen uttalat sig om. Det ligger i riksdagens intresse att veta, tro eller åtminstone hoppas att de medel som anvisas skall bidra till att de mål som anslagsgivningen grundar sig på verkligen uppfylls.

Med det sagda har jag inte velat rikta något klagomål mot Bengt Göransson, Jan-Erik Wikström eller någon annan. Det är helt enkelt så, att vi alla har velat mer än vad institutionerna kunnat åstadkomma. Då är frågan om inte vi, och i första kulturminister Bengt Göransson, bör ingripa.

Teater- och dansverksamheten utgör en omistlig del av kulturlivet. Tillsammans med biblioteken och museerna kan man fånga in nya grupper och låta allt fler få uppleva glädjen av fantasi, konstskapande och professionalism i tolkandet av författares eller koreografers verk. Vi får då svart på vitt: Egentligen har inte någonting skett.

Någon reaktion förväntar jag mig från regeringen.

Anf. 58 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Fru talman! Ingrid Sundberg frågar mycket bestämt vad jag tänker göra. Hon kräver omedelbara åtgärder. Låt mig då framhålla två saker. För det första kom rapporten för kännedom till departementet för en vecka – tio dagar sedan. För vårt vidkommande är den alltså ganska färsk. Redan av det skälet skulle jag alltså knappast ha hunnit vidta några åtgärder.

Låt mig emellertid också göra ett andra påpekande, eftersom det verkar som om Ingrid Sundberg inte hade fått del av rapporten, i varje fall inte hela rapporten. Den är nämligen inte ställd till regeringen eller utbildningsdepartementet – den är ställd till följande sex adressater: statens kulturråd, skolöverstyrelsen, socialstyrelsen, Svenska riksteatern, Operan och Dramaten. Riksrevisionsverket begär att de adressaterna före den 1 november 1984 skall informera om de åtgärder de vill vidta med anledning av revisionsrapporten.

Det är mot den bakgrunden jag har konstaterat att det för regeringens del är mycket angeläget att studera den här frågan och ta del av och dra slutsatser av vad som kommer att sägas av dem som faktiskt är rapportens mottagare – och det är alltså inte regeringen. Det finns ändå anledning att iakttä en viss återhållsamhet och inte störta ut och dra slutsatser av rapporten, eftersom siffror emellanåt låter sig tolkas i den ena eller den andra riktningen.

När det gäller klandret för bristande turnéverksamhet vill jag säga att den naturligtvis kan ha med det att göra att man i en åtstramningsituation

konstaterar att turnerandet kostar mycket mera än att spela på den fasta scenen. Det resonemanget kan man acceptera; man kan inte alltid klandra den som drar konsekvenser av att man arbetar med otillräckliga resurser.

När det gäller publiksiffrorna för barnteaterföreställningar vill jag säga att vi vet att barnteater spelas för mindre publikgrupper. Man kan alltså inte bara ha kvantitativa ambitioner och förorda att man samlar 2 000–3 000 barn i en folkpark för att se clownen Manne uppträda på en estrad långt där framme. En sådan barnteaterföreställning skulle inte fylla den funktion som man önskar att barnteaterföreställningar skall fylla.

Dessutom vill jag gärna innan jag skriver under på rapportens slutsatser veta hur många barn i barnteaterålder vi hade vid den första tidpunkten och vid den andra. Också det kan vara intressant att veta. Är det så att barnantalet i vårt land har ökat mycket kraftigt, så att vi därför har fått en försämring, eller har barnantalet möjligen på ett och annat ställe där det finns teatrar minskat? Hur barnpubliken ser ut och var någonstans de 100 000 barnen finns kan också vara intressant att veta när man gör värderingar.

Dessutom vill jag upprepa att riksrevisionsverkets rapport synar två av de åtta kulturpolitiska målen.

Anf. 59 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Fru talman! Jag vill säga till kulturministern att jag har rapporten – också jag har relativt nyligen fått del av den.

Jag försökte med vilje att avstå från att göra bedömningar av de värderingar som man gör i rapporten. Det är alldeles riktigt att riksrevisionsverket väntar sig synpunkter och svar från de nämnda sex institutionerna. Men vad jag tycker är märkvärdigt är att kulturminister Bengt Göransson från riksdagens talarstol håller ett vackert anförande om socialdemokraternas kulturpolitik, vad som har hänt och vad man väntar sig av den, utan att omnämna de kalla siffror som har presenterats.

Jag försökte att på intet sätt klandra Bengt Göransson för vad som har hänt. Men jag hade från honom väntat mig ett mera kraftigt uttryck för beklagande över att situationen är som den är, där den redovisas i siffror. Jag gick inte in på det faktum att riksrevisionsverket t. ex. klandrar kulturrådet för att när det gäller bidraget till Östgötateatern inte ha gjort några undersökningar av måluppfyllelsen för statsbidrag. Det är inte det det rör sig om. Det är det enkla faktum att det inte är flera människor i våra glesbygder som får se teater och att färre barn går på barnteaterföreställningar – det var med vilje jag inte räknade med de fria gruppernas föreställningar i de siffror jag angav. Detta är fakta.

Jag menar inte att kulturminister Göransson skall gå till statens kulturråd eller till de olika institutionerna och tala om vad de skall göra – riksrevisionsverket är ju regeringens revisionsorgan, och det är självklart att de skall få inkomma med bemötanden av rapporten – men jag tycker att Bengt Göransson skulle kunna säga att det här visar att det inte är bara anslag det hänger på; det är precis det som vi moderater sagt är efter år. Man får inte mer kultur och bättre kultur i direkt relation till anslagsökningarna. Här

föreligger nu siffror som visar att vi får sämre kultur, trots att anslagsökningarna har varit så stora som de varit. Det tycker jag att jag har anledning att säga. Jag väntar mig inte att få några konkreta förslag från Bengt Göransson, att så och så skall vi göra, men Bengt Göransson borde åtminstone ge uttryck för bekymmer. Är det här vad det blev av det hela? Har färre personer i de teaterlösa länen än någonsin fått se teater? Har där varit turnéer? Man kan konstatera att Operans turnéverksamhet har minskat. Den var ändå ganska stor en gång i tiden.

Sådan är verkligheten. Sedan sitter socialdemokraterna här och berömmar sig själva för duktighet och säger att detta är vår målsättning, här skall vi öka anslagen. Man säger också att moderaterna är förfärliga som vill skära ned på anslagen. Men vi gör bara ett påpekande. Vad skall regeringen föreslå förutom att ytterligare höja anslagen? Tänk, jag tror inte att det blir vare sig teater åt eftersatta grupper eller bättre turnéverksamhet eller något annat, om det inte finns en viljeinriktning bakom det hela! En sådan saknar jag, fru talman.

Anf. 60 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Fru talman! Nu förstår jag bättre vad Ingrid Sundberg syftar på. Hon vill alltså driva tesen att kulturens institutioner mår bättre och når en större publik ju sämre anslag de får. Den uppfattningen har inte jag. Jag tillhör å andra sidan inte heller dem som utgår från att kulturen automatiskt utvecklas med hjälp av anslag. Tvärtom krävs det mycket ambitiöst och medvetet arbete bland många kulturintresserade och kulturaktiva. Jag har haft möjlighet att på många områden på många platser i landet se resultat av det arbetet. Jag vet exempelvis vad som har gjorts i Jämtlands län när det gäller barnteaterverksamhet. Därför är jag litet avvaktande inför rapporter som är mycket svepande och generella. Jag väntar att göra kommentaren till dess att jag har hunnit analysera dem och höra vad de som är berörda av kritiken säger. Jag väntar också med att uttrycka min sorg alternativt att sprudla av glädje. Jag tycker att det finns all anledning att vara uppmärksam på denna punkt.

I ett avseende tar jag inte alls åt mig när det gäller Ingrid Sundbergs kritik; och det är när hon talar om kulturrådets bristande funktioner. Faktum är att den socialdemokratiska regeringen, efter det att kulturrådet hade svarat under sex borgerliga år för den verksamhet som nu revideras, drog vissa slutsatser. Vi gjorde om organisationen litet grand och ändrade styrelsesammansättningen samt tog bort suppleanter för att få ett effektivare kulturråd. När det gäller kulturrådet har den socialdemokratiska regeringen vidtagit vissa åtgärder.

Anf. 61 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Fru talman! Jag har sagt, Bengt Göransson, att jag icke utformade mitt anförande som en kritik mot Bengt Göransson eller Jan-Erik Wikström eller andra kulturministrar som vi har haft. Tvärtom: jag bara tittar på siffrorna och säger att så här ser det ut. Då säger Bengt Göransson att vi moderater

tror att vi får en bättre kulturpolitik med sämre anslag. Nej, det tror vi inte. Men vi tror att det viktigaste icke är storleken av anslagen, utan användningen av anslagen. Kanske ligger den stora skillnaden oss emellan i att vi ställer krav på effektivitet och uppföljning, medan socialdemokraterna i många av de här fallen – det må gälla kulturrådet eller statens ungdomsråd eller andra för moderater inte så särskilt kära inrättningar – har en tendens till att tro att det är kvantiteten som direkt får till följd en bättre och kvalitativt mera högtstående verksamhet.

Fru talman! Jag delar inte den uppfattningen. Jag har sagt tidigare att detta är skillnaden. Men än en gång: Jag har icke kritiserat Bengt Göransson annat än i detta avseende, att han inte uttryckt någon besvikelse över vad som framgick i rapporten.

Anf. 62 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Fru talman! Det är inte jag som talar för den kvantitativa värderingen. Det är faktiskt Ingrid Sundberg som gör det. Riksrevisionsverkets rapport bygger förutsättningsvis på uppskattning av kvantitet. Jag tycker att när man diskuterar teatrarnas verksamhet och Operans verksamhet finns det anledning att möjligen också fundera över om inte operan om Karmelitsystrarna häromåret fyllde sin plats, även om den inte uppvisar de allra största publiktalerna och möjligen per åskådare/åhörare är ännu dyrare än en del av de mycket stora publikföreställningarna.

Jag skulle egentligen kunna säga att jag är överraskad av att Ingrid Sundberg så ensidigt företräder kvantitetstänkandet, men efter att emellanåt ha hört en del av hennes unga partivänner är jag inte längre förvånad.

Anf. 63 JAN HYTTTRING (c):

Fru talman! I det betänkande som nu behandlas upptas anslaget till Emigrantregistret i Karlstad. I motion 1983/84:639 yrkar jag att Emigrantregistret skall få ett i förhållande till budgetpropositionen med 190 000 kr. uppräknat anslag.

Emigrantregistrets arbetsuppgifter kräver nu att en föreståndare engageras på heltid. För detta yrkande anför jag i huvudsak fyra skäl:

1. Ett ökat intresse för emigrantforskning, vilket är mycket glädjande, särskilt för dem som är emigranter i upp till tredje led och som är bosatta utomlands.

2. Utökade kontakter med andra emigrantforskningsinstitutioner. Detta har tagit i anspråk en allt större del av tid och resurser för Emigrantregistret i Karlstad, som är mycket framstående på detta område.

3. Ett ökat antal besökare, främst från USA. Man försöker med medvetna satsningar att få ännu fler att komma till Sverige och ta del av Emigrantregistrets uppgifter. Jag tror att vi kommer att lyckas med detta, men hela tiden ställs det ökade krav på registret.

4. F. n. är statens anslag till detta register 78 000 kr. Det föreslås nu ökas till 80 000 kr. Som jämförelse kan jag då säga att landstinget i Värmlands län och Karlstads kommun bidrar med ca 850 000 kr. Statens andel är alltså

mycket blygsam, knappt 10 % av anslagen till registren.

Fru talman! Jag skulle också vilja uppehålla mig något vid situationen för kulturarbetare som arbetar utanför storstadsregionerna. Det har nu redovisats att en allt större del av det statliga stödet till kulturinstitutionerna går till de tätast befolkade delarna av landet. Detta förhållande medför naturligtvis att kulturarbetare som är verksamma i landsorten, vilket är den största delen av landet, får det ännu svårare än i dag.

I motion 2268 har centerns företrädare föreslagit att riksdagen skall begära en utvärdering av det kulturpolitiska stödets fördelningsspolitiska effekter. Inte minst för kulturarbetarnas skull borde den av centerpartiet begärda utvärderingen ske med största skyndsamhet.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2, 6, 7, 11, 12, 37 och 38 och i övrigt till hemställan i kulturutskottets betänkande 18.

Anf. 64 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu har uppsatts.

Anf. 65 MONA SAHLIN (s):

Fru talman! Jag skall beröra några av de områden som behandlas i detta betänkande, men jag skall försöka korta ner mitt anförande, eftersom mycket redan har varit uppe i debatten.

Kultursatsningar för barn och ungdom är ett mycket angeläget område. Att redan i mycket tidiga år få in kulturupplevelser som någonting naturligt och spännande, såväl i skolan som i bostadsområdet, är mycket viktigt. En viktig roll spelar härvidlag alla våra barn- och ungdomsorganisationer, som i sin verksamhet betyder mycket för att sprida kulturen till grupper som annars kanske inte skulle få del av den. Skolan har också ett stort ansvar som spridare av en levande kultur till barn och ungdom. Detta understryks mycket kraftigt i budgetpropositionen och har också framkommit i kulturministerns anförande här. I budgetpropositionen finns ett förslag om att de tre R:en – Riksställningar, Riksteatern och Rikskonserter – skall få extra resurser för att stimulera skolarbetet inom konst-, musik- och teaterområdena. R:ens verksamhet har på sistone kompletterats med projektarbete i syfte att stimulera skolorna att själva ge kulturaktiviteterna en mer framträdande plats i undervisningen. Det handlar om att fungera som idégivare till och kunskapsbank för skolorna.

Som det framhålls i budgetpropositionen skall arbetet bedrivas med sikte på att bygga upp erfarenhet och kompetens lokalt, för att de centrala resurserna skall kunna satsas på nya projekt.

Därmed har man också betonat vikten av att kulturen i skolan blir ett normalt – för att inte säga naturligt – inslag i undervisningen. Här kan också nämnas de extra resurser som ges till de fria gruppernas barnteaterverksamhet. Utskottet anser därför att den målsättning som framhålls i reservation 11 kan uppnås, och jag yrkar avslag på denna reservation.

I motion 792 talar vpk för kommunala kulturskolor. Utskottet framhåller att den kommunala musikskolan är ett frivilligt åtagande, som ändå finns i de

flesta kommuner, och att den ofta innehåller också teater och dans.

Det viktiga är, som jag sagt tidigare, att kulturarbetet blir ett normalt inslag i skolan. Därutöver finns det resurser hos kulturrådet, och vi har det arbete som de tre R:en skall bedriva. Jag yrkar därför avslag också på reservation 10.

Utskottet har tidigare strukit under vikten av stödet till kulturverksamhet bland språkliga minoriteter. Stora resurser ges redan till detta område, även om det givetvis alltid skulle kunna ges mer om samhällsekonomi så tillät, men det gäller ju många områden.

Invandrapolitiska kommittén har i uppdrag att överväga frågor rörande invandrarnas kulturverksamhet. Därmed återkommer vi till dessa frågor senare här i kammaren. Jag yrkar avslag också på reservation 13.

I vad gäller bidrag till vissa arkiv har centern motionerat om bidrag till Emigrantregistret i Karlstad. Utskottet har inte ansett det möjligt att räkna upp detta bidrag mer än andra liknande anslagposter. Jag yrkar därför avslag också på reservationerna 37 och 38.

Utskottet har funnit det mycket positivt att Arbetets museum nu kan erhålla ett stort bidrag. De berörda organisationerna i stiftelsen har också ställt upp med betydande egna resurser. Museet kommer att få stor betydelse när det gäller dokumentation, insamling, presentation, forskning och studieverksamhet i vad gäller arbetets, arbetarnas och arbetarorganisationernas historia. Denna del av vårt kulturarv är oerhört central och givetvis av stort samhällsintresse. Självfallet är det viktigt att man lokalt och regionalt försöker bygga upp arbetslivsmuseer, men i dag ser vi tyvärr ingen möjlighet att ge en särskild medelsanvisning utöver de resurser som regeringen föreslår skall kunna tas från de angivna lotterierna. Jag yrkar därför avslag på reservationerna 39-42.

De regionala museerna fyller en viktig roll. Statsbidraget till detta ändamål har säkert bidragit till en omfattande verksamhet som annars inte hade kommit till stånd. Men vi kan inte tillstyrka en ytterligare ökning, utöver vad budgetpropositionen föreslår, av anslaget till de regionala museerna. Jag yrkar därför avslag även på reservation 43.

Anf. 66 ELVER JONSSON (fp):

Fru talman! I det betänkande som vi nu avhandlar är det, som så ofta, endast några enskildheter som vi skjuter in oss på. För egen del vill jag begränsa mig till två rader i kulturutskottets skrivning. På s. 64 står följande att läsa:

”Utskottet utgår från att den nya bidragsformen inte leder till ett minskat bidrag till museijärnvägar.”

Fru talman! Jag är tacksam för att de här två raderna så tydligt uttrycker en viljeinriktning från kulturutskottets sida. I den sammanvägning av många kostnader under det anslag som är tänkt finns risken att ett och annat komma i kläm. Det speciella bidrag som utgått till landets museijärnvägar har inte varit särskilt stort, men det har varit principiellt viktigt. Det har markerat en vilja att hjälpa de många entusiastiska föreningar som vill bevara

och levandegöra en kultur som mer än någon annan påtagligt har gripit in i människornas vardag under det senaste århundradet, nämligen de svenska järnvägarna.

Landets museijärnvägar är ovanliga men utgör ändå en viktig sektor i vårt kulturarv. De inte bara åskådliggör teknikhistorien och den transporttekniska utvecklingen utan ger även en bild av en gångens tids sätt att leva. Därför är det angeläget för samhället att slå vakt om museijärnvägarna och underlätta också för kommande släkter att få del av verksamheten.

Ja, så stod det att läsa i statens offentliga utredningar nr 18 år 1979 om museijärnvägar. Genom riksdagsbeslut på hösten 1976 och regeringsbeslut på sommaren 1977 gav dåvarande utbildningsministern Jan-Erik Wikström en utredning i uppdrag att kartlägga museijärnvägarnas verksamhet och utreda förutsättningarna för ett bevarande av den materiel och de trafikmiljöer som museijärnvägsföreningarna tagit vara på. Den verksamhet som bedrivs står i god samklang med de mål som fastlagts för den statliga kulturpolitiken. Utredningen pekade på några punkter!

Den ger människor möjlighet till egen skapande aktivitet och främjar kontakten mellan människor.

Den främjar en decentralisering inom kulturområdet.

Den garanterar att äldre tiders kultur tas till vara och levandegörs.

Museijärnvägarna har olika förutsättningar för sin verksamhet. Om man tar hänsyn till dessa olikheter, vågar jag påstå att landets museibanor, var och en inom sin ram, varit mycket framgångsrika. Antalet bevarade och renoverade fordon har ökat. Miljön har gjorts allt fullständigare med återställda stationshus, fungerande bangårdar och signalsystem.

Trots en gynnsam utveckling går det dock inte att skymma de svårigheter rent ekonomiskt som många föreningar drogs och dras med. Museibanorna investerar ständigt i nya projekt, och sådana investeringar är ju inte alltid lönsamma i rent företagsekonomisk mening. I princip kan naturligtvis en ökad investering och högre kvalitet höja besöksantalet och motivera en ökning av biljettpriset. Men sådana intäktsökningar är ofta marginella och motsvarar inte den stora kostnad som investeringen medfört.

Den dåvarande regeringen beslöt 1980 att ett särskilt stöd skulle utgå till landets museijärnvägsföreningar för att stärka denna museiaktivitets både kulturella och pedagogiska kvalitet. Detta stöd har sedan utgått år från år, och i årets budgetproposition föreslås att detta bidrag går upp i en ny bidragsform. Därför är kulturutskottets ställningstagande riktigt, nämligen att en sammanföring av flera utgifter under en samlad rubrik i det här fallet inte får medföra att museijärnvägarna kommer i kläm. Det hindrar dock inte att statens kulturråd kan göra större ekonomiska insatser än hittills.

Statsrådet Bengt Göransson räknade här i debatten upp olika museiarter i vardande. Det är bra att de finns med i diskussionen, men det är också viktigt att vi värnar om dem vi redan har.

Det finns många angelägna projekt att förverkliga. Museijärnvägarna har visat sig framgångsrika inte bara därför att det finns en så stor kader av entusiastiska medlemmar i de många föreningarna utan också i hög grad

därför att de är levande museer. Det finns anledning för riksdagen att slå vakt om denna verksamhet, som inom sig rymmer så mycket av ideellt och frivilligt engagemang. Kulturutskottets klara och enhälliga markering till förmån för museijärnvägarna är välgörande och förpliktande.

Fru talman! Jag finner att ett sådant stöd är både välmotiverat och riktigt, och därför vill jag yrka bifall till kulturutskottets hemställan i denna del.

Anf. 67 INGELA ANDERSSON (vpk):

Fru talman! Jag har för avsikt att ta upp frågorna om en kommunal kulturskola, stödet till de fria grupperna och stödet till centrumbildningar.

Barn och ungdomar är de grupper i vårt samhälle som kanske är mest utsatta och samtidigt mest mottagliga för den kommersiella kultürens yttringar, framför allt på musikens och filmens område. De barn och ungdomar som enbart träffar på denna form av kultur får förmodligen inställningen att kultur är något som köps, konsumeras och kasseras. De egna kulturhandlingarna inskränks då till att köpa kassetband och videofilmer.

Att motverka den ensidiga inriktningen på passiv konsumtion av kommersiell kultur finns det en ganska stor enighet om i riksdagen. Men för att lyckas med detta krävs experiment och nysatsningar. Vpk har i år fört fram kravet på en kommunal kulturskola, som kan ses som en påbyggnad av den kommunala musikskolan. Den kommunala musikskolan har för många barn inneburit en möjlighet att utöva musik som de annars aldrig hade fått. Detta skulle kunna gälla även andra områden, om musikskolan utvidgades till att gälla även bild- och ordskapande, teater, målning osv. Vår utgångspunkt måste vara att alla barn har frön till skapande verksamhet inom sig, och frön måste man vårda och vattna – annars dör de.

Vpk föreslår att medel avsätts för försöksverksamhet med en kommunal kulturskola för att stödja projekt som är initierade av kommunerna – aktuell just nu är t. ex. Olofströms kommun, som själv föreslagit en sådan här experimentell kulturskola. Detta hindrar inte att vi från vpk ser positivt på de satsningar på de tre R:en som görs i årets budgetproposition.

En utveckling mot att allt flera barn och ungdomar själva kan skapa kultur men även tillgodogöra sig s. k. svår kultur borde vara något mycket värdefullt i vårt samhälle. Om vi inte klarar av detta kommer det även i framtiden att finnas stora grupper som aldrig går på teater, opera eller konstutställningar. De blir, som det heter på utredningsspråk, kulturkonsumtionsobenägna.

Så till frågan om centrumbildningarna. I dag finns en rad centrumbildningar inom olika områden: teater, fotografi, konst, litteratur och dans. Dessa centrumbildningar bör ges ökat stöd, eftersom de utgör en motvikt mot den ökande kommersialiseringen av den arbetsförmedlande verksamheten inom kulturlivet. Vi vet också att arbetslösheten bland kulturarbetare är mycket stor, och även det nödvändiggör en ökad satsning på dessa centrumbildningar för att vi alla skall kunna tillgodogöra oss de kulturella kvaliteter som arbetslösa kulturarbetare besitter. Precis som i alla andra sammanhang är det samhällsekonomiskt mer lönsamt att dessa människor får använda sig av sina

yrkeskuskaper än att de går arbetslösa. Vi föreslår här en ytterligare ökning med 3,5 milj. kr.

Slutligen vill jag ta upp frågan om de fria grupperna.

Med sina rötter i 1960-talet utgör de fria grupperna fortfarande en vital och viktig del av det svenska kulturlivet. Vad innebär det då att grupperna är fria? Jo, de är fria i det avseendet att de inte är bundna av den institutionella teaterns och av dansinstitutionernas ramar. De kan förutsättningslöst pröva nya former och stå för en konstnärlig förnyelse. Tyvärr är de också fria i ett annat avseende, nämligen fria från pengar. Stödet till de fria grupperna har under de senaste åren ökat avsevärt, men – observera! – ökningen har skett från en mycket låg nivå. Den ökning som föreslås i årets budgetproposition kommer att bli en droppe i havet.

Trots sina låga bidrag har de fria grupperna varit de som i kanske störst utsträckning lyckats leva upp till de kulturpolitiska intentionerna i beslutet 1974, t. ex. när det gäller kultur för barn och ungdom. De fria grupperna står i dag för ca en tredjedel av alla dans- och teaterföreställningar i landet och har ca 20 % av publiktillströmningen. Trots detta har de ett mycket litet stöd, vilket lätt kan konstateras vid en jämförelse med institutionsteatrarna. Som exempel kan nämnas att de fria grupperna 1981/82 hade ett statsbidrag på 26 kr. per besökare, medan Riksteatern hade 149 kr. och Dramaten 221 kr. Vpk föreslår här en ökning från 27 till 47 milj. kr.

Fördelningen av stödet till de fria grupperna sker i dag enligt följande regel: "Stödet skall inriktas till de grupper vilkas verksamhet kan bedömas vara av stort konstnärligt eller kulturpolitiskt värde, så att dessa kan få bättre ekonomiska villkor." Detta sätt att fördela stödet kan innehålla vissa faror, t. ex. att etablering utanför storstäderna försvåras och att nyskapande och nytänkande försvåras. En sådan utveckling kan redan nu skönjas i den nyss omtalade rapporten från riksrevisionsverket.

I takt med att stödet till de fria grupperna förhoppningsvis ökas bör tonvikten läggas på en ökad bredd och en ökad etablering utanför storstäderna.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till vpk:s reservationer nr 10, 13, 28 och 29 i detta betänkande.

Anf. 68 GUNNAR THOLLANDER (s):

Fru talman! När det gäller kulturutskottets betänkande 1983/84:18 vill jag först yrka avslag på reservationerna 8, 15 och 16 samt reservationerna i ordningsföljd 21–34. Jag vill samtidigt yrka bifall till utskottets hemställen i motsvarande delar.

Så några korta kommentarer kring detta.

Regional kulturverksamhet

Vpk önskar ett större hänsynstagande till decentraliseringsmålet inom kulturpolitiken. Utskottet anser att decentraliseringssträvandena måste ses i ett längre tidsperspektiv men ansluter sig till skrivningen i budgetpropositionen, att underförsörjda regioner skall prioriteras de närmaste åren när det gäller utbyggnad av kulturverksamheten.

Regional teaterverksamhet

Till en speciell försöksverksamhet med huvudinriktning på barn och ungdom vill folkpartiet i en motion satsa 500 000 kr. Vpk vill att ett statsbidrag skall utgå till barn- och ungdomsteater i Jämtlands län. Utskottet vill i rådande läge inte förorda en särskild anslagspost enligt folkpartiets förslag, och när det gäller Jämtlands län vill utskottet inte föregripa prövningen av den till regeringen inlämnade ansökan från Jämtlands läns landsting.

Dramatiska teatern

När det gäller medelsanvisning till Dramatiska teatern skulle en tillämpning av huvudförslaget innebära en anslagsminskning med ca 1,4 milj. kr. Eftersom detta skulle få negativa konsekvenser för bl. a. antalet produktioner, ansluter sig utskottet till regeringens förslag, som innebär att uttaget av huvudförslaget begränsas till 690 000 kr.

Rikskonsertverksamheten

Här har moderaterna föreslagit att anslaget till Rikskonserter bör minskas med 5 milj. kr. Eftersom regeringen aviserar att i sin proposition om vissa musikpolitiska frågor även behandla frågor om Rikskonserterers fonogramverksamhet, vill utskottet inte förorda en omprövning av Rikskonserterers fonogramutgivning utan tillstyrker medelstilldelning i enlighet med regeringens förslag.

Skådebanan

Med kännedom om det viktiga arbete som Skådebanan utför genom att intressera nya grupper för kulturlivet föreslår utskottet att Skådebanan även nästa budgetår skall få stöd i form av grundbidrag.

Grundbelopp för regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner

Folkpartiet har motionerat om ytterligare 40 grundbelopp för denna verksamhet. Detta skulle i praktiken betyda ca 3,2 milj. kr., och utskottet avstyrker denna höjning, bl. a. med tanke på budgetsituationen.

Bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper

Vpk vill höja anslaget med 20 milj. kr., och moderaterna vill göra en omfördelning av anslaget så att teaterverksamheten för barn och ungdom gynnas. Utskottet anser också denna verksamhet vara viktig och tillstyrker en höjning av anslaget med 2,6 milj. kr.

Utskottet anser också att de kvalitetskrav som hittills gällt bör bibehållas även i fortsättningen. Detta krav utgör enligt utskottets bedömning inget hinder för stöd till grupper utanför storstadsområdena.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i de delar av betänkandet som jag nu har berört.

Nr 133

Onsdagen den
2 maj 1984

*Kulturverksamhet
m. m.*

Anf. 69 LARS HJERTÉN (m) replik:

Fru talman! Gunnar Thollander sade att man i fortsättningen borde stödja Rikskonserters fonogramverksamhet, i varje fall till dess att propositionen om musikpolitikens regionalisering är klar. Nu är det så att vi har haft vår uppfattning i flera år, dvs. långt innan man tillsatte den här utredningen. Det har inte tillkommit något nytt som gör att vi ändrar vår uppfattning. Vi anser att Rikskonserters fonogramutgivning gott kan läggas ned. Det finns nämligen flera fristående privata organisationer som ger ut fonogram av hög kvalitet. Jag kan nämna en i mängden, nämligen BIS. Med två anställda ger man ut lika många fonogram av hög kvalitet som Rikskonserters ger ut under ett år. Det finns även andra organisationer som arbetar med sådan utgivning. Jag har i min hand ett brev från en av dessa utgivare, som säger att om man ville stödja verksamheten för att få en större bredd på den när det gäller fonogram som har ett begränsat utbud och inte får så stor spridning, skulle man kunna öka möjligheterna för de fristående bolagen genom att erbjuda dem att utnyttja samhällsresurser – regionsmusiker, konsertsalar m.m. – till låga priser.

När det gäller Skådebanan är min erfarenhet på det regionala planet att Skådebanan anordnar en hel del teaterresor till centralorter som har teaterensembler. Men det finns det också andra som gör, t.ex. skolor, bussbolag och en hel del föreningar. Det kostar visserligen en tia eller 15 à 20 kr. mer i privat regi, men jag tycker inte att det är en verksamhet som behöver stödjas med statsmedel. Vi riksdagsmän får regelbundet erbjudanden från Skådebanan om teaterbiljetter till starkt reducerade priser. Jag tycker inte att det är någonting som man bör stödja med ökade statsbidrag – jag tror att vi har möjligheter att själva betala våra teaterbiljetter.

Anf. 70 GUNNAR THOLLANDER (s) replik:

Fru talman! När det gäller fonogramverksamheten sade jag förut att utskottet inte vill föregripa den proposition på detta område som har aviserats och därför vill ha denna verksamhet kvar.

I fråga om Skådebanan delar jag inte Lars Hjerténs uppfattning. Med den bakgrund jag har känner jag väldigt väl till Skådebanans möjligheter att nå ut till nya grupper och verkligen föra ut kulturlivet till människor som annars kanske inte skulle få del av denna verksamhet. Vi anser detta vara väldigt viktigt, och utskottet har därför förordat att statsbidrag skall utgå till Skådebanan.

Anf. 71 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Fru talman! I det här betänkandet behandlas en vpk-motion om stödet till regional kulturverksamhet, och jag skall ta upp den motionen i mitt anförande.

I motionen slår vi fast att det är viktigt att statens stöd till kulturen utformas på ett sätt som ger garantier för att kulturutbudet når så många människor som möjligt. Vi kan inte i budgetpropositionen hitta någon sådan strävan. Det finns visserligen formuleringar om att man skall bygga ut kulturverksam-

heten i underförsörjda regioner, men när det sedan kommer till frågan om anslag kan vi inte hitta någon som helst förstärkning.

Vi går i motionen igenom hur det statliga kulturstödet fördelar sig bl. a. när det gäller Stockholm och övriga landet. Vi konstaterar att Stockholmsregionen är väl försörjd jämfört med övriga landet. Därmed vill vi inte säga att Stockholmsregionen får för mycket statligt kulturstöd. Snarare är det så att övriga landet får för litet stöd.

Statligt stöd går regionalt till bl. a. museer och utställningar, teater, dans och musik. Vi konstaterar att detta stöd under de senaste åren faktiskt har förlorat ganska mycket i köpkraft. Vi har jämfört när det gäller Göteborg, som jag kommer från. Om man beträffande Stora teatern och symfonikerna sätter index till 100 år 1978/79, blir index år 1982/83 för de kommunala kostnaderna 170, för statsbidragen 131 och för konsumentprisindex 153. Kommunerna får alltså mer och mer ta över ansvaret för kostnaderna för kulturen.

Utskottet säger att det statliga stödet räknas upp med hänsyn till de statliga löneavtalen och förändringar när det gäller sociala avgifter. Men faktum kvarstår att köpkraften i stödet har urholkats. Med tanke på kommunernas kärva ekonomiska läge i övrigt anser vi att denna utveckling inte kan fortgå i längden. Antingen kommer vi att få en ytterligare utarmning kulturellt, eller också får vi ökad privat finansiering, s. k. sponsring, som vpk starkt tar avstånd ifrån.

Ett ytterligare alternativ vore förstås att förstärka det statliga stödet till regionernas kulturverksamhet, och det är detta vi föreslår i motionen. Vi anför olika vägar för hur man skall kunna bygga ett sådant förstärkt stöd. Man kan bygga på det som finns i dag och öka på grundbeloppen. Man kan höja procentsatsen som statsbidragen i grundbeloppen utgör. Ett tredje alternativ som vi skisserar i motionen är att indela landet i ett antal kulturcentra och försöka få till stånd ett förstärkt regionalt samarbete och dessutom ett förstärkt statligt stöd. Vi tror att det möjligen skulle kunna leda till en effektivisering och inom givna ramar innebära en bättre kulturell verksamhet.

Vi har, fru talman, i motionen inte lagt fram några konkreta förslag, utan vi menar att det är mycket som måste vägas in. Vi har skisserat olika förslag. Utskottet visar på att det finns utredningar som är i sitt slutskede eller som just har avslutats, och de måste naturligtvis vägas in när man lägger ett förslag till förstärkt stöd till regional kulturverksamhet.

Vi kräver i motionen att regeringen kommer med ett sådant förslag och att man där överväger hur finansieringen skall klaras.

Utskottet anför framför allt ekonomiska skäl för att avstyrka kraven i vår motion. Man menar att resurser måste skapas genom omfördelning av kulturpengarna och anser att det inte finns något att omfördela. Om detta kan sägas att vpk anser att satsningen på Tele-X borde anstå, och om riksdagen skulle fatta ett sådant beslut, skulle det onekligen frigöra en hel del resurser, som kunde användas för ytterligare regionala satsningar.

Vi anser att det brådskar med en förstärkning av det statliga stödet och kan

därför inte instämma i vad utskottet säger om att detta måste ses i ett relativt långt tidsperspektiv. Vi begär ett förslag.

Gunnar Thollander kommenterade de aktuella motionerna och reservation 8, vari föreslås ett bifall till dem. Ni säger i utskottet att ni delar den uppfattning som framförs i budgetpropositionen om att utbyggnaden av kulturverksamhet i underförsörjda regioner tillhör de uppgifter som måste prioriteras under de närmaste åren. Det är en välvillig men till intet förpliktande skrivning, eftersom utskottet faktiskt samtidigt säger att det inte finns något ekonomiskt utrymme alls för en utbyggnad. Det blir faktiskt ingen verkan av ett sådant uttalande.

Vi tycker att ett förslag om förstärkt statligt stöd måste komma, och jag vill därför yrka bifall till reservation 8, där ett förslag från regeringen i den riktningen begärs. Om riksdagen skulle avslå den reservationen kommer vpk att stödja reservationerna 24 och 43 från folkpartiet, där man anger möjligheter till vissa förbättringar redan från nästa budgetår för den regionala kulturverksamheten, i och med att man föreslår fler grundbidrag.

Anf. 72 INGEGERD ELM (s):

Fru talman! För en teaterdirektör i landsorten är ingenting omöjligt. Ja, så uttryckte sig en gång August Blanche. Nåja, skriver man hos Jönköpings länsteater i en informationsbroschyr, riktigt så paradiskt är det väl inte. Men vi försöker utnyttja de kunskaper och resurser vi har för att göra det mesta möjligt. Vi börjar bli hela länets egen teater. Många känner oss redan: de teaterintresserade, som utgör stampubliken vid de offentliga föreställningarna, grundskoleelever och förskolebarn som vi mött på skolor och daghem, föreningsmedlemmar och vårdtagare som vi spelat för vid interna teaterföreställningar.

Men ändå, det stora flertalet av länets drygt 300 000 invånare står utanför kontakten med en levande professionell teater. Orsaken till detta är alltför knappa ekonomiska resurser. Därför skrev jag i januari, tillsammans med de socialdemokratiska ledamöterna i länet, en motion som har nr 788. Där begärde vi att Jönköpings länsteater skulle tillföras ytterligare grundbelopp. Vi gjorde detta därför att teatern vid starten 1978 fick 12 grundbelopp. Efter fem år tilldelades man ytterligare 2 grundbelopp och har nu sammanlagt 14 grundbelopp. I den takten kan det definitivt inte fortsätta. Vi menar att det också är oförsvarligt att en regional teater, med det ansvar den har, skall ha så otillräckligt statligt stöd. Nu vet vi att om det skall fortsätta i den takt som jag nämnde, kommer vi heller inte att uppnå ett av delmålen i 1974 års kulturpolitiska beslut. Där sägs det att kulturpolitiken skall främja en decentralisering av verksamhets- och beslutsfunktioner inom området.

Detta är ett mål som ännu efter tio år inte har uppnåtts. Men efter att i övrigt ha läst detta betänkande och budgetpropositionen hyser jag ändå en förhoppning om en bättre tingens ordning. Jag kan i budgetpropositionen läsa bl. a. följande:

Strävan måste dock vara att inom kulturområdet, likaväl som inom utbildningen eller det sociala området, skapa sådana basresurser att männis-

kor, oberoende av bostadsort, uppväxtmiljö och erfarenhetsbakgrund, får goda möjligheter att ta del i kulturlivet.

Utskottet citerar liknande skrivningar på flera ställen i betänkandet. Emellertid avstyrker utskottet vår motion, bl. a. i den del där vi begär en omfördelning av medel. Där böjer jag mig naturligtvis för utskottets kompetens.

Avslutningsvis vill jag gärna läsa upp vad utskottet har skrivit, särskilt om vår motion:

”Utskottet anser att det är viktigt att inte bara nyetablerade institutioner får stöd utan att särskild vikt läggs vid att även institutioner som har endast ett fåtal grundbelopp tillförs flera sådana.” Mot bakgrund av detta förutsätter jag att Jönköpings länsteater vid den fortsatta behandlingen, och inom en snar framtid, tilldelas ytterligare grundbelopp.

Anf. 73 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! I motion 791 från vänsterpartiet kommunisterna tar vi upp frågan om ett ökat anslag till arbetslivsmuseer. Vi gör det av bestämda skäl.

Min egen bygds historia är nog så dramatisk. Under det tidiga 1600-talet exploaterades Nasafjälls silvergruva. Under exploateringen behandlades samerna och deras djur oerhört brutalt och utnyttjades i silvertransporterna. Men den exploateringen är inte den enda i min hembygd. Exploateringen fortsattes av skogsbolagen, som kopplade samman den ekonomiska makten – makten över handeln och makten över krediterna – och den politiska makten där i bygden.

Det finns alltså ett mycket brännbart stoff i min egen bygd, men det finns också i många andra bygder. Det är därför skäl att prioritera den här kulturella satsningen, och jag är glad över att en satsning nu görs – men den borde vara större. Det finns således goda skäl att bifalla vpk:s motion om ökning av detta anslag med 1 milj. kr. Det finns det också därför att sådana här museer kan visa arbetarnas kultur, arbetarnas sätt att kollektivt organisera sig och sitt arbete, att skapa sina verktyg och samarbetsformer, att organisera sitt boende och de tillfälliga arbetsplatserna. Det är djupt intressant inte bara för dem som har levat i denna kultur utan också för andra människor, som på ett helt annat sätt än de hittills kunnat göra borde få ta del av detta material.

Fru talman! Jag vill yrka bifall till vpk:s reservationer 40 och 42.

Anf. 74 SVEN HENRICSSON (vpk):

Fru talman! Jag vill börja med att kommentera ett par frågor som behandlats under rubriken Arkiv på s. 48 i betänkandet. Det gäller den s. k. registreringsbasen samt Svensk arkivinformatiön i Ramsele i Sollefteå kommun, två verksamheter som bedrivs i form av AMS-arbeten. Dessa frågor berörs i flera motioner från olika partier. I min motion 445 uttrycker jag främst oro för sysselsättningen och vill att av dessa på dataarbete baserade verksamheter skall skapas fasta arbetsplatser.

Arbetslösheten i den här regionen rör sig om 15 %. Under några år har ett

Onsdagen den
2 maj 1984

Kulturverksamhet
m. m.

40-tal personer – främst kvinnor – i en hårt drabbad bygd haft arbete i dessa verksamheter. Man håller till i det nedlagda tingshuset och i en tom industrilokal – det är ganska symboliskt.

Regeringen har i 1984/85 års budget tagit upp ett anslag på endast 700 000 kr. – ett belopp som är helt otillräckligt. Riksarkivet har nu redovisat den utredning i frågan som man haft regeringens uppdrag att göra och därvid föreslagit verksamhetens permanentning under riksarkivets huvudmannaskap med ett totalt antal tjänster av 47. Det står inte i betänkandet, men jag har inhämtat det under hand.

Detta innebär glädjande nog att man kan räkna med i stort sett oförändrad personalstyrka, men det hela beräknas dra en kostnad på mer än 7 milj. kr. per år. Det är skillnad, fru talman, på 7 milj. kr. och 700 000 kr., som har budgeterats. Det synes kanske möjligt att via AMS få drygt 20-talet lönebidragstjänster, men hur skall det återstående 25-talet tjänster finansieras? Jag har inget yrkande på denna punkt, men jag skulle sätta värde på om någon från utskottet hade någon uppfattning om hur man har tänkt sig finansieringen av denna verksamhet, så att de som är berörda kan känna en viss trygghet.

Så gäller det reservation 16 av vpk, som avser den regionala försöksverksamheten med barn- och ungdomsteater i Jämtlands län. Enligt vår mening är det viktigt att den påbörjade försöksverksamheten med barn- och ungdomsteater i Jämtlands län kan fortsätta utan avbrott. Det är också huvudmannens i Jämtland önskan att få känna trygghet i verksamheten. Det står även i samklang med vad regeringen i andra sammanhang anfört, nämligen att riktlinjerna för kulturpolitiken enligt 1974 års beslut skall ligga fast och att man t. ex. skall stimulera kulturen i skolan, i föreningslivet och på arbetsplatserna samt bygga ut kulturverksamheten i underförsörjda regioner. En sådan underförsörjd region är Jämtlands län. Där finns ingen fast teater, och då borde det rimligen vara rättvist om länet fick fortsätta och erhålla anslag till den påbörjade verksamheten, som har som mål att åtminstone försöka bygga upp en regional teaterinstitution utan fast ensemble. Det är väl en rimlig ambition, som borde uppmuntras.

Jag yrkar bifall till reservation nr 16.

Anf. 75 STINA GUSTAVSSON (c):

Fru talman! Jag skall uppehålla mig vid de reservationer om kulturprojekt inom skolan som centern och folkpartiet står bakom.

Ett kulturliv i olika delar av landet med mångfald, bredd och kvalitet behöver institutioner, organisationer, fria grupper och enskilda. Det behövs såväl professionella kulturarbetare som amatörer.

I kulturpolitiken måste ökad vikt läggas vid att stimulera kulturlivet även utanför kulturinstitutionerna. Detta kan ske i uppsökande form inom bostadsområden, på arbetsplatser, på sjukhus och vårdhem men också i skolor.

Barnen är en stor och viktig målgrupp. Det råder också enighet om att större delen av insatserna bör komma barn och ungdom till godo. Kulturmi-

nistern har också här i dag på ett bra sätt berört detta.

Skolan har en viktig roll även när det gäller att förmedla grundläggande kunskaper och bekantskap med exempelvis god litteratur, musik och teater. För att barn och ungdom skall kunna få en större del av kulturinsatserna krävs omprioriteringar hos institutioner med statligt stöd, men det måste också till ytterligare resurser utöver vad som anges i budgetpropositionen.

Enligt vad vi reserverar anför behöver konstnärer, författare, musiker och andra kulturarbetare i större utsträckning än hittills knytas till skolan. Ansvar för projekten bör också till största delen kunna läggas på lokal nivå. Genom att redan i skolan stimulera till kulturverksamheter av olika slag har man lagt en god grund för att stärka gemenskap, aktivitet och glädje.

Vad ett projekt kan åstadkomma i denna riktning visar det projekt som Karl Boo tidigare berört i dag, nämligen kulturrådets och Studieförbundet Vuxenskolans projekt Kultur i boendemiljö. Här har man i vissa delprojekt låtit skolan spela en aktiv roll. Rapporten om projektet lär ju också komma inom kort.

Att börja med kultur i skolan är ett bra sätt. Men man måste då bereda skolan denna möjlighet, exempelvis stimulera för böckerna på biblioteket, för teatern som kommer på turné, konserten eller konstutställningen som arrangeras. Genom att låta författare, konstnärer, musiker och andra kulturarbetare delta i skolans vardagsverksamhet kan man på ett bättre sätt än hittills knyta samman kulturlivet och skolan.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 11 och 12 i det nu aktuella betänkandet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Kulturutskottets betänkande 17

Mom. 5 (medelsberäkningen för Sveriges Radio-koncernen)

Utskottets hemställan bifölls med 303 röster mot 17 för reservation 1 av Carl-Henrik Hermansson.

Mom. 6 (höjning av mottagaravgiften)

Utskottets hemställan bifölls med 303 röster mot 17 för reservation 2 av Carl-Henrik Hermansson.

Mom. 20 och 21 (finansieringsformerna)

Först biträdades reservation 4 av Jan-Erik Wikström med 27 röster mot 18 för reservation 5 av Carl-Henrik Hermansson. 274 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 3 av Ingrid Sundberg m. fl. – som ställdes mot reservation 4 av Jan-Erik Wikström – genom uppresning.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 219 röster mot 78 för reservation 3 av Ingrid Sundberg m. fl. 24 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 26 (försök med kabel-TV)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Carl-Henrik Hermansson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande 18

Punkt 1

Mom. 1 (tillämpning av huvudförslaget för vissa kulturinstitutioner)

Utskottets hemställan bifölls med 283 röster mot 37 för reservation 1 av Jan-Erik Wikström och Carl-Henrik Hermansson.

Mom. 2 (finansieringen av kulturverksamheten)

Utskottets hemställan bifölls med 173 röster mot 149 för reservation 2 av Ingrid Sundberg m. fl.

Mom. 3 (sponsring)

Först biträdades reservation 3 av Ing-Marie Hansson m. fl. med 155 röster mot 17 för reservation 4 av Carl-Henrik Hermansson. 147 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls reservation 3 av Ing-Marie Hansson m. fl. med 173 röster mot 149 för utskottets hemställan.

Mom. 4 (riktlinjer för kulturpolitiken i övrigt)

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 78 för reservation 5 av Ingrid Sundberg m. fl.

Mom. 5 (en parlamentarisk kommitté för utvärdering av 1974 års kulturpolitiska beslut)

Utskottets hemställan bifölls med 267 röster mot 52 för reservation 6 av Karl Boo och Stina Gustavsson.

Mom. 7 (regional kulturverksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 304 röster mot 18 för reservation 8 av Carl-Henrik Hermansson.

Mom. 10 och 11 (avveckling av statens kulturråd och sammansättningen av styrelsen för statens kulturråd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (försöksverksamhet med kommunal kulturskola för barn och ungdom)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Carl-Henrik Hermansson – bifölls med acklamation.

Punkt 2

Mom. 2 (medelsberäkning för kulturprojekt inom skolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Karl Boo m. fl.
– bifölls med acklamation.

Punkt 3

Mom. 1 och 2 (medelsanvisningen till vissa centrumbildningar, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Carl-Henrik Hermansson – bifölls med acklamation.

Punkt 4

Mom. 1 (medel till regeringens disposition)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (särskild anslagspost för viss regional teaterverksamhet)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 16 av Carl-Henrik Hermansson – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 15 av Jan-Erik Wikström anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Punkt 6 (visningsersättning åt bild- och formkonstnärer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Jan-Erik Wikström – bifölls med acklamation.

Punkt 9

Mom. 1 (biblioteksersättningens grundbelopp)

Utskottets hemställan bifölls med 168 röster mot 153 för reservation 18 av Ing-Marie Hansson m. fl.

Mom. 3 (uttalande om framtida höjningar av biblioteksersättningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Carl-Henrik Hermansson – bifölls med acklamation.

Punkt 12 (medelsanvisningen till Bidrag till Dramatiska teatern)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Jan-Erik Wikström – bifölls med acklamation.

Punkt 13 (medelsanvisningen till fonogramproduktion, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 241 röster mot 78 för reservation 22 av Ingrid Sundberg m. fl.

Nr 133

Onsdagen den
2 maj 1984

*Kulturverksamhet
m. m.*

Punkt 15

Mom. 1 (bidrag till skådebanor, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Ingrid Sundberg m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (antalet grundbelopp)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 23 av Ingrid Sundberg m. fl. i motsvarande del,
dels reservation 24 av Jan-Erik Wikström,
bifölls med acklamation.

Punkt 16

Mom. 1 (medelsanvisningen till Bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper)

Först biträdades reservation 27 av Ingrid Sundberg m. fl. med 87 röster mot 17 för reservation 28 av Carl-Henrik Hermansson. 215 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 27 av Ingrid Sundberg m. fl. – genom uppresning.

Mom. 2 (kriterierna för bidragsfördelningen under anslaget Bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 29 av Carl-Henrik Hermansson – bifölls med acklamation.

Punkt 18

Mom. 2 (medelsberäkning för bidrag till Stiftelsen Riksskådebanan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 30 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 21

Mom. 2 (medelsberäkning för bidrag till samlingslokaler och folkparker)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 35 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 27

Mom. 1 (medelsberäkning för bidrag till Emigrantregistret i Karlstad)

Utskottets hemställan bifölls med 264 röster mot 57 för reservation 37 av Stina Gustavsson och Jan Hyttring. 1 ledamot avstod från att rösta.

Punkt 32

Mom. 1 (medelsberäkning för Stiftelsen Arbetets museum)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 39 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (bidrag till lokala arbetslivsmuseer)

Utskottets hemställan bifölls med 304 röster mot 17 för reservation 40 av Carl-Henrik Hermansson.

Nr 133

Onsdagen den
2 maj 1984

Punkt 33 (bidrag till regionala museer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 43 av Jan-Erik Wikström – bifölls med akklamation.

*Åtgärder mot
försurningen*

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

4 § Föredrogs

Finansutskottets betänkande

1983/84:32 Anslag för budgetåret 1984/85 till riksgäldskontoret. (prop. 1983/84:100 delvis och förs. 1983/84:17 delvis)

Skatteutskottets betänkande

1983/84:36 Inskränkt skattskyldighet för handelsprocedurrådet m. fl. (prop. 1983/84:161)

Utbildningsutskottets betänkande

1983/84:25 Anslag på tilläggsbudget III (prop. 1983/84:125 delvis)

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

5 § Föredrogs

jordbruksutskottets betänkanden

1983/84:29 om åtgärder mot försurningen (prop. 1983/84:100 delvis) och 1983/84:27 om bekämpande av smittsamma husdjursjukdomar, m. m. (prop. 1983/84:100 delvis).

Anf. 76 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jordbruksutskottets betänkanden 29 och 27 kommer att behandlas i nu nämnd ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså jordbruksutskottets betänkande 29 om åtgärder mot försurningen.

Åtgärder mot försurningen

Anf. 77 LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! I detta betänkande från jordbruksutskottet behandlas försurningsfrågorna och de förslag som regeringen lagt fram i det avseendet i budgetpropositionen. Precis som det står i betänkandet är försurningen ett av våra största miljöproblem f. n. Försurningen är resultatet av den fossila

*Åtgärder mot
försurningen*

förbränning som förekommit under en trettioårsperiod. Vi har mer och mer förstått sammanhangen, och uppvaknandet har säkert varit ganska brutalt för många.

Redan i slutet på 1960-talet började vi kunna skönja vad som skulle komma. Det var då man började förstå att vi inte kunde släppa ut hur mycket som helst av försurande ämnen i luften utan att det skulle hända någonting. Det började med att vi konstaterade att fisken dog i våra sjöar och att pH-värdena sjönk. Man ansåg ändå inte att det var någon direkt fara för vår miljö, men nu vet vi bättre.

År 1981 gjorde man en sammanställning som visade att ungefär 18 000 sjöar i vårt land har ett pH-värde som är lägre än 5,5. Det normala pH-värdet i sjöar är 7. Då kan vi ju förstå vilka problem som har skapats. Man kan nu se vad som har hänt ute i naturen. Man kan då skönja detta problem så långt upp som i Lappland. Vi vet att försurningen är störst i södra Sverige och i västra Sverige, och den här processen har gått ända upp i lappmarkerna.

Man gjorde undersökningar på Tönnesjöheden i Halland för 50 år sedan. Det var en professor Tham som gjorde mätningar där, och hans son har nu gjort motsvarande mätningar 50 år senare. För att olika mätmetoder inte skulle spela några spratt har man använt samma mätmetoder som för 50 år sedan. Dessa undersökningar visar att försurningen har gått så långt som 60 cm ned i backen – det är alltså fråga om en pågående försurning.

De kunskaper som vi fick på 1970-talet ledde ändå till att vi vidtog vissa åtgärder. I mitten på 1970-talet påbörjades försök med kalkning av sjöar. År 1976 tog vi ett beslut om att halvera svavelutsläppen fram till 1985.

Den försöksverksamhet med kalkning av sjöar som påbörjades i slutet av 1970-talet ledde till att Anders Dahlgren 1982 lade fram en proposition som innebar en högst betydlig ökning av insatserna på detta område. I den propositionen föreslogs, och det blev också riksdagens beslut, att man under en treårsperiod skulle satsa 190 milj. kr. på att kalka sjöar. Det innebär för innevarande budgetår 65 milj. kr. och för nästa budgetår 85 milj. kr. Den socialdemokratiska regeringen följer upp detta förslag från Fällinregeringen, och det tycker jag är bra.

Förra veckan, tror jag att det var, lade regeringen fram en ny proposition. I den propositionen föreslås att man skall betala moms på den kalk som man använder för att kalka sjöar. Den har tidigare varit undantagen från moms. Det innebär att 17 milj. kr. av dessa påplussade 20 milj. kr. tas tillbaka. Det här är någonting som vi absolut inte kan gå med på.

Det här behandlas inte i dag, men jag nämner det i förbigående för att litet grand visa hur regeringen arbetar – vi återkommer till det.

Det som har fått människorna att verkligen vakna är de skador som försurningen har åstadkommit på skogen. Först uppmärksammades dessa skador i Västtyskland för ett par år sedan, men ingen ville egentligen prata så mycket om det då, utan man sade att det är sådant som händer. Nu har det här fenomenet nått också vårt land, och då blir vi helt plötsligt mera påtagligt påmindas om vad det är som håller på att hända.

I vissa områden i Tyskland har det t. o. m. gått så långt att man börjat

*Åtgärder mot
försurningen*

fundera på hur man skall kunna få fram ny skog. Det är alltså inte bara den gamla skogen som drabbas utan det är även problem med att få upp ny skog. I Tjeckoslovakien lär det finnas 170 000 hektar död skog.

Det här är alltså en process som är på gång ute i Europa, och där har man alltså en längre gående försurning än vad vi har. Det här sker delvis på marker som är ganska kalkrika. Våra marker är ju sura av sig själva och har inte samma motståndskraft. Om vi inte vidtar drastiska åtgärder kan vi redan nu räkna ut vad som kommer att hända här hemma i Sverige.

Skogsvårdsstyrelsen har ju gjort en stickprovsinventering som visar att även skadorna i Sverige är ganska omfattande. De är koncentrerade till södra och mellersta Sverige men är på marsch norrut. Vi är i behov av en mera ingående inventering.

Detta tas upp i ett antal motioner. Centerpartiet har ingen motion där vi direkt kräver att man skall vidta dessa åtgärder. Men vi ansåg att en kommission skulle tillsättas som skulle ta upp också detta problem. Men detta krav avvisas av riksdagsmajoriteten. Vi stödjer då de andra motioner där man tagit upp detta krav.

Utskottets skrivning innebär här en majoritet för oppositionen. Socialdemokraterna reserverar sig mot en närmare inventering. Men eftersom det kravet är mycket angeläget kan jag inte begripa varför socialdemokraterna så benhårt håller fast vid att till punkt och pricka göra det som står i propositionen och inget mer.

Vad vi upplevt är att vattnet försuras och att fisken dör. Dricksvattnet blir ibland oanvändbart. Vi har sett att skogen mår illa och dör. Det gäller framför allt barrträden men också lövträden. Och det gäller förmodligen en rad andra växter också. Vad händer då härnäst? Hur påverkas vi människor av försurningen? Ja, vi kan inte påverkas positivt, utan eftersom vi är beroende av att ett ekosystem fungerar, kommer vi naturligtvis att drabbas negativt i det långa loppet. I Västtyskland har man kunnat se att det inom vissa områden finns ett ökt antal astmafall, som man härleder till detta fenomen.

Fru talman! Centerpartiet har i olika sammanhang – så även nu – krävt snabba åtgärder för att komma till rätta med försurningen. I första hand måste vi minska svavelutsläppen. Det innebär att vi måste säga nej till den kolsatsning som regeringen föreslår. Inte heller den frågan behandlas i dag, men vi kommer till den så småningom. Vi måste också på ett bättre sätt hushålla med energin. Det faktum att vi har kunnat infria det mål att minska svavelutsläppen som vi fattade beslut om år 1976 beror i stor utsträckning på att vi under de borgerliga åren fick en energipolitik som har lett till att oljeanvändningen gått ned, att vi fått en annan inriktning på energipolitiken och att vi också fått en hushållning med energi, vilket kanske är det allra viktigaste. Vi måste också satsa på skogsbränslen, som inte medför försurning.

Från moderaterna har man reserverat sig till förmån för en satsning på kärnkraft, på Secure. Jag måste säga att jag inte kan förstå den inriktningen av politiken. Det kan inte vara vettigt att lösa ett visst problem genom att

*Åtgärder mot
försurningen*

skaffa sig ett annat som är ännu större och mer svårbemästrat.

Utöver att vi skall minska svavelutsläppen måste vi minska kväveutsläppen också. Då gäller det framför allt ett förslag om skärpta regler för bilavgaser som vi väntar på. Regeringen har nu haft ganska lång tid på sig men ännu inte kunnat presentera ett sådant förslag.

Vi måste också bättre studera hur kvävegödsel, som vi använder både i skogen och inom jordbruket, fungerar.

Men eftersom det inte bara är vi själva som sölar ner i naturen krävs det också internationella åtgärder. Under regeringarna Fälldins tid gjordes det mycket stora framsteg på detta område, och det krävs att detta arbete fortsätter. Den socialdemokratiska regeringen har nu varit vid makten ett och ett halvt år, och den har gjort märkligt litet för att komma till rätta med detta viktiga problem.

Herr talman! Jag vill med detta i första hand yrka bifall till utskottets hemställan, i vad avser inventering av skador på skog, men jag vill också yrka bifall till centerpartiets reservationer 3, 8 och 9, vilka Kerstin Andersson kommer att gå in på litet närmare senare i debatten.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 78 HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Ett av de förargligare uttrycken i vårt svenska språk är väl "Vad var det jag sade!" Man har på naturvårdarhåll mer än en gång fått anledning att under de senare åren ta till det uttrycket, efter hand som följderna av vårt våldförande på naturen blivit allt tydligare och efter hand som det visat sig att stämpeln "domedagsprofetia", som för det mesta tryckts på naturvårdarnas varningsord, haft en kuslig verklighet bakom sig. Den s. k. tyska sjukan är inte alls någon ny företeelse utan fanns långt före 1960. Den beskrevs i detalj år 1878 av en professor Richard Hess i Giessen, som också kraftfullt varnade för vad som skulle kunna ske om man inte såg upp i tid. Förmodligen avspisades han som vanligt med en medlidsam axelryckning och tillmålet domedagsprofet.

Men Hess har fått rätt, och nu är det inte tid längre för något slags skadeglädje från naturvårdarnas håll. Nu måste vi alla hjälpas åt att få bukt med de skador som vi själva vållat naturen genom vår blinda övertro på tekniken.

Som vanligt inställer sig frågan vem som skall betala kalaset. Svaret blir självfallet att det är den som har vållat skadorna som skall träda in. Men jag tror inte att vi kan komma så lindrigt undan. Det är en mångfald faktorer som här gör sig gällande. Det går inte att, när ersättningsanspråken kommer, utan vidare stämpla ja eller nej på räkningarna. I vilken mån är det den industriella försurningen som är skyldig? I vilken mån är det den naturliga nedfallet – som i förbigående sagt kan uppgå till avsevärda kvantiteter och inte får negligeras – som är upphov till det onda? Den gränsen kan vara ganska svår att dra. Inte blir det lättare att lösa problemet med försurningen

genom att t. ex. glesbygdernas vattentäkter, den ena efter den andra, blir så försurade att de inte längre kan användas. Vi måste på ett eller annat sätt klara av ersättningsfrågan. Vi måste reda ut förutsättningarna för ersättningar till följd av försurningsskador på skogen, och eftersom en sådan undersökning rimligtvis bör vara klar innan skadorna i vårt land nått kontinental nivå yrkar jag härmed bifall till den moderata reservationen nr 2.

Vårt mål måste vara att behålla markens produktionsförmåga, att människornas hälsa inte skall ta skada genom dålig kvalitet på grundvattnet och andra hithörande faktorer. Korrosionsskadorna uppgår redan nu till miljarder. Men det torde bli billigast att reparera och förebygga nu i stället för att vänta till om några år, då skadorna kanske kommit att uppgå till ännu fler miljarder. Det är vi politiker som måste ta ställning i de här frågorna förr eller senare.

Man får när man läser jordbruksutskottets betänkande lätt intrycket att hela försurningsfrågan egentligen bara handlar om kalk i olika mängder och på olika platser. Visst är kalkningen det enklaste botemedlet på kort sikt när det gäller spridning över begränsade områden. Men någon mirakelmedicin är sannerligen inte kalken. Tvärtom kan den ibland vara rent av skadlig. Det måste därför klart sägas ifrån att kalkningen måste följas upp. Det är tyvärr inte som utskottet anser att kravet i det här avseendet skulle vara tillgodosett. Kalkningen följs av en mängd biverkningar, och det är av vikt att vi genom permanent uppföljning i tid kan uppmärksamma dessa – de goda såväl som de mer negativa biverkningarna.

Kalkningens positiva sidor är kända, men låt mig nämna bara en negativ faktor. Har vi en gång börjat att kalka måste vi fortsätta med det. Kalken binder nämligen metaller. Skulle vi av ekonomiska eller andra skäl upphöra med kalkningen går reaktionen i motsatt riktning. Då frigörs metaller och vi kan få något av en metallchock och i vissa fall en svår algblooming i våra sjöar.

Var går f. ö. gränserna för dessa biverkningar? Det vet vi inte. Det är bl. a. därför som vi behöver den uppföljning som jag nyss nämnde.

En annan oklarhet är att det inte alltid är frånvaron av kalk som utlöser försurning. Vad händer om jag tillför kalk till ett ekosystem där denna mineral inte av naturen finns? Det vet vi inte heller någonting om. Men kanske en uppföljning kan ge oss klarhet. Vi hoppas det.

En utredning beträffande förhållandena i Blekinge – och jag skulle tro att de är likartade på andra ställen – som gjorts vid universitetet i Lund under ledning av docent Germund Tyler utmynnar i följande, mycket hårt sammanfattat:

1. Den enda varaktigt effektiva åtgärd som vi känner till är sänkning av försurande utsläpp.
2. Erfarenheterna av skogsmarkskalkning ger inte underlag för att rekommendera allmän kalkning av skogsmark.
3. Den överföring av åker-, betes- och lövskogsmark till barrskog som har skett under senare årtionden är en bidragande orsak till försurningen. Märk detta – det är en bidragande orsak, inte den enda orsaken till försurningen.

*Åtgärder mot
försurningen*

4. Vi behöver en ökad information och dokumentation av emissionernas effekter.
5. Det är ytterst angeläget att de undersökningar av försurningssituationen som har skett får möjligheter att drivas vidare.
Så långt referatet från undersökningen.

Utskottets moderata ledamöter har inte ansett det nödvändigt att fullfölja våra åsikter beträffande denna del av försurningsproblemen i en reservation, utan vi har nöjt oss med ett särskilt yttrande i förhoppning att det skall beaktas av dem som arbetar vidare på frågan.

Anf. 79 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Försurningen och dess effekter har också tidigare uppmärksamats av riksdagen. Då diskuterades mest följderna av förändrat pH-värde i våra vatten. Vegetationen förändrades, fiskar och andra djurarter dog ut. Under de tidigare regeringar där folkpartiet ingick togs många initiativ. Bl. a. initierades det kalkningsprogram som nu fullföljs av den nuvarande regeringen.

Tidigare gällde debatten mest försurningen av mark, vattendrag och sjöar, men skogsskadorna har alltmer uppmärksamats. Vem kan tänka sig ett Sverige utan skog eller med en skog som är allvarligt skadad utan möjligheter till normal tillväxt? En omfattande skogsdöd skulle för Sverige bli en nationell katastrof. För folkpartiet, som redan tidigt aktualiserat åtgärder mot försurningen, är det nu naturligt att föreslå att kraftåtgärder måste insättas. Vi anser att regeringen i det sammanhanget inte föreslår tillräckliga åtgärder.

De insatser som omedelbart behöver vidtas gäller inventeringar, forskning, internationella överenskommelser och slutligen främst skärpta krav beträffande de egna utsläppen från vårt land, som medverkar till försurningen.

Jag börjar med att diskutera inventeringsfrågorna. Orsakerna till skogsdöden är oklara. Skogsstyrelsen har utfört punktvisa inventeringar. Det har dock visat sig att anslagen för att kunna utföra dessa inventeringar har varit otillräckliga. Från folkpartiet har vi föreslagit att ytterligare 10 miljoner skulle anslås för att täcka kostnaderna. Vi anser att det är oundgängligen nödvändigt att ge regeringen till känna att inventeringsarbetet måste fullföljas. Socialdemokraterna har i reservation 1 hänvisat till att man genom riksskogstaxeringen i väsentlig grad kan tillgodose de behov som föreligger.

Detta är inte tillräckligt, och därför är det tillfredsställande att utskottets majoritet ställt sig bakom ett tillkännagivande till regeringen, att inventeringsarbetet måste få de resurser som erfordras. Vi har från folkpartiet funnit det så angeläget att få detta tillkännagivande att vi i detta betänkande släppt vårt direkta yrkande om ytterligare anslag. Det är ju angeläget att inventeringsarbetet omgående kommer i gång i full styrka.

Vårt krav på ytterligare anslag kvarstår, och anslaget kommer att behandlas i samband med forskningspropositionen. Vi hoppas då att övriga partier kommer att ställa sig bakom kravet på ytterligare 10 milj. kr. i anslag.

Det är naturligtvis så, att för att kunna genomföra ett tillfredsställande inventeringsarbete behöver man också resurser för att täcka kostnaderna.

I detta sammanhang kan det även vara angeläget att säga några ord om principerna för miljöavgifter. Inom folkpartiet anser vi att miljöavgifter är nödvändiga för att komma till rätta med miljöproblemen. Det som då – som jag finner det – skiljer oss från socialdemokraterna är att miljöavgifterna i socialdemokratisk tappning ofta blir en skatt vilken som helst. Miljöavgifterna får alltså förstärka budgeten. Enligt vår uppfattning skall miljöavgifterna återgå till insatser för att förbättra vår miljö.

Ett typiskt exempel på detta förfaringssätt är det aktuella anslaget till åtgärder mot försurningen. Det framgår även av den reviderade finansplanen att den försurningsavgift som tas ut är högre än det anslag på 85 milj. kr. som föreslås till åtgärder mot försurningen.

Flera motioner tar upp behovet av en kommission som tar fram handlingsprogram i kampen mot försurningen. För folkpartiet, som i sin motion tagit upp behovet av en rad konkreta åtgärder, är det naturligt att ställa sig bakom detta yrkande. Det är i och för sig ingen anmärkning, när man ställer detta yrkande, mot den grupp av generaldirektörer som regeringen utsett att samordna arbetet.

Försurningen, luftföroreningarna och hotet mot våra skogar är så alarmerande att en parlamentarisk kommission borde tillsättas. Till den kan, förutom parlamentarikerna, också knytas representanter från näringslivet och de centrala verk som ansvarar för dessa frågor. Kampen mot försurningen måste bli en nationell angelägenhet, inte endast en fråga om samordning mellan berörda ämbetsverk. En kommission borde ges möjlighet att lämna förslag som gäller åtgärder inom det egna landet, men också förslag till internationella insatser.

Jag yrkar bifall till reservation nr 3.

Till de åtgärder som innebär att vi själva kan förbättra rådande förhållanden hör skärpning av kraven vid förbränningar. Folkpartiet har år efter år drivit kravet på skärpta reningskrav vid eldning med kol. Det är därför tillfredsställande att det nu kommit en proposition om kolet. Vi konstaterar dock att genom dröjsmålet flera år gått förlorade när det gäller reningen av utsläppen.

Ett annat område som alltmer har uppmärksammats gäller reningen av bilarnas avgaser. Kväveföreningarna betyder mer än man hade trott tidigare i samband med försurningen, vid sidan om svavlet. Jordbruksutskottet redovisar i detta betänkande några motioner som tar upp bilavgasproblematiken. Folkpartimotionen, som redovisar konkreta krav, har dock inte tagits med. Detta anser jag vara beklagligt. Det är ju så, att man kan reservera sig i fråga om kompensation för försurningsskador och i fråga om bilavgasernas skadeverkningar och skriva vackra ord i ett betänkande. Det betydelsefulla i miljösammanhangen är emellertid om man kan stå för sin uppfattning när det gäller behovet av skärpta krav. Det gör folkpartiet. Vi menar att bilavgaserna har en så stor betydelse för luftföroreningarna, och då också för försurningen, att riksdagen nu bör uttala sig för skärpta krav. Vi tror att med den ökade

*Åtgärder mot
försurningen*

förståelse som uppkommit i Europa för dessa problem skulle en allmän övergång till renare avgaser underlättas, om Sverige gick före och fattade ett beslut om skärpta krav. Allmänna uttalanden i frågan har enligt min uppfattning mindre värde.

Folkpartiet har också aktualiserat de frågeställningar som hör samman med jord- och skogsbrukets egen andel i försurningsprocessen. Vi har inte reserverat oss mot utskottets ställningstagande men kan konstatera att jord- och skogsbrukets egen roll därvidlag måste bevakas. I detta sammanhang hänvisar jag till den speciella proposition om miljöavgifter på gödselmedel som skall behandlas här i sinom tid. Det märkliga i det sammanhanget är vad jag tidigare anfört om miljöavgifter. Avgifterna på gödselmedel anses tydligen vara avsedda att förstärka statskassan – inte att vara avgifter som aktivt skall användas för att motverka miljöproblemen. Det måste bli en styrning av miljöavgifterna mot aktiva insatser inom de områden som berörs – och i det här fallet insatser för att motverka försurningen. De får inte bli en allmän skatt.

Folkpartiet har i sin motion aktualiserat behovet av alternativa fällningskemikalier för kommunala reningsverk. Aluminiumföreningar har bevisligen medfört utfällningar som förorsakat omfattande fiskdöd, bl. a. i sjön Hjälmarén. Att få fram alternativa fällningskemikalier är en angelägen uppgift, och utskottet borde ha ställt sig bakom vårt yrkande.

Jag yrkar bifall till reservation 6.

I utskottets betänkande tas en rad regionala motioner upp. Eric Hägelmark har aktualiserat behovet av åtgärdsprogram för Blekinge län. Jag har i det sammanhanget i ett av mina särskilda yttranden framhållit att vårt önskemål om ett högre inventeringsanslag skulle ge en bättre grund för det arbete som skall utföras i Blekinge län.

De internationella initiativen, herr talman, är mycket angelägna. Lika angelägna är dock åtgärder inom det egna landet. När statsministern uttalar sig om förhållandena i England är det inget fel. Vi bör dock komma ihåg att det finns oerhört mycket att göra i vårt eget land. Dessutom får vi inte glömma att staterna i Östeuropa också är mycket stora förorenare. I dessa stater finns inte den naturliga folkopinion som vi i de demokratiska länderna, nödvändigt nog, har som miljöbevakare. För dessa länder är initiativ från utomstående regeringar nödvändiga. Jag hoppas att det också kommer regeringstuttalanden om föroreningsproblemen i Östeuropa.

Centern har i reservation 8 begärt skärpta internationella initiativ. Reservationen är bra, och jag hade i och för sig mycket väl kunnat ställa mig bakom den. Jag vill i sammanhanget också hänvisa till att den kommission som vi föreslår i reservation 3 aktualiserar ett handlingsprogram som tar upp internationella initiativ.

Sammantaget, herr talman, kan konstateras att försurningsfrågorna, som har tagits upp vid årets riksmöte, väckt många riksdagsledamöters intresse. Motionerna är många.

I betänkandet visas intresse för försurningsfrågorna. Som jag uppfattar det skiljer det sig dock i engagemanget och i hur långt man vill gå. Det skiljer sig

vidare i fråga om resurser och krav på åtgärder. Folkpartiet har en klar ambition. Vi menar att resurser måste ställas till förfogande, att miljöavgifterna skall användas till åtgärder mot försurningen, att vi får vara beredda att skärpa kraven i det egna landet, och att Sverige måste ha det internationella initiativet i kampen mot försurningen.

Med detta, herr talman, yrkar jag än en gång bifall till reservationerna 3 och 6. Med de delvis kritiska kommentarer som jag har anfört och som också framgår av de tre särskilda yttrandena yrkar jag i övrigt bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde Börje Stensson och Elver Jonsson (båda fp).

Anf. 80 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Förbränningen av de fossila bränslena kol och olja förorenar vår luft med koldioxid, svaveldioxid, kväveoxider, tungmetaller och andra ämnen. Resultatet av detta är försurning av mark och vatten. Det har man länge haft kännedom om, men det är först på senare tid som problemets vidd och omfattning stått klart.

Försurningen beskrivs i många drastiska ordalag, bl. a. som vårt största miljöproblem nu och i framtiden. Med tanke på de olika larmrapporter som ständigt läggs fram finns det fog för de drastiska ordvalen. Till detta kan läggas att frågan om en framtid för människor, djur och växter ytterst är beroende av huruvida de nödvändiga åtgärderna nu vidtas mot den pågående försurningen.

Man hör ofta att mycket kring försurningsproblematiken är höljt i dunkel och att mera forskning måste till. Men faran med att vänta på olika forskningsresultat är att det kan vara för sent att vidta åtgärder när dessa resultat kommer. Självklart behövs mera forskning. Men så mycket vet vi ändå att det är föroreningar och utsläpp från olika pågående verksamheter som är orsaken till det problem som i dag kan betraktas som det största. Vi kan alltså redan nu vidta olika åtgärder.

Det var sjöarna som gav de första varningssignalerna om den pågående försurningen, eftersom dessa har ett sämre skydd mot försurning än både mark och grundvatten. Försurningen av sjöar och vattendrag utgör även ett hälsoproblem, eftersom den satt fart på slumrande depåer av metaller i mark och sediment.

Naturvårdsverket anser resultatet överraskande, när man undersökt gäddor från 400 sjöar, spridda över hela landet, De högsta halterna av kvicksilver hittades inte i gäddor från sydvästra Sverige, där försurningen gått längst, utan i materialet från nedre Norrlands skogssjöar. Vad som är mycket oroande är att naturvårdsverket anser att antalet svartlistade sjöar bara speglar hur många som analyserats. Vi har därför dragit den slutsatsen att en mer omfattande undersökning av våra vattendrag omgående måste startas. Det måste ur folkhälsosynpunkt anses högst otillfredsställande om det anses finnas tusentals sjöar med höga kvicksilverhalter i fisk, och att dessa inte har undersökts.

Nu har också vår skog drabbats. Det är bara något år sedan de första rapporterna om skogsskador i Västtyskland och andra länder på kontinenten nådde oss. För Sveriges del var skogsdöden ännu ett avlägset hot. Det visas inte minst av den uppfattning som redovisas 1982 i rapporten Försurning i dag och i morgon. Där heter det bl. a.: "I dag finns i Skandinavien inga tydliga indikationer eller bevis varken för ökad eller minskad skogsproduktion som ett resultat av den sura nederbördens verkningar på skogsmarken och dess bördighet."

Nu har det hänt saker väldigt snabbt. För ett år sedan fick vi veta – genom undersökningar som gjorts i Halland – att skogsmarken i södra Sverige är dubbelt så sur som för 50 år sedan. Samtidigt kom de första rapporterna om försurningsskadad skog från Blekinge. Nu kommer rapporter om skadad skog även från Norrland.

Hur lång tid har vi då på oss? Ja, det vet vi egentligen inte, men allt tyder på att det brinner i knutarna.

Vi ser mycket allvarligt på de rapporter som framläggs om skador på skog, och därför har vi ansett det angeläget att i ett tillkännagivande till regeringen framhålla det nödvändiga i att den inventering och kartläggning som redan påbörjats resp. planeras i anslutning till riksskogstaxeringen snarast förs vidare och fullföljs. Enligt vår uppfattning är det här en mycket angelägen åtgärd, och jag har mycket svårt att förstå att socialdemokraterna blir så upprörda över att riksdagen försäkrar sig om att arbetet fullföljs över hela landet, att detta fått en reservation från deras sida till följd. Jag vill inte tro att det är ointresse från deras sida, utan att reservationen är ett olycksfall i arbetet.

Gödslingen, både av jordbruks- och skogsmark, bidrar också till försurningen. Enligt gjorda beräkningar beror ca en femtedel av försurningen på ökad användning av surgörande gödselmedel. Nu görs försök att motverka detta med kalkning, men det finns i dag ett stort ackumulerat behov att komma till rätta enbart med gödselmedel av åkermarken. Det finns numera också forskare som anser att en del av skogsdöden kan orsakas av avdunstning från jordbruksmark, där träden inte drabbas genom markens försurning, utan trädkronorna skadas direkt.

I fråga om skogsmarken har vissa åtgärder redan vidtagits, men vi anser det gjorda inte vara tillräckligt. När det gäller skogsgödsling handlar det inte enbart om försurning, utan även andra skador kan uppstå. Verkningarna av en intensiv gödsling av skogsmark är inte tillräckligt utforskade. Vi anser därför att åtminstone den s. k. omdrevsgödslingen borde förbjudas.

Försurningen drabbar också grundvattnet och därmed dricksvattnet. Det är de grävda brunnarna som drabbas i första hand, men det finns tecken som tyder på att även borrhälsbrunnar drabbas. I landets tätorter sker vattenförsörjningen kollektivt genom vattenverk, och vid dessa verk tas prover och vissa möjligheter finns också att behandla konsumtionsvattnet så att det blir tjänligt för konsumtion. Dessa möjligheter finns inte i glesbygden, där dricksvattnet måste tas från lokala brunnar. Vi ser det som ett mycket skäligt krav, att de människor som bor utanför tätorterna får samma möjligheter till

*Åtgärder mot
försurningen*

en godtagbar kvalitet på sitt dricksvatten som de som bor i tätorterna. Det här kan man åtgärda genom en kontroll av vattenkvaliteten utanför våra tätorter, och det måste ske utan oskäligen kostnader för de berörda människorna.

Vi vet också att bilavgaserna spelar en roll i försurningsproblematiken och därför är en dominerande miljöfråga. Vi har i en särskild motion till årets riksdag, som inte behandlas nu, aktualiserat frågan om överföring av långväga lastbilstransporter till järnväg. Trafiken svarar för ca 60 % av kväveoxidutsläppen och för ca 10 % av svavelutsläppen. Den tunga trafiken, och då främst lastbilarna, svarar för stora delar av såväl kväveoxid- som svavelutsläpp. Även om åtgärder nu förbereds mot utsläppen från personbilar, återstår då att åtgärda kväveoxidutsläpp från den tunga trafiken. Utsläppen från en enda tung lastbil per kilometer är 10–15 gånger större än från en personbil. Det finns inte heller möjligheter att på något avgörande sätt minska kväveoxidutsläppen från denna tunga trafik genom avgasrening. Gjorda beräkningar visar att utsläppen från bilarna gör större skada än alla svenska industriutsläpp tillsammans.

Nu bedyrar alla sin vilja att göra allt för att åtgärda det problem som vi nu diskuterar. Därför skulle jag vilja ställa följande fråga till mina meddebattörer Lennart Brunander, Hans Wachtmeister, Lars Ernestam och Grethe Lundblad:

Det är fullt möjligt att överföra en stor del av de tunga transporterna på landsväg till järnväg och därmed minska kväveoxidutsläppen mycket kraftigt. Är ni beredda att medverka till en sådan åtgärd? Den frågan kan besvaras med ja eller nej.

Jag är medveten om att det blir ett ingrepp i den s. k. fria företagsamheten, att det blir en medveten styrning av trafiken, men dessa tunga transporter på landsväg kan ju liknas vid en miljöfarlig verksamhet. Uttalar man sin vilja att vidta åtgärder för att förhindra miljöförstöring, borde man kunna ställa upp bakom en sådan åtgärd som att kraftigt minska utsläppen från bilarna. Jag vill ha ett klart besked i den här frågan.

Försurningens problem är i hög grad internationellt, och problemets lösning måste således bli internationell. I den svenska studien inför Stockholmskonferensen 1982 om försurningen av miljön redogörs för olika länders nedfall från egna utsläppskällor. Frågan kan då ställas: Har Sverige någon möjlighet att påverka den utvecklingen? Ja, det goda har skogsdöden i Europa fört med sig att trycket på politikerna har ökat. Sverige har gjort mycket i den här frågan, det skall inte förnekas, men vi måste mycket aktivt fortsätta att verka bland övriga länder för att de försurande utsläppen på ett planerat sätt minskas. Enligt vår mening måste regeringen ta nya internationella initiativ. Vi anser att initiativ bör tas till en ny internationell konferens, där man även bör aktualisera ett åtgärdsprogram för hela Europa. I ett sådant åtgärdsprogram skulle en internationell miljöavgift kunna diskuteras, vilken skulle kunna användas till åtgärder för att minska utsläppen.

Herr talman! Jag har mycket summariskt berört vår motion om ett åtgärdsprogram mot försurningshotet. Vi påstår inte att det här åtgärdspro-

grammet löser det stora försurningsproblemet, men vi anser det vara ett värdefullt bidrag i kampen mot försurningen.

I betänkandet om åtgärder mot försurningen behandlas inte mindre än 21 motioner. Med några undantag har dessa motioner yrkanden som i stor utsträckning tillgodoses i det åtgärdsprogram som vi har föreslagit och som återfinns i reservation nr 4. Detta innebär vid den kommande voteringen att vårt ställningstagande när det gäller vissa reservationer inte beror på att vi skulle vara motståndare till de förslag som där förs fram, utan att vi anser att dessa förslag ryms i det åtgärdsprogram som vi har föreslagit.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservation nr 4 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 81 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! John Andersson ställde en fråga till oss angående överförande av transporter från väg till järnväg för att därigenom minska de försurande utsläppen. Mitt svar är ett klart ja – vi vill gärna medverka till det. Det är inte mer än någon vecka sedan vi diskuterade järnvägsfrågorna i riksdagen. Vad som är helt avgörande för om denna övergång är möjlig är hur vi bygger upp vårt järnvägsnät och vilken service – med turtäthet och annat – som vi erbjuder. I den förra debatten talade jag om bibehållande av järnvägar, även de mindre bandelarna. Jag sade i det sammanhanget att det är viktigt att slå vakt om järnvägen, och att man skall försöka få över stora delar av biltransporterna till järnväg för att därigenom minska utsläppen.

Anf. 82 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! Jag delar naturligtvis uppfattningen att det är angeläget att så mycket transporter som möjligt går på järnväg. I Norrland måste dock en mycket stor del av godstransporterna gå med bil även i fortsättningen. Det är därför mycket viktigt att vi får igenom de skärpta kraven på rening av bilarnas avgaser. Jag tror att John Andersson och jag har samma uppfattning i det fallet.

Anf. 83 HANS WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! John Andersson vet mycket väl att vi i det här huset är klivna. Vi har våra personliga åsikter, och vi har såsom talesmän för vårt parti i utskotten att framföra partiets åsikter.

Om John Andersson vill veta vad jag tycker i den här frågan kan han komma till de föreläsningsföreningar där jag ibland brukar medverka. Då får han absolut klart för sig vilken ståndpunkt jag står på. När det gäller att framföra partiets åsikter anser jag mig förhindrad att här tala å dess vägnar. Partiets svar kommer att ges i vanlig ordning i annat sammanhang.

Anf. 84 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag kan bl. a. hänvisa till centerns motion angående försurningen för att belysa problemet med kväveoxidutsläppen från bilarna. Där visas att utsläppen mellan 1970 och 1980 har ökat från 260 000 ton till

320 000 ton. Som Lars Ernestam säger kan vi rena avgaserna. Tyvärr går det inte att rena avgaserna från dieselfordonen. Dessa står för den stora delen av avgaserna. Dagens teknik klarar inte detta.

Jag konstaterar att det enbart är Lennart Brunander som ger ett klart besked om att centerpartiet är berett att medverka till åtgärder som gör att vi minskar den tunga landsvägsburna trafiken till fördel för järnvägstrafik och kanske också för sjöfart.

Även i Norrland kan vi använda järnväg. Från Trelleborg till Haparanda har vi järnväg och landsväg parallellt. Det finns ingen anledning att lägga ner miljoner och åter miljoner kronor på att underhålla landsvägar, som slits ner oerhört mycket av den tunga trafiken. Det är mycket bättre att de transportererna sker på järnväg eller med sjöfart.

Med kännedom om Hans Wachtmeisters inställning när det gäller miljöfrågorna kanske jag får beklaga att han i den här frågan liksom i många andra frågor inte kan framföra sitt partis uppfattning utan endast får deklarerat sin personliga uppfattning. Jag var nog medveten om att jag inte skulle kunna få moderaterna att ställa upp för en medveten styrning av trafikpolitiken.

Menar man verkligen allvar då man säger att det här är ett av de största, kanske det allra största, av de problem vi har här i landet och i världen i övrigt i fråga om miljön, så måste man enligt min uppfattning verka för en förnuftig transportpolitik. Detta fordrar styrning och ingripanden, men har man viljan att vidta åtgärder måste den i ett sådant fall stå över de andra intressen som kan komma i kläm.

Anf. 85 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Jag vill litet grand komplettera det John Andersson sade när det gäller dieselavgaserna. Hade John Andersson läst litet vidare i centerns motion, som han började på, hade han kommit fram till att vi från centerns sida också kräver att man vidtar åtgärder när det gäller dieselavgaserna. Det börjar komma fram teknik också på detta område. Man har dessutom möjligheten att köra på metanol, som det också pågår försök med.

Jag håller med om att ett viktigt sätt är att eliminera behovet att köra så många långa transporter med bil och i stället gå över till järnväg. Men helt kommer vi inte bort från landsvägstransporter, och då är det viktigt att inte släppa dieselbiten utan även där få fram renare alternativ.

Anf. 86 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! Jag vill bara mycket kort till John Andersson säga att jag är optimistisk och tror att den tekniska utvecklingen kommer att möjliggöra också rening av dieselavgaser.

Anf. 87 HANS WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Om John Andersson inskränker sin fråga till att gälla om jag är villig att ställa upp för en förnuftig trafikpolitik, säger jag utan vidare ja.

Nr 133

**Onsdagen den
2 maj 1984**

*Åtgärder mot
försurningen*

*Åtgärder mot
försurningen*

Anf. 88 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Lennart Brunander och jag tycks vara ganska så överens. Jag ställer mig emellertid litet tvivlande till att man har kommit så värst långt på väg när det gäller att rena dieselavgaserna.

Det är ändå på det sättet, Lars Ernestam, att man inte löser problemet enbart genom att rena avgaserna. Det finns ju också andra problem då det gäller den tunga trafiken. Vi tycker det är helt felaktigt att den tunga trafiken skall gå på landsväg, när det finns både sjöfart och järnväg. Alla skäl talar alltså för att överföra trafiken till dessa två trafiksätt – inte enbart försurningen och de skador som utsläppen från bilarna medför.

Sedan får jag tacka Hans Wachtmeister för att han kommer att ställa upp när motionen om överföring av den tunga trafiken till järnväg kommer att behandlas här i kammaren.

Anf. 89 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Försurningen är ett gränslöst miljöhot. Sverige är ett speciellt hårt drabbat land, därför att över 70 % av de försurande svavelnedfallen kommer från utsläpp i andra länder och därför att vår jordmån är särskilt utsatt. Men när det gäller luftföroreningar på grund av kväveutsläpp kommer en betydligt större del från svenska källor, bl. a., som har sagts här tidigare, från bilarnas avgaser. Och inget enskilt land förorenar egentligen vårt land mer än Sverige självt gör.

I de flesta motioner som behandlas i detta betänkande tar man främst upp skadorna på skog och sjöar som orsak till insatser mot försurningen. I den moderata utskottsmotionen reses t. o. m. direkta krav på ersättning till skogsägarna för försurningsskador.

Jag vill påpeka att försurningen också innebär allvarliga risker för människors hälsa. Det bör inte förtigas i debatten. Riskerna uppstår dels direkt genom luftföroreningar som påverkar främst känsliga personer, dels indirekt genom att tungmetaller fälls ut i dricksvattnet. Till följd av bl. a. surt regn och konstgödsel, som innehåller kadmium, ökar kadmiumhalten i marken. Detta kadmium överförs sedan till växterna. Denna effekt är betydligt mindre uppmärksammas men egentligen mycket farligare på sikt.

Såväl i skogen som i lantbruket har mer intensiva odlingsmetoder skapat en obalans i den naturliga försurningsprocessen. Det är bl. a. detta som har försvagat den naturliga motståndskraften mot utifrån kommande nedfall. Jag tror att man skall påminna sig det.

I det aktuella betänkandet behandlar vi jordbruksdepartementets budget under punkt H 12 Åtgärder mot försurningen och de fristående motioner från i januari som rör sig kring detta tema. Eftersom frågan om svenska gränsvärden för utsläpp vid kolförbränning tas upp i en energiproposition som senare i år kommer att behandlas i kammaren skall inte den frågan diskuteras i dag. Jag skall här endast uppehålla mig vid de delar av motionerna och betänkandet som gäller internationella åtgärder. Senare kommer Ove Karlsson att beröra frågorna om inhemska krav och åtgärder.

Som jag sade tidigare är Sverige på grund av sitt geografiska läge och sina

geologiska förutsättningar mycket starkt hotat av luftburna föroreningar från den europeiska kontinenten. Ända sedan 1970-talet har vi i vårt land varit aktiva i den internationella försurningsdebatten. Både 1972 och 1982 har frågan diskuterats på stora internationella konferenser här i Sverige.

1974 medverkade vi från svensk sida aktivt i utarbetandet av en nordisk miljövårdskonvention om att vi skulle ta ömsesidig hänsyn över gränserna i Norden. Denna konvention användes när det gällde att få till stånd mindre svavelutsläpp över Öresund.

1979 kom, efter ett intensivt svenskt förarbete, en europeisk konvention om samarbete för att begränsa de gränsöverskridande luftföroreningarna. Efter det att konventionen har ratificerats har de nordiska länderna lagt fram förslag om en 30-procentig minskning av utsläppen över en tioårsperiod.

Nu tycks också EG-kommissionen ha vaknat och vara villig att medverka till ännu större begränsningar i utsläppen. De nordiska miljövårdsministrarna träffas titt och tätt och försöker att skärpa kraven både när det gäller utsläpp från rökgaser och i fråga om bilarnas avgasrening. De verkar också för införandet av blyfri bensin.

Jag vill gärna säga att jag tycker att den brittiska regeringens dröjsmål med att vidta utsläppsminskande åtgärder f. n. är en svart plump i det internationella protokollet. De nordiska ministrarna har här försökt att påverka.

Alla partier vill nu vara först och bäst på detta område. Men är det inte, bästa vänner i jordbruksutskottet, på grund av ökad kunskap och mer omfattande undersökningar som efter hand har klarlagt problemets vidd och allvar och visat hur komplicerat det är att lösa som vi begär ytterligare åtgärder? Det räcker inte med bara kalkning och begränsningar av utsläpp. Vi måste också se över driftformerna i jord- och skogsbruket, både nationellt och internationellt, för att verkligen få någonting gjort åt problemet.

Jag skulle gärna vilja hinna med att ganska kort bemöta vad som har sagts av mina meddebattörer. Jag är glad över att Lennart Brunander i sitt anförande utöver skogsdöden kom in även på dricksvattnet och de frågor som berör jordbruket, t. ex. kvävegödslingen. Lennart Brunander påstod att det var främst under regeringen Fälldins tid som man tog itu med dessa frågor. Men det som skedde beträffande ECE-överenskommelsen hände ju inte bara under Fälldinregeringens tid. Detta arbete har följts upp, senast på ett möte i Canada och genom nordiska överläggningar.

Hans Wachtmeister vill gärna tala om att naturvårdarna tidigt kom med domedagsprofetior. Jag erkänner gärna att han är en stor miljökampe, som känner hårt och varmt för dessa frågor. Men jag kan ändå inte frigöra mig från att moderaterna vaknade sent riktigt, först när försurningen gick ut över skogsägarnas ekonomi. Tidigare var de inte så angelägna om att man skulle sätta in samhällsåtgärder på detta område. Jag hoppas emellertid att de, när de nu har vaknat, skall aktivt hårt gå in för dessa frågor och hjälpa till med att förebygga ökade utsläpp. Det viktiga är att vi blir bättre på detta område. Det räcker inte med att bara kräva av andra länder.

Jag tror inte, Lars Ernestam, att man kan säga att folkpartiregeringen var den regering som initierade kalkningen. Jag tror faktiskt att alla regeringar

*Åtgärder mot
försurningen*

*Åtgärder mot
försurningen*

som har suttit sedan mitten av 1970-talet har medverkat till ökad kalkning för att minska problemen i Sverige. Det är bra att alla nu har skärpt tonen. Men låt oss också bli överens, alla vi som vill göra mer mot försurningen, om att det kommer att kosta pengar och innebära uppoffringar för olika grupper. Måtte vi då vara överens också om dessa frågor och inte bara när det gäller att tala om hur bekymmersamt läget är.

När Lars Ernestam säger att vi måste hänvända oss också till östländerna, håller jag gärna med honom. Vi måste uppmana även dem att minska sina utsläpp. Men samtidigt skall vi vara på det klara med att ett av de länder som drabbas av svenska utsläpp faktiskt är Sovjetunionen. Vi har alltså även vi ett dåligt samvete i utsläppssammanhang.

När det gäller John Andersson har jag bara tid att kommentera hans tal om att man för att minska bilavgasutsläppen skulle försöka att i större utsträckning övergå till spårbundna transporter. Jag vill gärna säga att socialdemokraterna alltid har varit positiva till ökad kollektivtrafik. Men för mig – jag kommer ändå från Helsingborg – är problemen inte så enkla. Många utländska lastbilar kommer över till Sverige med färjor och båtar och kör i långa tåg på våra vägar. Jag tror inte att vi har någon möjlighet att förbjuda utländsk biltrafik i Sverige. Men när man i Europa så småningom kommer fram till hårdare krav på avgasrening och eventuellt blyfri bensin, har också vi nytta av detta beträffande de bilar som kör genom Sverige. Därför är det så oerhört viktigt att vi försöker få till stånd europeiska bestämmelser just på detta område.

Herr talman! Ytterst är det fråga om att få ett fast grepp om utsläppen i luften av de kemikalier som frigörs vid förbränning av olika slag. Det kommer att göra både energiproduktionen och värmeproduktionen dyrare. Vi vill ha ett stöd när det gäller dessa frågor. För Sverige blir inte trott internationellt, om vi inte själva vidtar åtgärder när så är möjligt. Vi exporterar själva försurande utsläpp i viss mån till Finland och Sovjetunionen.

Naturvårdsverket har sagt: "Den industriella världen har gjort det gemensamma luftrummet till sin sopstation." Den nonchalansen har drabbat oss också i Sverige. Nu måste Sverige tillsammans med andra länder sätta i gång en gemensam renhållningsaktion. Jag vet att den socialdemokratiska regeringen verkligen vill satsa mycket på att få till stånd internationella överenskommelser på detta område. Jag hoppas att vi i det arbetet får stöd också från andra politiska partier.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan med undantag av hemställan under mom. 3, där jag yrkar bifall till reservation 1. Jag yrkar vidare avslag på reservationerna 5, 7, 8 och 9.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

6 § Anmälades och bordlades
Motionerna

1983/84:2899 av *Jan Hyttring* och *Ingvar Karlsson* i Bengtsfors
Totalisatorskatt, m. m. (prop. 1983/84:180)

1983/84:2900 av *Per-Ola Eriksson* och *Sören Häggroth*
Nordiskt kultursamarbete m. m. (prop. 1983/84:181)

1983/84:2901 av *Knut Wachtmeister m. fl.*

1983/84:2902 av *Stig Josefson m. fl.*

Ändring i lagen (1951:442) om förhandsbesked i taxeringsfrågor (prop. 1983/84:186)

1983/84:2903 av *Stig Josefson m. fl.*

Ändring i lagen (1968:430) om mervärdeskatt, m. m. (prop. 1983/84:189)

1983/84:2904 av *Jan-Erik Wikström m. fl.*

1983/84:2905 av *Anita Bråkenhielm m. fl.*

1983/84:2906 av *Lars Werner m. fl.*

1983/84:2907 av *Christer Eirefelt*

1983/84:2908 av *Ulf Adelsohn m. fl.*

1983/84:2909 av *Kurt Hugosson* och *Lars-Erik Lövdén*

1983/84:2910 av *Rune Gustavsson m. fl.*

1983/84:2911 av *Olof Johansson*

Vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen, m. m. (prop. 1983/84:190)

1983/84:2912 av *Stig Josefson m. fl.*

1983/84:2913 av *Per Israelsson m. fl.*

1983/84:2914 av *Per Westerberg m. fl.*

1983/84:2915 av *Bo Lundgren*

Skatt på vissa dryckesförpackningar, m. m. (prop. 1983/84:195)

7 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 27 april

1983/84:152 av *Pär Granstedt* (c) till utbildningsministern om svenska mediebidandsinsatser:

Utvecklingen av massmedia i tredje världen är av vital betydelse för att möjliggöra en demokratiseringsprocess. Massmedia kämpar samtidigt med stora svårigheter i många av dessa länder. Svårigheterna för journalister att få en adekvat utbildning är ofta stora. Tekniska, ekonomiska och distributionsmässiga svårigheter kan vara betydande. I stora delar av världen har man mycket litet av massmedietradition att falla tillbaka på. Censuråtgärder och andra påtryckningar från regimernas sida är vanliga.

Mot denna bakgrund är massmediebidand viktigt, samtidigt som det är nödvändigt att utforma bidandsinsatserna med stor omsorg. På det multilateral planet har UNESCO ett ansvar, som man försöker uppfylla genom ett särskilt program för massmediebidand, IPDC. Denna positiva inställning har senast markerats av statsrådet Göransson vid UNESCO:s extra general-

Nr 133

Onsdagen den
2 maj 1984

*Meddelande om
interpellationer*

konferens hösten 1982 och av statsrådet Hjelm-Wallén vid generalkonferensen hösten 1983.

Vad som under åren har väckt en viss förvåning såväl inom UNESCO som i u-landskretsar är att Sveriges uttalade positiva inställning knappast resulterat i något svenskt stöd till IPDC:s verksamhet. I såväl årets budgetproposition som den särskilda UNESCO-propositionen 1983/84 görs dock uttalanden som ger vid handen att svenska åtaganden kan vara på väg.

Jag hemställer därför om att få ställa följande frågor till statsrådet Hjelm-Wallén.

1. Planeras några svenska mediebidragsinsatser inom ramen för eller i samarbete med IPDC?
2. Hur är i så fall en sådan insats tänkt att vara utformad och när skulle den kunna komma till stånd?

1983/84:153 av *Kerstin Nilsson* (s) till kommunikationsministern om bandelen Karungi-Övertorneå:

Under 1970-talet och senare år uppvisar godstrafiken på bandelen Haparanda-Övertorneå-Boden en klar tendens: stabil ökning år från år. Det är framför allt godsflödet från Finland och även från Sovjet som ökar i omfattning. Denna ökning skulle under bättre betingelser kunna omfatta även persontrafik.

Bandelen från Boden till Övertorneå, som färdigbyggdes under första världskriget, är mycket svagt konstruerad och motsvarar inte nutida behov. Underhållet har varit starkt eftersatt, tidtabellen har inneburit timslånga väntetider vid övergångar med ty åtföljande långa restider, vilket starkt reducerat och hämmat resandebenägenheten.

I övre Tornedalen finns mineral- och andra naturtillgångar för utvinning. På finsk sida har på senare år för dylikt ändamål järnväg dragits fram till Kolari i höjd med Pajala. Spårbunden trafik upplevs därvid ha framtiden för sig.

I avvaktan på genomförd upprustning av bandelen Haparanda-Boden och i avvaktan på eventuellt framtida behov av järnväg till övre Tornedalen, bör såväl SJ:s persontrafik som godstransporter till Övertorneå bibehållas intakta.

Skulle länstrafikbolagets och transportrådets bedömning leda till nedläggning av järnvägstrafiken innebär detta ett bortfall av fasta arbetstillfällen i en av arbetslöshet och avflyttning så hårt drabbad kommun. Därvid bortfaller underlaget för vagns- och reparationservice vid SJ-verkstan i Övertorneå.

I stället borde aktiva insatser för en förbättrad arbetsmarknad göras. Tillverkning av järnvägsmateriel kan utökas vid Formelprodukters verkstad i Övertorneå och SJ:s serviceverkstad.

Bandelen Karungi-Övertorneå kunde på grund av sitt läge, geografiskt och klimatologiskt, bli en SJ:s experimentbana för forskning och testning av olika järnvägsmateriel m. m.

I samverkan med Nordkalottens AMU-center i Övertorneå kunde olika

nordiska samverkansprojekt i vad gäller utbildning och teknik genomföras.

Under den ljusa sommartiden kunde med små insatser banan användas för turistiskt attraktiva projekt.

Sådana experimentella satsningar skulle ligga väl i linje med det projekt för forskning och framtidsstudier, Kommunerna och framtiden, som Övertorneå kommun som en av sju i landet deltar i.

Mot denna bakgrund vill jag fråga statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet:

Avser regeringen vidta åtgärder för att göra bandelen Karungi-Övertorneå till forsknings- och experimentbana för SJ:s utveckling av järnvägstrafik?

den 30 april

1983/84:154 av *Rolf Rämgård* (c) till finansministern om vinstdelningsskatten för kommunala bolag:

Huvudfinansieringskällan för löntagarfonderna är den s. k. vinstdelningsskatten. Vinstdelningsskatt tas ut av aktiebolag och ekonomiska föreningar. Allmännyttiga bostadsföretag är undantagna. Skatten beräknas på en real vinst, vilket i princip innebär att inflationens inverkan på tillgångar och skulder beaktas.

För företag med litet eget kapital och stora skulder slår den reala metoden hårt. Detta gäller t. ex. för många kommunala företag som bildats för att främja småföretagsamheten och för att utveckla alternativa inhemska energikällor.

Vinstdelningsskatten är konstruerad med ett fribelopp på 500 000 kr. Koncerner, dvs. flera företag under en ledning, får bara tillgodoräkna sig detta fribelopp en gång. Ett kommunens företag behandlas i detta sammanhang som en koncern.

Den reala vinstbeskattningen – kombinerad med koncernreglerna – kan leda till att kommunala företag får betala en stor vinstdelningsskatt, trots att de går med förlust eller med bara mycket små vinster.

Som ett exempel kan nämnas det kommunala fastighetsbolaget som äger Kommunernas hus i Falun. Bolaget kommer, räknat på 1983 års siffror, att få betala 150 000 kr. i vinstdelningsskatt trots att resultatet var 0.

Ovannämnda exempel visar klart vad som kan inträffa när ogenomtänkta lagstiftningsförslag hastas fram och inte heller får genomgå normalt remissförfarande.

Jag vill mot denna bakgrund fråga finansministern: Vad vill finansministern göra för att komma till rätta med det uppenbart orimliga förhållandet att kommunala bolag kan få betala hög vinstdelningsskatt trots att de har små eller t. o. m. inga vinster?

8 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

*Meddelande om
frågor*

den 27 april

1983/84:529 av *Barbro Evermo* (s) till utbildningsministern om nomineringen av ledamöter i linjenämnd inom högskolan:

I den nya högskoleförordningen har texten som bereder myndigheter och organisationer tillfälle att avge förslag till ledamöter i linjenämnd utgått.

Det förutsätts i lagens förarbeten att företrädarna för yrkeslivet kommer att utses bland sådana personer som har både erfarenhet av och fortlöpande kontakt med det yrkesområde som linjenämnderna avser.

Med hänvisning till ovannämnda vill jag ställa följande fråga till statsrådet:

Innebär ändringen i högskoleförordningen att arbetsmarknadens parter ej längre skall beredas tillfälle att avge förslag till ledamöter i linjenämnd?

1983/84:530 av *Lennart Brunander* (c) till jordbruksministern om skydd för de fjällnära skogarna:

Den fjällnära skogen är av ett mycket stort intresse ur naturvårds- och naturvetenskaplig synpunkt och har ett stort värde ur rennäringens synpunkt.

Vi nås allt oftare av larmrapporter om att dessa värden raseras. Det tar mycket lång tid att reparera de skador som blir följden av olämpliga avverkningar – om skadorna ens går att reparera.

Ur ekonomisk synpunkt har skogsbruket inom detta område mindre betydelse.

Jag vill med det anförda ställa följande fråga till jordbruksministern:

Är jordbruksministern beredd att införa ett moratorium i avvaktan på att de biologiska förutsättningarna för skogsbruket i dessa områden blivit klarlagda och de skyddsvärda områdena har avgränsats och givits ett fullgott skydd?

1983/84:531 av *Pär Granstedt* (c) till statsrådet Birgitta Dahl om åtgärder mot högtemperatursystem för bostadsuppvärmning:

I proposition 1980/81:135 framhölls vikten av lågtemperatursystem för bostadsuppvärmning för att möjliggöra framtida anslutning till bl. a. solvärme och värmepump. Riksdagen ställde sig bakom denna uppfattning. Trots detta bedriver SABO-företagen en omfattande verksamhet – finansierad med statliga lån – som innebär en injustering av värmesystem för högtemperatur. Det görs således stora statligt finansierade investeringar som minskar möjligheterna att i bostadsbeståndet använda lågtemperaturvärme.

Är regeringen beredd att vidta åtgärder – t. ex. ändring av lånereglerna – så att injusteringen av värmesystem för högtemperatur upphör?

1983/84:532 av *Pär Granstedt* (c) till utbildningsministern om arbetsformer-
na på institutionsnivå inom högskolan:

I regeringsbeslut den 22 mars 1984 fick styrelsen för Tekniska högskolan i Stockholm tillstånd att försöksvis tillämpa ett system som innebär att de valda institutionsstyrelserna avskaffas för vissa institutioner och ersätts med en gemensam styrelse för institutionsgruppen utsedd av högskolestyrelsen.

Vad är syftet med att bedriva försöksverksamhet med att avskaffa de demokratiska arbetsformerna på institutionsnivå inom högskolan?

1983/84:533 av *Börje Hörnlund* (c) till finansministern om vinstdelningen till löntagarfonder från kommunala bolag:

Skellefteå kommun är ägare till kommunala bolag som enligt gällande regler för löntagarfonder skall betala över 2 milj. kr. i vinstdelningsavgift. Kommunens socialdemokratiska ledning skall nu föreslå omläggningar och förändringar av organisationen så att vinstdelning till löntagarfonder skall kunna undvikas ("skatteplanering").

Avser finansministern att vidta åtgärd för att förhindra att Sveriges kommuner och landsting vidtar skatteplanering av sådan art för sina kommunala bolag att vinstdelning till löntagarfonder undviks, eller skall kommunerna vidta skatteplanering i sådant syfte?

1983/84:534 av *Barbro Nilsson* i Örnsköldsvik (s) till utbildningsministern om ämnet religionskunskap i gymnasieskolan:

I proposition 1983/84:100 bil. 10 föreslås försöksverksamhet med ett nytt ämne i gymnasieskolan, nämligen kulturkunskap.

Gymnasieutredningen har fört fram förslag om detta ämne med hänvisning bl. a. till att vi i Sverige nu har ett mångkulturellt samhälle och att vi lever i en alltmer internationell omgivning.

Försöksverksamheten skall enligt förslaget omfatta två veckotimmar kulturkunskap på teoretiska gymnasielinjer och en veckotimme på yrkesförberedande linjer. Ämnet kan ha visst annat ämne som sitt värdämne, alternativt vara integrerat med andra ämnen.

Utifrån denna bakgrund, och med kännedom om SÖ:s förslag till utformning av det föreslagna nya ämnet kulturkunskap, ber jag att få ställa följande fråga till utbildningsministern:

Vilka konsekvenser kan den föreslagna försöksverksamheten få för ämnet religionskunskap i gymnasieskolan?

den 2 maj

1983/84:535 av *Gunhild Bolander* (c) till socialministern om en ny omsorgslag:

Den statliga omsorgskommittén lade i juni 1981 fram ett genomarbetat

Nr 133

Onsdagen den
2 maj 1984

*Meddelande om
frågor*

*Meddelande om
frågor*

förslag till en ny omsorgslag, som föreslogs gälla inte bara psykiskt utvecklingsstörda utan även andra handikappade barn och ungdomar samt vissa vuxna.

Efter sedvanligt remissarbete under 1982 förväntades en proposition, men när den socialdemokratiska regeringen tillträdde, valde man i stället att tillsätta en omsorgsdelegation som skulle fortsätta beredningen av betänkandet inom regeringskansliet. Den 10 februari 1983 svarade socialministern på min då ställda fråga om när ett lagförslag kunde förväntas, att betänkandet var under beredning. Det är mer än ett år sedan. Fortfarande har inget regeringsförslag lämnats eller ens aviserats. För att undvika en olikartad utveckling av omsorgsverksamheten ute i landet är det dock av vikt att det snarast presenteras förslag till ny omsorgslag.

Med anledning av det anförda vill jag ställa följande fråga:

När har regeringen för avsikt att lägga fram förslag till ny omsorgslag?

1983/84:536 av *John Andersson* (vpk) till kommunikationsministern om översyn av riktlinjerna för vägvisning till industriföretag:

En industri i Norrbotten, Enbuskes Såg och Hyvleri, har under många år, utan framgång, sökt tillstånd till vägvisning till företaget.

Enligt KVVVS riktlinjer skall vägvisning medges endast om det inte är möjligt att nå anläggningen med hjälp av annan vägvisning och trafiken till anläggningen är så stor att vägvisning är motiverad. Bedömning av när trafiken är stor görs av vägghållaren.

Det senare gör att det inte kan uteslutas att mycket generella bedömningar görs av inkomna ansökningar och att det därför inte tas nog hänsyn till olika omständigheter som t. ex. ofullständiga vägkartor och geografiska förhållanden i övrigt. Det finns kanske därför anledning att se över dessa riktlinjer.

Med anledning av vad jag anförvt vill jag ställa följande fråga till kommunikationsministern:

Avser kommunikationsministern att ta initiativ till att en översyn av riktlinjerna när det gäller att medge vägvisning kommer till stånd?

1983/84:537 av *Bertil Fiskesjö* (c) till utbildningsministern om ökat antal utbildningsplatser i Lunds gymnasierregion:

Gymnasieskolan skall vara dimensionerad så att alla ungdomar som vill gå i gymnasiet också skall få göra det. Detta betonas senast i årets proposition om gymnasieskolan.

Denna målsättning är den enda rimliga. Ungdomar som vill ha utbildning bör inte förvägras tillträde till gymnasiet på grund av platsbrist.

Tyvärr kan inte denna målsättning förverkligas överallt. Detta är en djup orättvisa mot de ungdomar som inte kommer in.

I Lunds gymnasierregion saknas inte mindre än 300 platser. Trots stora ansträngningar från de ansvariga i kommunen för att få ökad tilldelning har detta inte beviljats. För de utestängda ungdomarna innebär detta ett hårt slag. För kommunen medför det starkt ökade kostnader, eftersom kommu-

nera har s. k. uppföljningsansvar för 16–17-åringar. Gymnasieutbildningen är betydligt billigare.

Med anledning av vad här anförts vill jag fråga utbildningsministern:

Vilka åtgärder tänker utbildningsministern vidta för att tillgodose behovet av utbildningsplatser i gymnasieskolan i Lunds gymnasieregion?

9 § Kammaren åtskildes kl. 17.56.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert

Nr 133

Onsdagen den
2 maj 1984

*Meddelande om
frågor*